

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

SOCIALNI VIDIKI SAMOMORILNOSTI NA SLOVENSKEM

Silva Povše

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**SOCIALNI VIDIKI SAMOMORILNOSTI NA
SLOVENSKEM**

Mentor: doc. dr. Srečo Dragoš

Silva Povše

Ljubljana, 2009

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Silva Povše
Naslov naloge: Socialni vidiki samomorilnosti na Slovenskem
Kraj: Ljubljana
Leto: 2009
Št. strani: 117 Št. tabel: 90
Št. virov: 27 Št. prilog: 58
Mentor: doc. dr. Srečo Dragoš

Deskriptorji: samomor, delovna kultura, kakovost življenja, kultura starševstva, mobilnost/imobilnost, socialni kapital, socialna opora, zaupanje v institucije sistema, nestrpnost do različnih skupin prebivalstva, doživljati srečo, zadovoljstvo v življenju.

Povzetek: V teoretičnem delu sem kot glavno teorijo predstavila teorijo dr. Marka Kerševana o pogostosti samomora v Sloveniji ter ugotovitve Emila Durkheima. Izpostavila sem »protestantsko« delovno mentaliteto ter opisala družbo tveganja. Karakteristike slovenskega naroda sem povzela po dr. Janeku Musku. Kot pomembne teme sem izpostavila socialni kapital, socialno oporo ter družbeno mobilnost. Za delovanje družbe pa so pomembni delo in kakovost življenja ter primarna in sekundarna socializacija. V drugem delu sem predstavila tabele iz Slovenskega javnega mnenja. Tako sem v tabelah raziskovala, kako ogrožajoč se zdi za ljudi samomor, v kolikšni meri ljudje zaupajo drugim in kakšno zaupanje imajo v institucije sistema. Izpostavila sem odnos do staršev. Raziskovala sem področje dela in kaj je pri tem ljudem pomembno. V tabelah je omenjena mobilnost ljudi in geografska navezanost ljudi. Za življenje ljudi v družbi je pomembna primerjava življenjskih razmer, ki kažejo, katera področja so po mnenju ljudi boljše ali slabše urejena. Proučila sem, do katerih različnih skupin ljudje izražajo nestrpnost ter, kako srečne in zadovoljne se čutijo ljudje v življenju.

Title: Social viewpoints of suicide in Slovenia

Descriptors: suicide, work ethic, quality of life, parenthood, mobility/immobility, social funds, social support, trust in the institutions of the system, life circumstances, intolerance of different groups of people, experiencing happiness, life's satisfaction.

Summary: In theoretical part the main theory presented is Dr. Marko Kerševan's theory on suicide prevalence and Emil Durkheim's statements are used as well. I have exposed the protestant work ethic and described the society of risk. Slovenian nation's characteristics are summarized according to Dr. Janek Musek. As important topics I have exposed social funds, social support, and social mobility. Work and quality of life as well as primary and secondary socialization are important for society's activity. In second part I have presented a list of facts of Slovenian public opinion. According to these I have researched how threatening suicide is to people (as one of the problems of our society), to what extent people trust each other and how much they trust the system's institutions. I have pointed out the relationship towards parents. I have also researched the field of work and what in it is most important to people. The mobility of people and geographic attachment are as well mentioned in tables. For people living in a certain society a comparison of life's situations is important as it shows which areas are, according to people, better taken care of. I have also researched which different groups of people experience most intolerance by others and how happy and satisfied they are.

PREDGOVOR

Socialno delo kot stroka lahko pripomore k iskanju dejavnikov, ki vplivajo na samomorilnost. Socialno delo opozarja na neugodne družbene razmere, ki v ljudeh povečujejo stiske in težave in bi jih veljalo spremeniti. Jezik socialnega dela omogoča pogovor, v katerem sta socialni delavec in uporabnik sogovornika. »V pogovoru se raziskujejo in soustvarjajo spremembe in premiki. Pogovor omogoča srečanje ljudi z različnimi osebnimi zgodovinami, izkušnjami, kompetencami, ki soustvarjajo svojo udeležnost v rešitvah.« (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl, Možina 2005: 7) Želim poudariti, da smo ljudje sami odgovorni za svoje odločitve, hkrati pa moramo upoštevati družbeni sistem, ki se je razvil v Sloveniji. Za pisanje diplomske naloge sem se odločila, ker mislim, da trend velikega števila samomorov moramo raziskati in ugotoviti tiste dejavnike, ki vplivajo na življenje posameznika.

V diplomski nalogi želim odkriti, kakšne družbene razmere so nastale po osamosvojitvi Slovenije in kako jih ocenjujejo ljudje. Izhajam iz raziskav Slovenskega javnega mnenja, ki so jih opravili na Fakulteti za družbene vede. Situacije, v katerih si posamezniki vzamejo življenje, so zelo raznolike, zato potrebujemo dejavnike, ki lahko realno ocenijo stanje posameznikov v določeni družbi. V diplomski nalogi se osredotočam na socialne vidike življenja, kot so: delo in zaposlitev, ocena življenjskih razmer v obdobju med letoma 1990 in 2004 (kategorije: kako živijo ljudje, demokratičnost odločanja, spoštovanje človekovih pravic in svoboščin, spoštovanje dela, možnost dobiti stanovanje, možnost dobiti zaposlitev, zakonitost, možnost izobraževanja, kulturno življenje, možnost imeti in preživljati otroke, zdravstveno varstvo). V diplomski nalogi raziskujem, ali je med dejavniki, ki ogrožajo varnost Slovenije, tudi samomor. Pomembno področje je tudi težnja prebivalstva po selitvi znotraj države ter v tujino in geografska pripadnost ljudi. Pomembni podatki so tudi o zaupanju v institucije sistema v državi. Področja, kot so zaupanje ljudem, sreča in zadovoljstvo v osebem življenju, socialna distanca do določenih skupin prebivalstva ter odnos do staršev, so prav tako teme, ki jih razumem kot pomembne dejavnike. Obdobje po osamosvojitvi do leta 2004 je obdobje, ki kaže določen trend v družbi, ki se je ustvaril in ga ljudje različno doživljajo. Zaključki, do katerih sem prišla, lahko pomenijo razmislek, kako v prihodnje reševati vprašanje samomorilnosti. Tako lahko stroka socialnega dela in ostale »pomagajoče« stroke oblikujejo korake, ki prispevajo k spremembi stanja v sedanji družbi. Za koristne napotke se zahvaljujem mentorju doc. dr. Srečo Dragošu.

KAZALO

PREDGOVOR

KAZALO

1. Teoretični uvod.....	7
1.1 Teoretski pristop k razumevanju samomorilnosti.....	9
1.2 Socialni kapital.....	17
1.3 Družbena mobilnost.....	18
1.4 Socialna opora.....	19
1.5 Delo in kakovost življenja.....	20
1.6 Primarna in sekundarna socializacija.....	21
2. PROBLEM.....	24
3. METODOLOGIJA.....	25
3.1 Vrsta raziskave, model raziskave in spremenljivke.....	25
3.2 Viri podatkov.....	26
3.3 Populacija in vzorčenje.....	28
3.4 Obdelava in analiza podatkov.....	29
4. REZULTATI.....	30
5. RAZPRAVA.....	63
6. SKLEPI IN PREDLOGI.....	66
9. LITERATURA.....	68
10. POVZETEK.....	70
Tabele v dodatku.....	73

SEZNAM TABEL

Tabela 4.1: Opravičljivost oziroma neopravičljivost samomora.....	33
Tabela 4.2: Dejavniki, ki ogrožajo oziroma ne ogrožajo varnost Slovenije.....	34
Tabela 4.3: Dejavniki, ki ogrožajo oziroma ne ogrožajo varnost Slovenije.....	35
Tabela 4.4: Dejavniki, ki ogrožajo oziroma ne ogrožajo varnost Slovenije.....	36
Tabela 4.5: Zaupanje ali nezaupanje do drugih ljudi.....	37
Tabela 4.6: Zaupanje ali nezaupanje do drugih ljudi.....	37
Tabela 4.7: Zaupanje ali nezaupanje do drugih ljudi.....	38
Tabela 4.8: Zaupanje ali nezaupanje do drugih ljudi.....	38
Tabela 4.9: Pomemben vidik dela.....	39
Tabela 4.10: Najbolj pomembna stvar pri iskanju zaposlitve.....	40
Tabela 4.11: Druga najpomembnejša stvar pri iskanju zaposlitve.....	40
Tabela 4.12: Pomembni dejavniki pri zaposlitvi.....	41
Tabela 4.13: Pomembni vidiki zaposlitve.....	42
Tabela 4.14: Vključenost v družbo.....	43
Tabela 4.15: Pomembni vidiki zaposlitve.....	45
Tabela 4.16: Odnos do staršev.....	46
Tabela 4.17: Odnos do staršev.....	46
Tabela 4.18: Odnos do staršev.....	47
Tabela 4.19: Zaupanje v institucije sistema.....	48
Tabela 4.20: Zaupanje v institucije sistema.....	49
Tabela 4.21: Zaupanje v institucije sistema.....	50
Tabela 4.22: Zaupanje v institucije sistema.....	51
Tabela 4.23: Zaupanje v institucije sistema.....	52
Tabela 4.24: Zaupanje v institucije sistema.....	53
Tabela 4.25: Zaupanje v institucije sistema.....	54
Tabela 4.26: Zaupanje v institucije sistema.....	55
Tabela 4.27: Zaupanje v institucije sistema.....	56
Tabela 4.28: Zaupanje v institucije sistema.....	57
Tabela 4.29: Zaupanje v institucije sistema.....	59
Tabela 4.30: Zaupanje v institucije sistema.....	60
Tabela 4.31: Zaupanje v institucije sistema.....	61

Tabela 4.32: Zaupanje v institucije sistema.....	62
--	----

1. TEORETIČNI UVOD

Milčinski navaja definicijo samomora: »Samomor (suicidum) je dejanje, s katerim se človek usmrti. Pri tem ga vodi težnja, da si vzame življenje oziroma iz njegovega vedenja razberejo takšen namen ljudje okoli njega.« (Milčinski 1985: 11) Lahko rečem, da je samomorilnost povezana tako s posameznikom kot z družbo, v kateri živi. Kot navaja Milčinski, posameznika vodi težnja, ki je v njem. Na drugi strani pa tudi okolica spozna tako dejanje kot samomor. Ljudje smo vpeti v družbene silnice, s svojim ravnanjem pa sporočamo, ali nam družbeno stanje ustreza, ali čutimo, da smo v stiski ali pa bolj živimo v »svojem svetu« in se na ta način oddaljimo od družbe. Pri tem se razvijejo različne vrste samomora, ki jih je razvil Durkheim:

- Anomični samomor se pojavi v družbenih okoliščinah, v katerih izgubijo pravila neke skupnosti svojo obvezujočo moč; člani takšnih skupnosti nimajo nobenih smernic, po katerih bi se orientirali ob obremenitvah.
- Egoistični samomor se dogaja v okoliščinah, ko so posamezniki ločeni od svoje družbene skupine in ne čutijo, da so dolžni spoštovati družbena pravila.
- Altruistični samomor: človek se preveč dosledno odpove svojim koristim in se povsem poistoveti z družbeno skupnostjo.
- Fatalistični samomor se zgodi, ko družbena skupnost pretirano kontrolira posameznika. Posamezniku je prihodnost onemogočena, želje in prizadevanja so kontrolirana s strani drugih, prisotna je samovoljna oblast enega človeka. (Milčinski 1985: 20)

Ljudje neradi razmišljamo o smrti. Zanimivo je razmišljanje Leva Milčinskega: »Ali je prav, da pišemo o tem žalostnem privilegiju, ki je v živalskem svetu pridržan le človeku? Bi bilo pravilneje, da ga pustimo zakritega z molkom, čeprav se sili v ospredje in mu futurologi napovedujejo vse pomembnejše mesto med smrtnimi vzroki?« (Milčinski 1983: 5) Ko gre za samomor, ljudje hitro začnemo iskati razloge, ki so človeka privedli do tega dejanja. Pa vendar lahko rečemo, da je posameznik na nek način trpel in mi nismo videli ali nismo znali prepoznati tega trpljenja. Vsak posameznik se po svoje sooča s problemi in težkimi trenutki, ki se pojavljajo. Pomembno pa je, da je do neke mere razvita solidarnost, ki povezuje ljudi med seboj.

Kerševan razlikuje med »skupnostjo« in »družbo«, v kateri prevladuje »mehanska solidarnost«. »Mehanska solidarnost« pomeni, da je med ljudmi veliko medsebojne podobnosti in individualnost posameznikov ni izrazita. Prisotne so močne kolektivne ideje, vrednote, norme in cilji. V takšni skupnosti je malo »egoističnih samomorov«. Pripadniki takšne skupnosti pa so bolj nagnjeni k »altruističnemu samomoru«. Ta se kaže v žrtvovanju v času vojn in kriz. Zgodijo pa se umori tistih, ki bi želeli ogroziti skupnost, njene kolektivne ideje in vrednote. (Kerševan 1983: 208)

Danes v družbah bolj prevladuje »organska solidarnost«. To pomeni, da so ljudje medsebojno povezani zaradi delitve dela in menjave. Prisotna pa mora biti tudi »mehanska solidarnost«. V času vojaških spopadov in drugih kriz se aktivirajo ljudje, ki pomagajo prebivalstvu in so se pripravljene žrtvovati za druge – »altruistični samomor«. To so na primer vojaki. Če družba teži k napredku in izboljšanju, potem delitev dela narašča. Med pripadniki družbe je več medsebojnega tekmovanja, bolj se razvija individualizem. Ljudje so pri delu bolj prizadevni in postavljajo si višje egoistične cilje. S tem tvegajo, da doživijo individualni neuspeh, cilji posameznikov postanejo zelo različni. Vse naštet je osnova za »egoistični samomor«. Družba, ki ne bi razvila pogojev za intelektualni individualizem, ne bi razvila sposobnosti, da se otrese tradicionalnih norm. V takšni družbi se bolj razvije »anomični samomor«. (Kerševan 1983: 209) Milčinski na zelo jasn način pove, kako se v posamezniku oblikuje odločitev za samomor: »Raziskujoč konkretne krizne situacije, ki se utegnejo izteči tudi v samomorilno dejanje, preučujejo vlogo raznih življenjskih dogodkov (life-events), ki so lahko takšni, kot nam jih prinaša normalni življenjski tok (preselitev, poroka, klimakterij, upokojitev in podobno) ali so pa to travmatska doživetja, ki človeka presenetijo (smrt bližnjega, huda bolezen ali invalidnost, partnerjeva nezvestoba, socialni polom, elementarna katastrofa in podobno).« (Milčinski 1988: 19) Milčinski navaja, da velja pravilo polikavzalnosti samomora, kar pomeni, da samomora ne razlagamo iz ene same obremenilne ali travmatske situacije. Drugo pravilo bi bilo, da je samomor »v bistvu le konec procesa, ki se je odkrito začel lahko že pred leti ali celo v mladosti«. (Milčinski 1988: 20)

Pomembna je povezava med standardom življenja in koeficientom samomorilnosti. Čim večji je standard življenja, tem bolj raste koeficient samomora. Če je standard življenja visok, bo višja tudi zahtevnostna raven družbe in posameznikov v njej. Pri visoki zahtevnosti pa je večja nevarnost frustracije (posameznik lahko občuti prikrajšanost, neuspeh, razočaranje, nezadovoljstvo ali nesrečo). (Trstenjak 1983: 252)

1.1 TEORETSKI PRISTOPI K RAZUMEVANJU SAMOMORILNOSTI

Razlogi za stalno naraščanje samomorov po Kerševanu so hiter gospodarski napredek, industrializacija, usmerjenost k uspehu, potrošništvo, oslabitev vpliva katoliške religije in cerkve, osamitev in odtujitev. S tem so povezani tudi neuspeh, frustracija, nasprotja vrednot. (Kerševan 1983: 211) Najvišji koeficient samomorov imajo dežele, ki so dosegle visoko stopnjo kapitalističnega, gospodarskega in družbenega razvoja. Te dežele so ostale relativno majhne, zaprte in tradicionalne. Ker so majhne in ogrožene, močno negujejo nacionalno identiteto, jezikovne, kulturne, politične in geografske meje. Kljub industrializaciji te dežele ohranijo malomestni (vaški) tip poselitve. V malomestnem (vaškem) tipu poselitve je relativno močno ohranjena sorodstvena mreža, s tem sta povezana močna tradicionalna neformalna socialna kontrola in pritisk.

Pritisk in neformalna socialna kontrola postaneta neznosna prav ob neuspehih posameznika. Način življenja je vse bolj usmerjen v individualizem, ki potrebuje »prostor brez meja«. (Post)kapitalistični družbeni razvoj prinaša visoko stopnjo tveganja za posameznikov neuspeh, posameznik lahko zaide v slepe ulice. V velikem, odprtem družbeno-geografskem prostoru je večja možnost, da ljudje »začnejo znova«. To pomeni, da se na primer preselijo, ustvarijo nove socialne mreže ali se vključijo v že obstoječe odnose. V majhnem prostoru pa to ni mogoče. Ljudje zaidejo v alkoholizem ali naredijo samomor. Če je družbena mobilnost velika, potem ljudje ne morejo tvegati in manjša verjetnost je, da bi doživeli neuspeh. Zato pa ostajajo v življenjski situaciji, ki jih onesrečuje. (Kerševan 1983: 212)

Avtor torej govori o tem, da se posameznik lahko znajde v stanju, ko ne upa tvegati, a se hkrati zaveda, da mu stanje, v katerem se je znašel, ne ustreza. Dolgotrajno vztrajanje v tem »brezizhodnem« stanju pa lahko posameznika navda z obupom in občutki nemoči.

»Durkheim je definiriral družbo kot bitje posebne vrste, sui generis, ki funkcionira po lastnih zakonitostih, posamezniku pa se kaže kot moč, ki ga presegata tako v prostoru kot v času, človek pa se mu kaže kot dvojen.« Gre za **individualno bitje**, »ki ima svoje temelje v organizmu, in **družbeno bitje**, ki pomeni najvišjo realnost v intelektualnem in moralnem redu.« (Knez 2003: 40) Nekatere ljudi prizadenejo družinske razmere, lahko so nesrečni, ker živijo v revščini. Lahko je bolezen tista, ki človeku vzame upanje za prihodnost. Včasih pa si ljudje očitajo moralne napake, ki so jih naredili. (Rotar, po Durkheimu 1992: 9) Vsem pripadnikom družbe je skupen obstoj vrednot, norm, občutkov, prepričanj, ravnanj. Ustvari se tako imenovana kolektivna ali skupna zavest. (Knez 2003: 40) Iz kolektivnega nagnjenja, ki prevladuje v družbi, se razvijejo individualne težnje ljudi. Prisotni so tokovi egoizma, altruizma ali anomije, ki se kažejo v narodu kot melanholija, naveličanost. Te tendence v posamezniku povečajo pripravljenost, da stori samomor. Nesrečni dogodki, ki jih doživi posameznik, pa imajo takšno težo, kot jim jo pripisuje posameznik. (Rotar, po Durkheimu 1992: 11-12)

Težko najdemo nacijo, kjer bi bili egoizem, altruizem in anomije v sorazmerju. Po Durkheimu se anomija ustvarja s specializirano delitvijo dela in s širitvijo industrijske družbe. Na ta način se ogroža družbena solidarnost. »Anomija je navzoča, ko je družbeni nadzor šibak, ko moralne obveznosti, ki omejujejo posameznika in uravnavajo njegovo vedenje, niso dovolj močne, da bi učinkovito delovale.« (Makarovič, po Haralambosu, Holbornu 1999: 193) Življenje v družbi posamezniku dopušča, da ima svojo osebnost, vendar mora znati osebnost tudi prilagoditi v korist skupnosti za napredek. Egoizem, altruizem in anomije nagibajo posameznika v različne smeri. Če se eden od teh tokov potencira bolj kot druga dva, bi lahko prišlo do realizacije samomora. (Rotar, po Durkheimu 1992: 33) Ljudje, ki so se znašli v okoliščinah, ki so bližje pesimističnim tokovom, se v večji meri bližajo možnosti, da bi storili samomor. (Rotar, po Durkheimu 1992: 36) Težnja, da posameznik naredi samomor, se od mladosti do starosti povečuje.

Če se zgodi vsaj kakšna sprememba, ki bi pripomogla k drugačnemu pogledu na svet, potem se ta težnja zmanjša. Sicer pa se uresniči, ko posameznik že večkrat poskuša narediti samomor. (Rotar, po Durkheimu 1992: 36-37) Ljudje smo na nek način dolžni se držati pravil. Gre za to, da ponotranjimo pravila, ki veljajo v družbi. V družini se učimo družinskih pravil. Sankcije zoper neupoštevanje pravil se po navadi pokažejo bolj v občutku krivde ali pa nam drugi ljudje s svojim vedenjem dajo vedeti, da nismo ravnali pravilno.

Freud je v vprašanju odnosa do smrti dejal, da je smrt neizogibna in da je to nekaj naravnega. Opozarja pa na težnjo, da bi smrt potisnili v ozadje. Freud tudi dodaja, da ljudje poudarjajo razloge, ki so pripeljale do smrti. Na primer: visoka starost, bolezen, nesreča. To pomeni, da dajemo smrti neko nepredvidljivost in ne nekaj, kar je neizogibno in čaka vsakega posameznika. (Milčinski 1985: 45) Kot razmišlja Milčinski, gre za bojazen pred smrtjo: »Človek zbeži v smrt iz samega strahu pred smrtjo.« (Milčinski 1985: 47) Po Freudu razlikujemo dve vrsti nagonov. Prvi je Eros ali spolni nagon (samoohranitveni nagon), drugi nagon je smrtni nagon. Naloga smrtnega nagona je »organsko življenje vrniti v neživo stanje, medtem ko si Eros prizadeva ustvarjati z združevanjem na delce razpršene žive snovi vse bolj zamotane strukture in jo s tem seveda tudi vzdrževati.« Gre za to, da se Eros (libido) in Thanatos (prvotna agresija) med seboj prepletata. Milčinski razmišlja o »smrtnem nagonu« kot o nečem, kar je v človeku prisotno od samega začetka: »Smrt potemtakem ni rezultat zgolj steka neugodnih okoliščin, ki jim človeški organizem z njegovim subjektivnim korelatom zavestno pač podleže, ker jim ni več kos, temveč je hkrati tudi programiran izid napredujočega antinomično potekajočega, aktivno razgrajujočega dogajanja v človeku samem. To dogajanje je podano v človekovi somatiki in psihiki že ob njegovem rojstvu, vendar ga v razvojnem in zrelem obdobju prikrivajo manifestacije organizma in duševnosti, ki jim pravimo življenje. Bolj očitno postane to dogajanje v človekovi starosti, dokler na koncu docela ne prevlada. Subjektivna stran sile, ki ta antinomični tok poganja, pa je prav ta – pretežno na izvenzavestni ravni delujoči – smrtni nagon.« (Milčinski 1985: 48-49)

Delo je pomembno področje v življenju posameznika. Človeku prinaša občutek, »da je koristen za družbo« in hkrati ima zagotovljeno socialno varnost. Weber je odkril povezavo doktrine zveličanja v asketskem protestantizmu in z oblikovanjem nove poklicne etike. (Adam, po Webu 1988: 210) »Nastanek kapitalističnega gospodarstva je povezan s tremi dejavniki:

1. s funkcionalno diferenciacijo (ločitvijo ekonomije od politike),
2. z razširjeno reprodukcijo (nepretrgano akumulacijo),
3. z razkrojem tradicionalnih svetovnih nazorov oziroma predstav o svetu in dezintegracijo (lokalnih) skupnosti.«

Za kapitalizem od 17. stoletja dalje je značilno ekonomsko vedenje, pri katerem dobljen dobiček investiramo v proizvodnjo. (Adam, po Webu 2002: 213) »Ta doktrina je generirala posvetno askezo, ki je prežela celoten način življenja posameznikov in družbenih skupin. Le-ta se po eni strani kaže v porabniški askezi in na drugi v metodičnem izpopolnjevanju posvetnega poklica kot boguvšečnega dejanja, ki je hkrati tudi merilo stanja milosti oziroma znamenje (vendar ne dokaz) izvoljenosti med zveličane.« (Adam, po Webu 2002: 214) »Bog je absolutno ločen od ljudi in zemeljskih stvari. Drugi element je nauk, ki pravi, da si milosti ni mogoče niti pridobiti niti je izgubiti. Ljudem je že z rojstvom dano zveličanje ali pogubljenje. Če se milosti ne da pridobiti ali če se ne da z dobrimi deli odkupiti zveličanja, potem zakramenti in obredi nimajo praktično nobene funkcije.« Kalvinistična religiozna doktrina je radikalno zavrgla zakramente in večino obredov kot sredstev za doseg zveličanja oziroma pridobitev milosti. (Adam, po Webu 2002: 214) »Povzročila je tudi dehierarhizacijo v cerkvi ter v skrajni konsekvenci tudi eliminacijo cerkve in duhovništva kot posrednikov med verniki in bogom. Kalvinistični verniki so imeli na voljo dva neritualna in nezakramentalna načina, da so pregnali negotovost in strah zastran vprašanja, ali so med izbranimi za zveličanje ali pogubljenje. Prvi način je bil preprosto v tem, da so verjeli, da so izbrani in so vsak dvom o tem imeli za hudičevo skušnjavo. Drugi način je bil vesten in v kar se da natančnem izpopolnjevanju posvetnih poklicnih dolžnosti. Uspeh v poklicnem življenju je bil znak oziroma preizkus obstoja stanja milosti.« (Adam, po Webu 2002: 214-215) »Vsako poklicno delo, ki je imelo proizvodne učinke in je bilo moralno (ki je proizvajalo dobrine za skupnost), je bilo boguvšečno.

Dovoljena sta bila tudi dobičkarstvo in pridobitništvo, vendar le v okviru izvajanja poklicne vloge, ne pa kot sredstvo za uživanje, lenarjenje.« (Adam, po Weberu 2002: 216)

Živimo v družbi, kjer je posameznik v večji meri dolžan poskrbeti sam zase. Že v začetku življenja nimamo vsi enakih dispozicij. Nekdo se rodi v bogati družini, spet drugi v revni. Nekoga starši podpirajo pri pridobivanju izobrazbe, nekoga drugega podpirajo v manjši meri. Vsi pa moramo tvegati, če želimo kaj doseči v življenju. Še zlasti v tem času je v družbi več tveganj, ki posamezniku na eni strani omogočajo velik uspeh ali v nasprotnem primeru osebni poraz. »V razvitejši moderni je družbena proizvodnja *bogastva* sistematično povezana z družbeno proizvodnjo *tveganj*.« Pri tem sta povezana dva pogoja. Najprej gre za to, da država s pomočjo pravnih in socialno državnih varovalk poskrbi, da se zmanjša v čim večji meri materialna stiska ljudi. Po drugi strani doživimo več tveganj kot včasih in kot posamezniki lahko čutimo večjo ogroženost. (Savski, po Becku 2001: 23) Družba tveganja se srečuje z zahtevnimi vprašanji: kako preprečiti tveganja in nevarnosti, ki se razvijajo v okviru moderne družbe in jih razpršiti tako, da ne ovirajo modernizacijskega procesa, niti ne prekoračujejo meja (ekološko, medicinsko, psihološko, socialno) »dopustnega«? Modernizacijski proces je v tem pogledu razmišljajoč, sam sebi je tema in problem. Med seboj se prepletajo vprašanja razvoja in tehnologije, politike in znanstvenega »ravnanja«. O vprašanjih na področju narave, družbe in osebnosti lahko politika problem raziskuje, skrije ali se mu izogiba. S tehnologijo pa ugotovimo, kaj je mogoče izvesti in kaj ne. Ko narašča varnost, naraščajo tudi tveganja. S posegi v tehnično-ekonomski razvoj lahko država vpliva tako na varnost kot na tveganja. (Savski, po Becku 2001: 24) Nekatera dejanja, ki bi vplivala na tveganja, so neizvedljiva. Nekatera tveganja so se že razvila in na to nimamo vpliva, na primer naravne nesreče. Če bi želeli preprečiti nastalo situacijo, bi bilo to nemogoče. Lahko pa pogledamo, kaj v preventivi lahko storimo, da se isti dogodek ne bi ponovil v takšnem obsegu. Se pravi, da sedanje ravnanje prilagodimo, da se izognemo jutrišnjim tveganjem. (Savski, po Becku 2001: 40)

Niko Toš In Veljko Rus razlagata razvoj sodobne družbe. »Temeljni razvoj sodobnih družb poteka v preseganju boja za materialno preživetje in zavračanju tradicionalne avtoritete. Ne gre več za podrejanje osebni avtoriteti, ampak za podrejanje sistemom, pri katerih prevladuje brezosebna avtoriteta.« Kot navajata avtorja, se razvoj sodobne družbe v kulturi kaže kot individualizem, ki je strpen in vključujoč do družbenega in naravnega okolja. V politiki se razvoj sodobne družbe kaže v tem, da imajo volilci kritičen odnos do strank.

Državljanji pa kažejo vse več sodelovanja v nevladnih organizacijah in na ta način skušajo doseči posebne družbene cilje. V družini se kaže prehod od nuklearne družine v različne oblike skupnih gospodinjstev. (Toš, Rus 2005: 22)

Avtorja navajata specifične lastnosti postmoderne družbe:

- a) »da temeljni cilj družbe ni več niti preživetje niti gospodarska rast, ampak kakovost življenja,
- b) da posamezniki niso več podrejeni kolektivnim normam (laičnim ali religioznim) niti se ne pehajo za uspehom, ampak se vse bolj navezujejo na postmaterialistične vrednote,
- c) da se ne vključujejo v tradicionalne hierarhične sisteme, kot so cerkev, politične stranke ali država, ampak delujejo v okviru nehierarhičnih in nebirokratskih sistemov.« (Toš, Rus 2005: 123)

Janek Musek razlaga, kako ljudje občutimo različnost in samosvojost. »Ljudje po naravi čutimo, da smo v določenem pogledu enaki ali vsaj zelo podobni drugim ljudem. To občutje je navsezadnje opora – če ne tudi izvor naše človečanske, humane zavesti. Obenem pa tudi čutimo, da smo nekaterim bolj podobni drugim in iz tega občutja se napajajo vse oblike različnih skupinskih identitet, tudi seveda občutja etnične in nacionalne identitete. Vendar ne smemo pozabiti, da je človek, gledano v celoti, morda bolj individualno kot skupinsko bitje. Poleg tega, da se čutimo v nekaj pogledih enake, kot so vsi drugi in v drugih pogledih enake, kot so pripadniki skupin, ki jim pripadamo, se čutimo v mnogih pogledih različne, kot so drugi ljudje. V naši zavesti o sebi se tako prepletajo vidiki obče človeške, skupinske in individualne zavesti.« (Musek 1994: 21)

Prav zato, ker se na nek način razlikujemo od drugih in hkrati imamo veliko skupnih lastnosti, razvijemo svoje doživljanje. V tem doživljanju vsak posameznik po svoje občuti svojo nemoč, obup ali osebno stisko.

Musek je razvil tezo, da obstajajo trije osebnostni narodnostni avtostereotipi:

1. da smo Slovenci med narodi, ki so v povprečju bolj introvertni in se v povprečju bolj nagibajo k depresivnosti,
2. da smo Slovenci med narodi, ki so v povprečju dokaj storilnostno naravnani, marljivi in disciplinirani,
3. da sodimo Slovenci med neagresivne, ponižne in premalo samozavestne narode, da smo »hlapčevski narod«. (Musek 1994: 74)

Avtor pravi, da smo Slovenci v povprečju agresivni, želimo biti neodvisni, želimo se potrditi in uveljaviti. Vse te trditve so prikrite v introvertni zadržanosti, po drugi strani pa smo egoistični in imamo manjšo željo po sodelovanju. »Kombinacija agresivnosti in introvertnosti je morda tudi primerna dispozicija za visoko stopnjo samoagresivnosti (agresivnost, ki se obrača navznoter) in s tem za visoke odstotke samomorilnosti pri Slovencih.« Višja stopnja introvertnosti je pomembna, tudi če jo kombiniramo s čustveno labilnostjo. Slovenci po mnenju avtorja veljamo za depresivne, fobične in kompulzivne, vsekakor pa nismo histerični. Tudi ta dva dejavnika pa se po avtorjevem mnenju spet ujemata z višjo stopnjo samomorilnosti. Avtor pa dodaja, da je »osebna podlaga samo eden izmed vzročnih dejavnikov tako kompleksnega in mnogoizvornega pojava, kot je suicidnost.« Navaja še druge dejavnike, kot so kulturna tradicija, politična situacija in perspektive. (Musek 1994: 74)

1.2 SOCIALNI KAPITAL

Socialne mreže vključujejo družino, sorodnike, prijatelje in znance. Se pravi odnosi, ki so nam pomembni. »Ključna ideja je v tem, da so izvor socialnega kapitala socialne mreže (ne pa posameznik, niti širša družba), medtem ko je sam socialni kapital kakovostni izraz kombinacije treh mrežnih lastnosti:

- navzočnosti pomembnih virov, ki jih vsebuje določeno socialno omrežje,
- dosegljivosti teh virov za pripadnike mreže,
- uporabnosti teh virov za posameznike in skupine v smislu uspešnosti in učinkovitosti (glede na zastavljene cilje in stroške).« (Dragoš, Leskošek 2003: 43)

Burt definira socialni kapital kot merilec vezi med akterji v določenem socialnem dogajanju. Vezi med posamezniki in skupinami deli na močne ali šibke, statusne ali strateške, primarne ali izvedene (Toš, Rus 2005: 97).

Socialni kapital Igličeva deli na *makro*, *mikro* in *mezzo* raven. *Makro* raven določajo odnosi med ljudmi, ki se ne poznajo med seboj in niso člani istih socialnih omrežij. Gre za anonimne oziroma potencialne vezi. Socialni kapital na *makro* ravni ocenjujemo s kazalci generaliziranega zaupanja (zaupanja v ljudi na splošno) in kolektivne identitete (občutek, da pripadamo in smo navezani na določeno kolektiviteto).

Mikro raven so odnosi, kjer potekajo močne socialne vezi med ljudmi. Ljudje so vključeni v intimne odnose, poteka intenziven proces socialne opore. Posamezniki iščejo ljudi, ki so v skladu z njihovimi afinitetami. Socialni kapital na *mikro* ravni merimo s kazalci opornih omrežij, ki jih razvijejo ljudje. (Iglič 2004: 158) *Mezzo* raven pokriva ljudi, ki so vključeni v skupna omrežja. Gre za področje dela, prostovoljskih organizacij, ter v neformalnih skupinah znancev in prijateljev. (Iglič 2004: 158-159)

1.3 DRUŽBENA MOBILNOST

Sociologi ločijo dva tipa družbene mobilnosti:

1. **Intrageracijska mobilnost** se nanaša na družbeno mobilnost v okviru ene same generacije.
2. **Intergeneracijska mobilnost** pomeni družbeno mobilnost med generacijami.
(Makarovič, po Haralambosu, Holbornu 1999: 106)

Geografska mobilnost, mobilnost med družino in delovnim mestom razvija različne življenjske poti in življenjske položaje ljudi. Pri vsej tej mobilnosti ljudje razvijemo individualiziran odnos do družinskih, sosedskih, kolegialnih, poklicnih in delovnih vezi. S tem se zmanjšajo vezi, ki so bile včasih povezane z določeno regionalno kulturo. Ljudje imajo tako možnost, da lahko oblikujejo življenjski slog, ki jim ustreza. Ustvarijo bolj individualen pogled na svet, ki se lahko bistveno razlikuje od tistega, ki so jim ga posredovali starši in druge pomembne osebe. (Savski, po Becku 2001: 115) Iz tega izhaja, da si ljudje oblikujemo socialno mrežo, ki ni vezana samo na družino, temveč iščemo socialne vezi, ki nam omogočajo dobro počutje kjer koli se poskušamo uveljaviti.

Štebe in Mlinar poudarjata, da mobilnost in povezovanje v širšem prostoru (dokler ne presežeta določene stopnje) omogočata ozaveščanje o različnosti do drugih. Na ta način posameznik prepozna, gradi in uveljavlja svojo identiteto. (Štebe, Mlinar 2004: 14)

1.4 SOCIALNA OPORA

Socialno oporo potrebujemo v vseh obdobjih življenja. Socialna opora nam pomeni, »da nismo sami v stiski« in da lahko nekomu zaupamo. Socialna opora je ključna pri boleznih, ki so povezane s stresom. Če ima posameznik neurejene socialne vezi in od oseb, ki so mu pomembne, dobiva neustrezne povratne informacije, potem je bolj dovzeten za različna bolezenska stanja. Zato je za Cassela povratna informacija ključnega pomena, ljudje pa jo dobivajo od ljudi, ki so jim blizu. Med oporo in stresom je velika povezava. Ko se nam pripeti stresni dogodek (ločitev), se nam zmanjša opora, po drugi strani pa imamo potrebo po večji opori. Socialne vezi, ki jih imamo z najbližjimi, so prav tako lahko vir opore ali stresa. (Hlebec, Kogovšek 2004: 15-16) Caplan poudarja pomen socialnih vezi in njihovem vplivu na potek ter izid kriz in življenjskih prehodov, s katerimi se sooča posameznik (opora kot dejavnik zaščite pred stresom). Poudaril je pomembnost vzajemnosti in trajnosti odnosov, omejeval se ni le na najbližje vezi, to so družinski člani in prijatelji. V mislih je imel tudi bolj oddaljene vezi, kot so skupina za pomoč, sosedski odnosi ter »skrbniki skupnosti« (lokalni duhovnik, osebni zdravnik). Caplan bolj jasno opredeli vrste pomoči, ki jo zagotavlja »sistem opore«. Oporo razdeli v tri skupine: emocionalna, materialna in informacijska. (Hlebec, Kogovšek 2004: 16)

V raziskavi slovenskega javnega mnenja (Toš, Mlinar in skupina 1994: 331) so ljudi vprašali: »Ali imate koga, ki vam je tako blizu, da se lahko z njim pogovarjate o čisto osebnih stvareh? (Če da) Koliko tako zaupnih ljudi imate?« Največ ljudi je navedlo eno osebo (35,3 %), za dve osebi se je odločilo 27 % vprašanih, tri osebe ali več je navedlo 23,4 % vprašanih. 14,3 % vprašanih pa so odgovorili, da nimajo nikogar, s katerim bi se pogovorili o osebnih stvareh.

Pomembno pa je tudi zaupanje, ki ga ljudje imajo do drugih. Dragoš navaja, da v družbah z nizkim zaupanjem med prebivalstvom – kjer visok delež ljudi izjavi, da večini ljudi ne moremo zaupati – v takšnih okoljih beležijo visoko stopnjo smrtnosti na nacionalni ravni ter nizko stopnjo zadovoljstva z lastnim zdravjem in nasprotno. (Dragoš 2004: 145) Zaupanje je bistven element vsake komunikacije med ljudmi: »Kjer je zaupanje, je tudi sodelovanje in kjer je sodelovanje, se dodatno utrdi zaupanje. Socialne mreže posameznikov, organizacijski sistemi in celotne skupnosti – če razpolagajo s tem potencialom – so zmožni realizirati več ciljev, kot pa tiste mreže, organizacije in skupnosti, ki so brez omenjene dobrine.« (Dragoš 2004: 145)

1.5 DELO IN KAKOVOST ŽIVLJENJA

Na kakovost življenja zagotovo vpliva zaposlitev. »Delo predstavlja najbolj homogen in najobsežnejši segment dejavnosti v življenjskem ciklu posameznika. Obsega približno polovico življenjskega cikla. Delo je vir družbenega bogastva in zato tudi bogastva vsakega posameznika.« (Svetlik 1991: 19) V času, ko ljudje postajamo vse bolj individualisti, postane tudi izguba službe pomembna izguba le za tega posameznika in ne za številne druge ljudi, ki prejemajo podoben dohodek ali so v podobnem družbenem položaju. Prizadeti posameznik, ki je ostal brez dohodka, mora sam prenašati neprijetne občutke, da ni dovolj dober, da bi opravljal delo. Sam se spopada z obupanostjo in se sprašuje, kako rešiti to stisko. Stiska, ki jo doživlja, je osebna, ki pa se lahko spremeni v kolektivno, če ima človek ob sebi ljudi, na katere se lahko opre. (Savski, po Becku 2001: 132)

Allardt deli potrebe ljudi na materialne, societalne in personalne. Za zadovoljevanje teh potreb ljudje uporabljajo določene materialne in nematerialne vire in skušajo imeti nadzor nad njimi. (Svetlik 1991: 19) Če ljudje nimajo na voljo ustreznih virov za zadovoljevanje potreb, potem lahko predpostavimo, da bodo postali odvisni od pomoči drugih. Kakovost življenja pa bo drugačna. Kakovost delovnega življenja ni povezana samo s tem, v kakšnem delovnem okolju delamo, v kakšni meri smo pri delu avtonomni. Pomemben je tudi položaj, ki ga ima posameznik ali skupina na trgu delovne sile. Ta položaj nam daje ali omejuje možnost nadzora in izkoriščanja drugih virov. (Trbanc 1991: 36) Ljudje skozi proces odraščanja od staršev ali drugih pomembnih oseb posnemajo vzorce, načine vedenja in nagnjenja, ki vplivajo na njihovo voljo, motivacijo in možnosti. Na ta način vplivajo na to, kakšne začetne možnosti za zaposlitev bodo imeli na trgu delovne sile. »Gre za »začarani« deprivacijski krog s tremi ključnimi elementi: socialni izvor oziroma (družinska) socializacija – izobrazba – segmenti trga delovne sile.« Pri izbiranju kandidatov za določeno delovno mesto nastaja selekcija. Kriterij za sprejem na delovno mesto je ta, da ima kandidat potrebna znanja in sposobnosti, da opravlja določen poklic. (Trbanc 1991: 47)

1.6 PRIMARNA IN SEKUNDARNA SOCIALIZACIJA

V okviru primarne socializacije (v času otroštva) posameznik postane član družbe. Sekundarna socializacija pomeni nadaljnji proces. (Debeljak, po Bergerju, Luckmannu 1988: 122) »Primarna socializacija vključuje dva temeljna procesa: ponotranjenje družbene kulture in strukturiranje osebnosti.« V primarni socializaciji mora biti poskrbljeno, da otrok prejme toplino, varnost in vzajemno podporo. (Makarovič, po Haralambosu, Holbornu 1999: 330) Za socializacijo posameznika so odgovorni starši ali druge pomembne osebe. Starši predstavijo otroku pogled na svet, kot ga vidijo sami. Ta pogled je za otroka edini sprejemljiv in realen. Situacije in dogodki, ki se zgodijo v družini, vplivajo na člane družine in pogled se lahko spremeni. Starši imajo izoblikovan pogled na življenje, glede na to, kje se nahajajo na družbeni lestvici, zraven pa prevzamejo lastnosti, ki veljajo za določeno skupino ljudi. Tako otrok, ki ima starše nižjega stanu, tudi sam ponotranji ta vzorec. Otrok lahko doživlja občutke zadovoljstva, prepovedi, grenkega nezadovoljstva, rastoče upornosti. Na podlagi teh občutkov bo otrok iz nižjega razreda videl svet drugače, kot otrok iz višjega razreda. Zato pomeni primarna socializacija veliko več kot le učenje. Socializacija poteka v okolju, kjer so prisotna čustva. Otrok se poistoveti s starši prav preko različnih načinov čustvovanja. Otrok sprejme vloge in drže (ne glede na to, kakšne so), ki veljajo v družini, za svoje, vidi jih kot edine pravilne. (Debeljak, po Bergerju, Luckmannu 1988: 123) V družini poteka učenja različnih vlog: vloga moškega in ženske, vloga staršev, otrok. Oblikuje se posameznikova osebnost v treh dimenzijah: biološki, socialni in duhovni. (Musek 1995: 19)

Družina velja za tvorbo, kjer prevladuje patriarhalna avtoriteta. Družina je zadolžena za biološko reprodukcijo in socializacijo. Vloga družine začne slabeti, ko se družinske funkcije prenašajo na druge družbene institucije. (Toš, Rus 2005: 149-150) Musek piše o tem, da je mlada generacija v današnjem času »v posebnem položaju«. »Sooča se z družinsko in s poklicno perspektivo, ki sta svobodnejši in potencialno obetavnejši kot prej, a obenem bolj negotovi in tvegani. Mladi se ne odločajo slepo, po tradicionalnih vzorih, kot so se mnogokrat v prejšnjih generacijah. Ne odločajo se v okviru omejenih, vendar ustaljenih in zanesljivih, predvidljivih družbeno (beri državno) reguliranih tirnic, kot v prejšnjem družbenem sistemu. Življenjske odločitve so svobodnejše, so bolj v njihovih rokah, prav zato pa bolj odgovorne. So manj omejene, zato pa bolj odprte, nepredvidljive in nezanesljive.

Današnja mlada generacija se loteva velikih odločitev v razmerah družbene preobrazbe, sooča se s perspektivami, kjer si z izkušnjami starejših ne more veliko pomagati. Odločanje mladih za poklic in družino je tako še dodatno oteženo in zapleteno.« (Musek 1995: 19-20)

Družina ostaja nenadomestljiva in nepogrešljiva in je mladim zelo pomembna. Musek navaja, da so razlogi, ki vplivajo na razvoj negativnih pojavov, različni, vendar se pojavlja povsod skupni imenovalec, kjer je prisotno največ negativnih pojavov in težav. Ta imenovalec je moteno družinsko življenje. (Musek 1995: 169) Družina je lahko skupni imenovalec psihičnih problemov in težav, nevrotičnosti, šolskega neuspeha. Družina je lahko skupni imenovalec nasilja, agresivnosti, kriminala, odvisnosti od alkoholizma in drog ter tudi samomorilnosti. (Musek 1995: 20) Zato Musek pravi, da je »stabilno in nemoteno družinsko življenje sploh edino zagotovilo, da se ti problemi zmanjšajo.« (Musek 1995: 179)

V simboličnem interakcionizmu je poudarjeno, »da človeško vedenje v veliki meri usmerjajo notranji procesi, s katerimi ljudje razlagajo svet okoli sebe in pripisujejo pomene svojim lastnim življenjem.« (Makarovič, po Haralambosu, Holbornu 1999: 824) Posamezniki imajo »koncept jaza« (podobo o sebi). Ta koncept se spreminja v procesih interakcije z drugimi ljudmi. Ljudje imajo predstavo o tem, kakšna vrsta osebe so in se v skladu s to predstavo obnašajo. Iz vedenja ljudi je moč zaznati, kako razumejo njihov lastni značaj. Odziv ljudi pri posamezniku lahko pripomore k spremembi podobe o sebi (v pozitivnem ali negativnem smislu). Ko nekoga etiketiramo kot uspešnega ali neuspešnega, lahko to sproži samoizpolnjujočo prerokbo, kjer se vedenje posameznika izboljša ali poslabša glede na to, kako ga vidijo drugi. (Makarovič, po Haralambosu, Holbornu 1999: 824)

Funkcionalizem razlaga, da je družba sistem, ki je zgrajen »iz medsebojno povezanih delov.« V sistemu so prisotne določene potrebe in te potrebe morajo biti zadovoljene, da sistem preživi. Tem potrebam pravimo funkcionalni predpogoji. »Funkcija katerega koli dela družbe je njegov prispevek k vzdrževanju družbe. Pomembnejše funkcije družbenih institucij so tiste, ki pomagajo pri izpolnjevanju funkcionalnih predpogojev družbe.« (Makarovič, po Haralambosu, Holbornu 1999: 17) Celotna družba je sistem, zato mora med vsemi deli obstajati določena povezanost. Dosežena mora biti minimalna stopnja integracije, da lahko govorimo o funkcionalnem predpogoju družbe. Red in stabilnost sta po besedah funkcionalistov bistvena, da se ohrani družbeni sistem. To pa se lahko v največji meri zagotovi s konsenzom o vrednotah. (Makarovič, po Haralambosu, Holbornu 1999: 17)

2. PROBLEM

V Sloveniji že dolga leta beležimo visoko število samomorov, zato je primerno, da raziskujemo dejavnike, ki so ključnega pomena pri boljšem razumevanju samega pojava samomorilnosti na Slovenskem. Okoliščine, v katerih sem se odločila pisati o samomorilnosti, so se porajale, ko sem srečevala ljudi, ki so doživljali osebno stisko in pri tem videvala različne načine, kako se ljudje spopadajo z občutki krivde, obupa in nezadovoljstva nad situacijo. Ob trenutkih največje stiske posameznik izraža obup z besedami: »Boljše bi bilo, če me ne bi bilo, v ničemer nisem dober.« Osebnostne stiske lahko pripeljejo posameznika do »stanja brezizhodnosti«. Ob tem se mi je porajalo vprašanje, kako prepoznati nekoga, ki trpi ali se počuti nesrečnega in hkrati vprašanje, v kakšnih družbenih razmerah živimo. Interpretacija družbenih razmer je lahko zelo različna, nekdo vidi priložnosti, spet drugi pa razmišlja o tem, da sam nima vpliva nad situacijo. Problem samomorilnosti je ključno izpostaviti zato, ker ljudje včasih ne vemo, kako se odzvati na stisko drugega, sam pojav samomorilnosti zbuja v ljudeh dostikrat nemoč in občutek, da se je zgodil tragičen dogodek, ki je vplival na sorodnike in ljudi, ki so bili v stiku s človekom, ki je končal življenje na takšen način.

V diplomski nalogi želim odgovoriti na tri ključne hipoteze, ki izhajajo iz teorije dr. Marka Kerševana. Izpostavila bi naslednje hipoteze:

1. V Sloveniji je dobro razvita »protestantska« delovna mentaliteta.
2. Kljub dejstvu, da je Slovenija gospodarsko in družbeno razvita država, je del prebivalstva nepripravljen se preseliti.
3. V Sloveniji je ohranjen malomestni (vaški) tip poselitve, kar posledično pomeni močno sorodstveno mrežo, tradicionalno neformalno socialno kontrolo in pritisk. (Kerševan 1983: 212)

3. METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave, model raziskave in spremenljivke

Raziskava je deskriptivna in kvantitativna. Gre za opis stanja na različnih področjih, ki so pomembna za funkcioniranje vsake družbe. Spremenljivka: pogled na samomor. Spremenljivka: zaupanje/nezaupanje v ljudi. Spremenljivka: mobilnost/imobilnost. Spremenljivka: delovna kultura. Spremenljivka: kultura starševstva. Spremenljivka: primerjava življenjskih razmer danes z življenjem pred 5 leti. Spremenljivka: geografska pripadnost. Spremenljivka: nestrpnost do različnih skupin prebivalstva. Spremenljivka: zaupanje v institucije sistema. Spremenljivka: Splošno zadovoljstvo z življenjem. Spremenljivka: doživljanje sreče v življenju. Spremenljivka: Razširjenost socialnih mrež.

3.2 VIRI PODATKOV

V diplomski nalogi sem uporabila sekundarne podatke v okviru naslednjih raziskav: Slovensko javno mnenje 1990/2: Stališče Slovencev ob novi ustavi, Slovensko javno mnenje 1991/1: Demokratizacija v Vzhodni Evropi, Slovensko javno mnenje 1991/2: Slovenska družba na prehodu v demokracijo in mednarodna raziskava o vernosti in cerkvi, Slovensko javno mnenje 1992/1: Mednarodna raziskava vrednot, Slovensko javno mnenje 1992/3: Procesi demokratizacije, Slovensko javno mnenje 1993/1, Slovensko javno mnenje 1994/1: Razvojne vrednote in prostor in stališča o zdravju in zdravstvu, Slovensko javno mnenje 1994/2: Slovensko javno mnenje in Slovensko-avstrijska raziskava vrednot, Slovensko javno mnenje 1994/4 in mednarodna raziskava narodne identitete, Slovensko javno mnenje 1995/1 in stališča o znanosti in tehnologiji, Slovensko javno mnenje 1995/2: Mednarodna raziskava vrednot, Slovensko javno mnenje 1995/4: Mednarodna raziskava razumevanja vloge države in socialno politične orientacije, Slovensko javno mnenje 1996/1 in mednarodna raziskava volilnih sistemov, Slovensko javno mnenje 1996/2: Stališča o zdravju in zdravstvu, športne aktivnosti in stališča o športu in mednarodna raziskava volilnih sistemov, Slovensko javno mnenje 1997/1: Stališče Slovencev o pridruževanju Evropski uniji, Slovensko javno mnenje 1997/2: Mednarodna raziskava o veri in odnosu do cerkve, Slovensko javno mnenje 1997/3: Mednarodna raziskava »stališča o delu« in ekološka sondaža, Slovensko javno mnenje 1998/1: Mednarodna raziskava o neenakosti in religiji, Slovensko javno mnenje 1998/2 in razumevanje preteklosti II, Slovensko javno mnenje 1999/1: Demokratizacija v srednjeevropskih in vzhodnoevropskih državah in nacionalna varnost, Slovensko javno mnenje 1999/2: Stališča o zdravju in zdravstvu III. in mednarodna raziskava o kakovosti življenja, Slovensko javno mnenje 1999/3: Evropska raziskava vrednot, Slovensko javno mnenje 1999/4 in stališče o pridruževanju Evropski uniji, Slovensko javno mnenje 2000/1, Slovensko javno mnenje 2000/2: Raziskava o okolju in raziskava o medčloveških odnosih (ISSP), Slovensko javno mnenje 2001/1: Stališče Slovencev o približevanju Evropski uniji in mednarodna raziskava o delovnih aktivnostih, Slovensko javno mnenje 2001/2 in mednarodna raziskava procesi demokratizacije v srednji in vzhodni Evropi, Slovensko javno mnenje 2001/3: Raziskava o zdravju in zdravstvu IV. in raziskava o obrambi in varnosti.

Slovensko javno mnenje 2002/1: Stališče Slovencev o pridruževanju Evropski uniji in Nato, Socialno-prostorski vplivi avtocest v Sloveniji, Slovensko javno mnenje 2002/2: Evropska družboslovna raziskava, Slovensko javno mnenje 2003/1, Slovensko javno mnenje 2003/2: Mednarodna raziskava o družini in narodni identiteti in stališča o lokalni demokraciji, Slovensko javno mnenje 2003/3: Nacionalna in mednarodna varnost; vojaški poklic. Raziskave so na voljo v knjigah Vrednote v prehodu II, Slovensko javno mnenje 1990-1998, Vrednote v prehodu III, Slovensko javno mnenje 1999-2004.

3.3 POPULACIJA IN VZORČENJE

Raziskave so bile narejene v okviru Fakultete za družbene vede, Inštituta za družbene vede in Centra za raziskovanje javnega mnenja. Raziskave so začeli izvajati v letu 1968 in gre za sosledje raziskav, opravljenih od leta 1968 do 1998. Vzorčenje so prav tako opravili v Centru za raziskovanje javnega mnenja. V knjigi Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1990-1998, iz katere sem navajala podatke, in knjigi Vrednote v prehodu I. (ki je nisem uporabljala pri iskanju potrebnih podatkov) je uporabljen slučajnosten vzorec izbranih sogovornikov, več kot 75.000 polnoletnih prebivalcev Slovenije. Raziskovalci so oblikovali 45 vprašalnikov, kar je pomenilo okoli 16.000 vprašanj, anketiranec je odgovoril na 350 in več vprašanj. V zadnji knjigi Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999-2004 so raziskovalci anketirali 18.237 polnoletnih prebivalcev Slovenije, število vprašanj je bilo okrog 20.000. Raziskovalci so opravili šestindvajset tematskih projektov.

Po demografskih podatkih zasledimo različne kategorije prebivališč. Gre za: hišo na samem, zaselek ali manjšo vas (oddaljeno od pošte, šole, trgovine) z do 500 prebivalcev. Vas, kraj (s šolo, pošto, trgovino), trg z nad 500 do 2.000 prebivalcev. Kraj z nad 2.000 do 4.000 prebivalci, kraj z nad 4.000 do 10.000 prebivalcev, kraj z nad 10.000 do 50.000 prebivalcev ter kraj z nad 50.000 prebivalcev. Največji delež anketirancev je med ljudmi, ki živijo v zaselkih ali manjših vaseh z do 500 prebivalcev, ta delež ljudi je okrog 30 %. Okrog 20 % je tistih anketirancev, ki živijo v kraju, ki šteje do 2.000 prebivalcev. Delež ljudi, ki živijo v kraju z nad 2.000 do 4.000 prebivalci, znaša do 10 % anketirancev. Delež anketirancev, ki živijo v kraju z nad 4.000 do 10.000 prebivalci, znaša do 15 % anketirancev. Delež anketirancev, ki živijo v kraju z nad 10.000 do 50.000 ljudi, znaša do 15 %. 20 % anketirancev živi v mestu, ki ima več kot 50.000 prebivalcev. Omeniti velja tudi podatek o tipu krajevnosti: okoli 40 % anketirancev prihaja iz mesta. Primestnih anketirancev je okrog 20 %, s podeželja pa odgovarja okrog 40 % anketirancev.

3.4 OBDELAVA/ANALIZA PODATKOV

Podatki so bili že kvantitativno analizirani, zato sem zbrane podatke vsebinsko analizirala.

4. REZULTATI

Hipoteze, ki sem jih navedla v problemu, lahko potrdim z odgovori iz tabel:

1. V naši družbi velja, da smo delavni ljudje, delo je pomembna vrednota. Veliko nam pomeni, da smo pri delu uspešni. Hkrati pa si želimo razvijati socialne stike na delovnem mestu.
2. Pri ljudeh je prisotna velika navezanost na kraj bivanja, o selitvi v drug kraj ne razmišljajo tako zlahka. Selitev v drug kraj bi nekaterim pomenila preveliko tveganje.
3. Ljudje si v največji meri želijo živeti nekje na podeželju ali v predmestju večjega mesta. Delež tistih, ki bi želeli živeti v večjih mestih, je majhen. Prav tako lahko zaznamo močne sorodstvene vezi, prisotno je veliko zaupanja v družino, a hkrati vidimo pomanjkanje kritičnosti do kulture starševstva.

Na področju življenjskih razmer ljudje ocenjujejo, da so se poslabšala predvsem tri področja: možnost dobiti zaposlitev, možnost dobiti stanovanje in možnost imeti in preživljati otroke. Pomemben vidik pa je tudi področje zdravstvenega varstva, ki ga anketiranci niso ocenili kot povsem urejenega. Iz odgovorov je razvidno veliko nezaupanje do drugih ljudi, se pravi, da smo previdni, ko smo v stisku z drugimi ljudmi. Zanimivo pa je tudi veliko zaupanje ljudem samemu sebi. To pomeni, da pri sebi iščemo odgovore na vprašanja, ki nas begajo. Sami sebe cenimo zelo visoko.

Ljudje ocenjujejo, da samomor danes ni več tako zelo tabuiziran, nekaj tabuja pa je še prisotnega. Ocenjujejo tudi, da samomor ne ogroža varnosti Slovenije. Zaznavajo bolj pereče probleme, kot so revščina, gospodarski problemi ter zmanjšanje števila rojstev. Del prebivalstva se je pripravljen seliti. Pripravljenost za selitev v drugo sosesko ali vas postopoma narašča. Mlinar in Štebe navajata, da gre za **upadanje določenega tipa mobilnosti**. Včasih so se ljudje preseljevali, da bi si izboljšali življenjske razmere. Danes pa se ljudje odločajo za selitev na individualni ravni, da bi našli najbolj primerno lokacijo, kjer lahko uresničijo svoje želje glede hobijev, bližine službe. (Štebe, Mlinar 2004: 19) Zaradi zaposlitev, ki se odvijajo na različnih lokacijah, ljudje bolj pogosto menjajo kraje bivanja. (Mlinar, Štebe 2004: 19) Naša družba je vedno bolj individualistična.

»Čim višja je stopnja individualizacije v družbenem življenju nasploh, tem bolj selektivna, prostorsko razpršena in raznovrstna postaja tudi mobilnost ljudi, ki se odvija tudi na vse večjih oddaljenostih«. (Mlinar, Štebe 2004: 16-17) Večja pripravljenost za preselitev avtorja razumeta kot »večjo občutljivost in **odzivnost na razlike in priložnosti**« zunaj okolja, kjer živimo. (Mlinar, Štebe 2004: 21) Delež prebivalstva, ki se ni pripravljeno seliti pod nobenim pogojem, je visok (tretjina prebivalstva), to pa v majhni Sloveniji pomeni, da živimo v predmodernih razmerah. Ljudje so zadovoljni s krajem bivanja, hkrati pa ocenjujejo, da so tveganja, povezana z mobilnostjo, prevelika, tako velika, da se ne bi preselili, četudi bi si s tem izboljšali finančno stanje. Ljudje na splošno čutijo visoko geografsko pripadnost. Začne se s pripadnostjo kraju, nadaljuje se s pripadnostjo državi, kot narod pa sodimo v Evropo in se čutimo povezane z Evropo na različne načine. Štebe in Mlinar navajata, da se subnacionalni akterji (regije, mesta, neteritorialne skupine in posamezniki) vključujejo v nadnacionalne povezave oziroma tokove. Odpirajo se nove možnosti v širšem prostoru. Sproža se vprašanje pripadnosti, lojalnosti do domačega okolja, s čim se identificirajo. »Zmeraj manj gre za samoumevne, vnaprejšnje danosti; vse bolj pa gre za tako imenovane **izborne identitete**«. (Štebe, Mlinar 2004: 12-13)

Glede na socialno distanco ne želimo imeti za sosede v največji meri alkoholikov, narkomanov, homoseksualcev in pedofile. Potrebno je opozoriti, da imamo vsi ljudje nagnjenje do nečesa (nagnjenje, da bi vozili po avtocesti 200 km/h). S tem še ni nič narobe. Ko pa to nagnjenje posameznik dejansko udejanji in poseže v integriteto posameznika (na primer spolne zlorabe otrok), pa je dolžan zato kazensko odgovarjati. Ne smemo pa vnaprej nekoga označiti za pedofila, kajti, če se izkaže, da temu ni tako, lahko posamezniku naredimo veliko škodo (čustveno in premoženjsko). Po primerjavi Slovenije s še nekaterimi nekdanjimi socialističnimi državami in nekaterimi zahodnoevropskimi državami, navaja Hafner-Fink, »se Slovenija uvrsti med nekdanje socialistične države, v katerih so ksenofobna stališča in nasploh etnična distanca izrazitejši kot v zahodnoevropskih državah.« (Hafner-Fink 2004: 67)

Po ugotovitvah Nika Toša je zaupanje v institucije političnega sistema v Sloveniji neposredno po njeni osamosvojitvi razmeroma veliko, še več zaupanja je v civilnodružbene institucije. Po dveh letih delovanja nove demokratične institucionalizacije (1992-1993) se pokaže splošno zmanjšanje zaupanja. Na eni strani se poveča zaupanje v civilnodružbene institucije, zmanjša se zaupanje v državne ustanove. Nato se nadaljuje stabilen trend zaupanja v civilnodružbene institucije, zaupanje v državne ustanove je na nizki ravni. Na prehodu iz leta 1999 v 2000 se zazna hiter vzpon zaupanja v civilnodružbene institucije in državne ustanove. Po letu 2000 je bil opazen negativen trend zaupanja na obeh ravneh. (Toš 2008: 89)

Ljudje so v vseh meritvah občutno bolj zadovoljni kot nezadovoljni. Anketiranci imajo verjetno zadovoljene eksistencialne potrebe, revščina pri nas je pod evropskim povprečjem, ekonomsko je država dobro razvita, stopnja brezposelnosti je nižja od evropske. Socialna država opravlja funkcijo pomoči ljudem, ko se znajdejo v stiski. Ljudje niso imuni na stiske, ko imajo zadovoljene eksistenčne potrebe, imajo željo, da razvijejo »višje« potrebe. V iskanju smisla življenja in reševanja osebne stiske nekateri ljudje ne najdejo rešitve.

Odstotek ne/zadovoljstva je različno visok. Kategorija tistih, ki izjavljajo, da so zelo zadovoljni, se v nekaj letih nekoliko zniža. Leta 1999 je bilo zelo zadovoljnih 53,9 % anketirancev, leta 2003 pa 43,3 % vprašanih. Kategorija izrazito nezadovoljnih se ni zvišala. Leta 1999 je bilo 9,5 % vprašanih izrazito nezadovoljnih, leta 2003 pa 7,7 %. Upad zadovoljstva je verjetno povezan z razočaranji, kot s poslabšanjem materialnega stanja. Ljudje so lahko razočarani, ker so izpostavljeni izzivom, ki jih ne morejo izpeljati (»sanje v oblakih«). V času tranzicije so ljudje pričakovali, da bo po tranziciji boljše. Ob koncu tranzicije (leta 2000) se iluzije razblinijo.

Marjan Smrke je opravil raziskavo, kako srečne se počutijo ateisti in teisti. Ugotovil je, da so najbolj srečni naravni ateisti (nekdo, ki ni bil nikoli religiozen vernik). Za njimi so personalni ateisti (ljudje, ki so bili religiozno verni, pa sedaj niso več). Sledijo jim personalni teisti (ki skozi vse življenje izražajo vero v boga) ter socializacijski teisti. (Smrke v Malnar, Bernik 2004: 247)

Sprejemljivka: pogled na samomor

Tabela 4.1: Opravičljivost oziroma neopravičljivost samomora

	Lahko vedno opravičimo									Nikoli ne moremo opravičiti	Ne vem
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
Slovensko javno mnenje 1992/1	5,8	1,4	3,0	3,0	9,8	4,1	3,2	6,3	4,0	50,0	9,6
Slovensko javno mnenje 1995/2	6,5	3,0	5,7	4,0	12,4	5,1	4,2	5,2	6,8	46,4	0,9
Slovensko javno mnenje 1999/3	7,3	2,6	3,8	3,3	14,0	2,3	2,8	7,2	7,8	44,4	3,6

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1992/1: 148

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1995/2: 539

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999/3: 138

Iz podatkov lahko razberem, da se je opravičljivost samomora povečala z 10,2 % v letu 1992 na 13,7 % v letu 1999. Neopravičljivost samomora se je s 60,3 % leta 1992 zmanjšala na 59,4 % v letu 1999. Gre za stanje, v katerem opravičljivost in neopravičljivost ostajata na približno isti ravni. Lahko bi rekli, da se o samomorilnosti v Sloveniji govori zelo malo ali skoraj nič. Vsi se lahko znajdemo v situaciji, ko se počutimo nerazumljene s strani drugih.

Tabela 4.2: Dejavniki, ki ogrožajo oziroma ne ogrožajo varnost Slovenije

	Ogrožajo varnost Slovenije				
	zelo močno	srednje	malo	sploh ne	ne vem
	1	2	3	4	9
a) gospodarski problemi	37,3	43,1	11,4	2,2	6,1
b) terorizem	22,8	26,0	30,6	12,6	8,1
c) skrajni nacionalizem	16,7	24,2	32,9	11,8	14,5
d) notranjepolitična nestabilnost	28,1	35,1	18,6	7,3	11,0
e) konflikti na ozemlju nekdanje Jugoslavije	24,4	33,0	27,7	10,3	4,7
f) brezposelnost	50,9	31,9	12,1	2,4	2,7
g) AIDS	26,1	29,2	29,9	8,5	6,4
h) samomori	40,8	28,6	19,2	6,6	4,9
i) revščina	36,2	39,3	18,0	2,8	3,8
j) majhna rodnost, zmanjševanje števila rojstev	49,4	28,0	11,6	5,2	5,9

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999/1: 64

Samomor je eden od dejavnikov, ki ogroža Slovenijo. 40,8 % ljudi pravi, da zelo močno ogroža varnost Slovenije, 28,6 % pa jih pravi, da je ogroženost srednja. Pri tem je zanimivo, da anketiranci kot bolj ogrožajoč problem razumejo majhno rodnost. Tudi za revščino menijo, da je to problem, ki v veliki meri ogroža našo državo. Vprašanje revščine zadeva tisti odstotek ljudi, ki so dejansko revni. Torej se ljudem zdijo ogrožajoči tisti dejavniki, ki so največkrat tema informativnih oddaj na televiziji ali v časopisih. Samomor pa je manjkrat omenjen kot revščina in majhna rodnost.

Tabela 4.3: Dejavniki, ki ogrožajo varnost Slovenije

	zelo močno	srednje	malo	sploh ne	ne vem
	1	2	3	4	9
a) gospodarski problemi	24,5	43,1	16,4	4,7	11,4
b) terorizem	10,8	19,0	28,5	32,5	9,2
c) skrajni nacionalizem	8,7	20,4	30,3	21,9	18,8
d) notranjepolitična nestabilnost	13,3	33,2	25,8	13,9	13,8
e) konflikti na ozemlju nekdanje Jugoslavije	6,2	22,8	32,2	27,5	11,3
f) brezposelnost	35,7	40,2	15,6	3,6	4,9
g) nalezljive bolezni (AIDS)	12,7	28,2	36,1	14,2	8,8
h) samomori	27,9	34,6	22,1	8,4	7,0
i) revščina	31,1	42,3	16,9	4,9	4,8
j) majhna rodnost, zmanjševanje števila rojstev	32,1	36,4	17,5	7,5	6,5

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2001/3: 335

Samomor ni najbolj ogrožajoč problem za anketirance. Bolj zaskrbljujoča za anketirance sta revščina in majhna rodnost. Samomor je kot zelo ogrožajoč problem za 27,9 % vprašanih, kot srednje ogrožajoč pa za 34,6 % vprašanih. Revščina seveda je problem, vendar za ljudi, ki se dnevno soočajo s tem. Lahko si predstavljam, da jim ni lahko preživeti z nizkimi dohodki v družbi, ki velja za razvito in v kateri lahko vsak uspe. O vprašanju rodnosti se veliko govori. Danes se verjetno res rodi manj otrok, potrebno pa je poudariti, da so ženske enako zaposlene kot moški, ter da je danes doba šolanja daljša kot pred desetletji.

Tabela 4.4: Dejavniki, ki ogrožajo oziroma ne ogrožajo varnost Slovenije

	zelo močno	srednje	malo	sploh ne	ne vem
	1	2	3	4	9
a) gospodarski problemi	26,8	40,8	25,4	4,5	2,5
b) terorizem	6,2	14,7	35,6	40,2	3,3
c) skrajni nacionalizem	6,7	21,3	42,6	22,0	7,4
d) notranjepolitična nestabilnost	15,6	36,2	30,0	12,0	6,3
e) konflikti na ozemlju nekdanje Jugoslavije	11,0	29,7	34,5	21,3	3,6
f) brezposelnost	46,1	36,1	14,0	3,1	0,8
g) nalezljive bolezni (AIDS)	7,6	22,9	48,0	18,0	3,5
h) samomori	26,0	39,0	23,9	9,8	1,3
i) revščina	31,7	47,1	17,0	3,2	0,9
j) majhna rodnost, zmanjševanje števila rojstev	36,8	37,7	18,9	4,5	2,1

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2003/3: 518

V tej tabeli ni opaziti večjih sprememb glede na prejšnja leta. Kot ogrožajoč problem za anketirance predstavljajo brezposelnost, revščina in majhna rodnost, za njimi pa samomor. Gre za probleme, ki so med ljudmi dostikrat tema pogovorov in so v njihovi zavesti. Hkrati pa se zraven pojavljajo drugi problemi, ki so z njimi povezani. Na primer vprašanje medgeneracijskih odnosov, vprašanje pokojnin. Brezposelnost prizadene določen delež prebivalcev in zato težje skrbijo za dobro finančno stanje. Pri revščini se spominjam zgodb, ki so objavljene v nekaterih oddajah. Vidimo razočarane ljudi, ki se znajdejo v čustveni in finančni stiski. Brezposelnost kot takšna v ljudeh vzbudi sočutje in brezposelnost določenega dela prebivalstva doživljajo kot problem.

Sprejemljivka: Zaupanje ali nezaupanje do drugih ljudi.

Tabela 4.5: Zaupanje ali nezaupanje do drugih ljudi

1 – večini lahko zaupamo	16,3
2 – ne smemo biti preveč zaupljivi	77,6
3 – ne vem	6,0

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1992/1: 130

Odstotki jasno kažejo, da zaupanje po osamosvojitvi Slovenije ni bilo visoko. Lahko, da so ljudje čutili strah ali pa je bila med ljudmi velika razdvojenost in so zaupali le svojim najbližjim.

Tabela 4.6: Zaupanje ali nezaupanje do drugih ljudi

	Slovensko javno mnenje 1995/2	Slovensko javno mnenje 1997/2	Slovensko javno mnenje 1999/2	Slovensko javno mnenje 1999/3	Slovensko javno mnenje 2002/2
1 – večini ljudi lahko zaupamo	15,3	15,3	13,8	21,2	27,8
2 – z ljudmi moramo biti zelo previdni	83,4	78,8	82,2	76,4	72,2
3 – ne vem	1,3	5,2	4,0	1,9	
4 – brez odgovora		0,6	4,0	0,5	

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1995/2: 517

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1997/2: 761

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999/2: 97

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999/3: 122

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2002/2: 443

Iz odgovorov se lahko razbere, da vlada med anketiranci kar veliko nezaupanje do drugih ljudi, ki pa se počasi zmanjšuje. To bi lahko pomenilo, da smo ljudje v naši družbi malce bolj previdni in ne zaupamo takoj drugim. Če pa doživimo kakšno pozitivno izkušnjo z drugimi ljudmi, potem pa postanemo zaupljivi in odprti. Lahko tudi dodam, da v kolikor med ljudmi ni tako velikega zaupanja, je verjetno tudi povezanost manjša.

Tabela 4.7: Sprejemljivka: Zaupanje ali nezaupanje do drugih ljudi

1 – ljudem je skoraj vedno mogoče zaupati	1,4
2 – ljudem je večinoma mogoče zaupati	14,8
3 – večinoma je treba biti precej previden z ljudmi	52,3
4 – vedno je treba biti precej previden z ljudmi	30,8
8 – ne vem	0,7

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1998/1: 830

Anketiranci so glede zaupanja drugim ljudem odgovorili zelo različno. Malo več kot polovica anketiranih pravi, da je treba biti kar previden z ljudmi. Tretjina vprašanih pa meni, da je treba biti vedno previden z ljudmi. Torej velika večina anketirancev meni, da je treba biti previden, ko si v stiku z drugimi ljudmi. Če bi zaupali drugim, bi tudi lažje sodelovali v projektih ali prostovoljnih dejavnostih.

Tabela 4.8: Sprejemljivka: Zaupanje ali nezaupanje do drugih ljudi

1 – ljudem lahko skoraj vedno zaupamo	4,8
2 – ljudem lahko običajno zaupam	26,9
3 – pogosto se zgodi, da bi moral biti bolj previden v odnosu z ljudmi	52,2
4 – skoraj nikoli nisi dovolj previden v odnosih z ljudmi	14,8
8 – ne vem	1,3

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2003/4: 556

V največji meri anketiranci navajajo, da bi morali biti bolj previdni v odnosih z ljudmi. Lahko, da so doživeli negativno izkušnjo ali pa so v družini dobili sporočilo, da moramo biti previdni, ko smo z drugimi ljudmi v odnosu. Skozi leta od leta 1992 do 2003 se je izkazalo, po odgovorih anketirancev sodeč, da smo kot narod bolj nezaupljivi kot zaupljivi.

Sprejemljivka: delovna kultura

Tabela 4.9: Pomemben vidik dela

a) Dobro plačilo	81,9
b) Prijetni ljudje, s katerimi delaš	81,5
c) Ne preveč pritiska	48,2
d) Dobra zanesljivost zaposlitve	72,9
e) Dobre možnosti za napredovanje	62,4
f) Delo je takšno, da ga ljudje na splošno spoštujejo	59,2
g) Delo se začne v zgodnjih urah	39,0
h) Priložnost, da pokažeš iniciativo	55,4
i) Delo je koristno za družbo	62,9
j) Dolge počitnice, veliko dopusta	28,9
k) Da srečaš ljudi	56,1
l) Delo, kjer čutiš, da lahko nekaj dosežeš	70,5
m) Odgovorno delo	52,6
n) Zanimivo delo	76,0
o) Delo, ki ustreza sposobnostim posameznika	60,9

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1992/1: 131

Iz odgovorov vidimo, da je dobro plačilo enako pomembno kot prijetni ljudje, s katerimi delajo anketiranci. Pomembna je tudi zanesljivost zaposlitve in zaposlitev, pri kateri čutijo, da lahko nekaj dosežejo. Na ta način se počutijo samozavestni, povečajo svoje sposobnosti. Zaposlitev za nedoločen čas z leti ni več tako veliko, razumljivo pa je, da ljudje temu dejavniku dajejo velik pomen. Socialni stiki so pomembni, ker vplivajo na dobro ali slabše počutje zaposlenega.

Tabela 4.10: Najbolj pomembna stvar pri iskanju zaposlitve

1 – Dobra plača, tako da človek nima skrbi z denarjem	19,1
2 – Zanesljivost zaposlitve, brez tveganja, da bi izgubil službo	37,3
3 – Delo s prijetnimi ljudmi	11,6
4 – Takšno delo, ki daje človeku občutek, da je nekaj dosegel	30,9
9 – Ne vem	1,2

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1995/2: 526

Tabela 4.11: Druga najpomembnejša stvar pri iskanju zaposlitve

1 – Dobra plača, tako da človek nima skrbi z denarjem	28,3
2 – Zanesljivost zaposlitve, brez tveganja, da bi izgubil službo	22,8
3 – Delo s prijetnimi ljudmi	28,0
4 – Takšno delo, ki daje občutek, da je nekaj dosegel	19,3

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1995/2: 526

Iz odgovorov lahko razberemo, da je ljudem najprej pomembna zanesljivost zaposlitve. Ljudje si želijo zaposlitev za nedoločen čas, saj na ta način lahko najboljše poskrbijo za svojo socialno varnost. Na drugem mestu bi bilo dobro plačilo in delo s prijetnimi ljudmi. Ti podatki nam povedo, da si ljudje želijo lepih odnosov ne samo v družini, temveč tudi na delovnem mestu. Ljudje si prav tako želijo na delovnem mestu doseči uspeh.

Tabela 4.12: Pomembni dejavniki pri zaposlitvi

Dobra plača	88,9
Ne previsok pritisk	73,5
Zanesljivost zaposlitve	93,0
Delo, ki ga ljudje spoštujejo	77,7
Ugoden delovni čas	77,5
Možnost lastne pobude, iniciative	78,7
Veliko dopusta	48,8
Delo, pri katerem imaš občutek, da si nekaj dosegel	90,1
Odgovorno delo	65,4
Zanimivo delo	91,4
Da delo ustreza sposobnostim človeka	87,6

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1995/2: 527

Iz teh podatkov lahko razberemo, da je ljudem bolj pomembno, da je zaposlitev zanesljiva, kot višina plače. Ljudje na delovnem mestu ne želijo biti preveč obremenjeni, želijo pa si tudi ugodnega delovnega časa. Anketirancem je pomembno, da opravljajo poklic, ki ga drugi ljudje spoštujejo in da pri svojem delu lahko pokažejo, da so iniciativni. Občutek, da si nekaj dosegel, pomeni, da delo jemljemo kot pomemben del našega življenja. Čas, ki ga zaposleni preživijo na delovnem mestu, želijo izkoristiti za razvoj svojih sposobnosti in dokaz, da so sposobni. Na ta način se razvija delo kot pomembna vrednota s finančnega in tudi osebnega vidika.

Tabela 4.13: Pomembni vidiki zaposlitve

	zelo pomembno	pomembno	niti pomembno niti nepomembno	ni pomembno	sploh ni pomembno	ne vem
	1	2	3	4	5	8
a) Varnost zaposlitve	63,3	30,7	2,6	0,8	0,3	2,3
b) Dober zaslužek	51,4	41,1	5,3	0,7	0,2	1,3
c) Veliko možnosti za napredovanje	36,9	43,1	12,3	4,9	0,6	2,2
d) Zanimivo delo	52,8	39,4	5,2	1,3	0,2	1,1
e) Da lahko delaš samostojno	46,3	38,3	9,0	3,9	0,3	2,3
f) Da pri svojem delu lahko pomagaš drugim	37,8	48,9	9,2	2,1	0,3	1,8
g) Da je delo koristno za družbo	40,3	45,1	8,9	3,5	0,4	1,9
h) Da lahko sam razporediš delo v dnevu in tednu	36,4	38,8	13,8	5,7	2,0	3,3

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1997/3: 788

Iz odgovorov lahko sklepamo, da je v prvi vrsti pomembna varnost zaposlitve (63,3 %). Pomemben sta tudi zaslužek in možnosti za napredovanje. Ljudem je pomembno, da lahko s svojim delom pomagajo drugim (48,9 %). Če nekomu pomagaš s svojim delom, potem se tudi sam počutiš boljše. Anketiranci se zavedajo pomembnosti dela za družbo. Družba deluje dobro, če smo solidarni drug do drugega in hkrati znamo poskrbeti zase.

Tabela 4.14: Vključenost v družbo

	zelo pomembno	pomembno	ne preveč pomembno	ni pomembno	ne vem
	1	2	3	4	9
a) da ima spoštovanja vreden poklic	29,8	55,3	9,1	2,8	3,0
b) da njegove delovne zmožnosti niso omejene ali zmanjšane	28,6	54,4	8,9	2,1	6,0
c) da zna uporabljati računalnik	21,7	49,0	18,2	6,5	4,5
d) da govori tuj jezik	33,3	49,8	11,0	3,2	2,8
e) da ima vozniško dovoljenje	38,6	48,1	8,0	3,2	2,1
f) da je deležen rednega poklicnega usposabljanja	25,8	56,5	10,6	2,4	4,7
g) da ima prijatelje	36,2	54,3	6,1	1,3	2,1
h) da ni kronično bolan ali prizadet	50,6	38,1	6,8	2,4	2,1
i) da ima lastno družino in otroke	22,0	48,4	20,4	6,5	2,7
j) da sodeluje pri prostovoljnih dejavnostih	7,6	39,4	37,0	11,1	4,9
k) da sodeluje pri političnih dejavnostih	4,9	18,3	42,2	28,1	6,5
l) da ima dobro izobrazbo	29,6	56,7	7,9	3,4	2,4
m) da ima slovensko državljanstvo	35,2	45,9	11,5	4,3	3,1
n) da ima lastne dohodke	50,9	42,2	3,7	1,4	1,9

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999/2: 106

Iz odgovorov je razvidno, da morajo ljudje, ki želijo biti vključeni v našo družbo, imeti poklic, ki je spoštovan (55 % vprašanih meni, da je to pomembno). Za opravljanje morajo ljudje imeti ohranjene delovne zmožnosti (54 % vprašanih je navedlo kot pomemben dejavnik). Da je pomembno v naši družbi poklicno usposabljanje, meni 56,5 % vprašanih. Anketirancem je pomembna dobra izobrazba. Kot zelo pomembno je dejstvo, da ima posameznik lastne dohodke. Pomembno je tudi, da ima posameznik prijatelje in lastno družino. Če je posameznik bolan oziroma ne more v celoti poskrbeti zase, potem se lahko znajde v stiski, saj bi na primer potreboval pomoč na domu. Če posameznik nima zaposlitve, se lahko srečuje s finančnimi težavami ali doživlja občutke nezadovoljstva, ker si ne more privoščiti stvari, ki bi jih potreboval. Razvite socialne mreže pomenijo oporo pri težavah ali osebnih stiskah. Razvidno je iz odgovorov, da živimo v individualni družbi. Poskrbeti moramo za lastne dohodke, razviti socialno mrežo, biti zdravi. Če tega posameznik ne doseže, se lahko znajde v položaju nemoči.

Tabela 4.15: Pomembni vidiki zaposlitve

	je pomembno	mašilo
dobra plača	78,2	12,8
prijetni ljudje, s katerimi delaš	89,9	10,1
ne prevelik pritisk	71,3	28,7
zanesljivost zaposlitve	88,4	11,6
dobre možnosti za napredovanje	73,3	26,7
delo, ki ga ljudje spoštujejo	75,0	25,0
da se delo začne v zgodnjih urah	40,6	59,4
možnost lastne pobude, iniciative	78,4	21,6
da je delo koristno za družbo	73,0	27,0
veliko dopusta	45,8	54,2
da srečuješ ljudi	69,3	30,7
delo, pri katerem imaš občutek, da si nekaj dosegel	90,3	9,7
odgovorno delo	72,8	27,2
zanimivo delo	91,6	8,4
da delo ustreza sposobnostim posameznika	86,4	13,6
nič od tega	2,1	97,3

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999/3: 123

Odgovori anketiranih nam povedo, da so pomembni dejavniki dobro plačilo, prijetni sodelavci, zanesljivost zaposlitve in možnost napredovanja. Pomembno je tudi srečevanje ljudi in dosežki pri delu. Glede na odgovore lahko sklepam, da so dobri socialni stiki tisti, ki so povezani z zaposlitvijo. S tem se razširi socialni kapital z družine tudi na delovno organizacijo. Ljudje lahko zaupajo probleme sodelavcu/ki oziroma dobijo oporo od sodelavcev in na ta način v službi dobro funkcionirajo. Zaposlitev predstavlja za posameznika status in od statusa ima posameznik veliko korist.

Sprejemljivka: kultura starševstva

Tabela 4.16: Odnos do staršev

1 – ne glede na to, kakšne kakovosti in napake imajo naši starši, vedno jih moramo ljubiti in spoštovati	76,9
2 – ni naša dolžnost, da spoštujemo in ljubimo starše, ki tega s svojim ravnanjem in s svojimi nazori ne zaslužijo	16,8
9 – ne vem	6,3

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1992/1: 140

Iz odgovorov lahko razberemo, da je nekako »zapovedano« ljubiti in spoštovati starše. To lahko pomeni, da v kolikor bi prišlo do zlorab otroka ali nasilja, potem bo to ostalo dlje časa zamolčano, otrok bo vseeno verjel, da so imeli starši dobre namene in podobno. Če pristanemo na to, potem izgubimo kritičen pogled na vzgojo. Mislim, da nam primanjkuje pogleda z razdalje, kjer bi dejali, da verjamemo, da so nam starši želeli samo dobro in bi se hkrati zavedali napak, ki so jih starši pri vzgoji naredili.

Tabela 4.17: Odnos do staršev

1 – ne glede na to, kakšne dobre in slabe lastnosti imajo naši starši, vedno jih moramo ljubiti in spoštovati.	84,7
2 – ni naša dolžnost, da spoštujemo in ljubimo starše, ki s svojim ravnanjem in svojimi stališči tega ne zaslužijo.	13,5
9 – ne vem	1,8

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1995/2: 516

Tudi iz teh odgovorov lahko razberemo, da je pogled na vzgojo zelo osiromašen. Ljudje se ne morejo spremeniti ali zamenjati vzorcev ravnanja, če ne pogledajo realno, kakšno vzgojo so dobili oziroma, kaj je bilo v redu in kaj ne. Pomembno je pohvaliti dobre lastnosti staršev in se hkrati zavedati tistega, kar nam niso dali in bi si to želeli. Starši ali druge odrasle osebe z vzgojo prispevajo k temu, da kot odrasli ljudje razvijemo določene vzorce ravnanja, razmišljanja. Če posameznik uvidi, da so določeni vzorci manj primerni, ima še vedno možnost spremeniti način razmišljanja in na ta način se tudi vzorci spremenijo.

Tabela 4.18: Odnos do staršev

1 – ne glede na to, kakšne dobre in slabe lastnosti imajo naši starši, vedno jih moramo ljubiti in spoštovati	74,3
2 – ni naša dolžnost, da spoštujemo in ljubimo starše, ki s svojim ravnanjem in svojimi stališči tega ne zaslužijo	20,0
9 – neopredeljen	4,8
0 – brez odgovora	0,3

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999/3: 131

V vseh letih gre za izrazito nekritičnost do staršev. Družina prevladuje kot najvišja vrednota in posledično brezpogojno spoštovanje staršev. Družina velja kot prva v posameznikovem življenju, ostale socialne mreže pa so šibke ali srednje močne. Težave lahko nastanejo pri tistih posameznikih, ki se znajdejo v stiski in od najbližjih ne dobijo ustrezne podpore. Če je posameznik nemobilen, ostane ujet v družinskih odnosih, ki mu niso v oporo. Po drugi strani pa kultura starševstva in družine preprečuje kritiko na račun staršev tudi takrat, ko bi bila na primer potrebna.

Sprejemljivka: Zaupanje v institucije sistema

Tabela 4.19: Zaupanje v institucije sistema

	v celoti	precej	malo	nič	ne vem
	1	2	3	4	9
a) družini in sorodnikom	51,3	36,0	11,1	1,3	0,3
b) slovenski vladi	11,1	31,5	39,2	13,0	5,2
c) cerkvi in duhovnikom	10,2	18,4	38,8	26,2	6,4
d) sosedom	9,6	34,3	40,8	13,8	1,5
e) ljudem, ki govorijo vaš jezik	8,6	38,6	39,4	7,0	6,4
f) televizija, časopisi, radio	4,8	29,0	54,1	8,7	3,4
g) sindikatom	2,5	12,8	41,3	28,9	14,6
h) bogu	15,2	15,3	25,8	32,9	10,8
i) samemu sebi	62,8	27,1	6,0	1,9	2,2
j) kolegom pri delu	12,5	46,1	24,5	4,5	12,4
k) političnim strankam	2,5	9,6	54,5	22,4	10,9
l) predpostavljenim, šefom, delodajalcem	6,0	27,1	36,0	12,5	18,4
m) policiji	10,5	32,1	34,1	15,7	7,6

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1991/1: 68

Anketiranci v največji meri zaupajo samemu sebi. Zatem izražajo zaupanje družini in sorodnikom. Zaupanje cerkvi in duhovnikom je majhno. Sosedom zaupa v celoti skoraj 10 % vprašanih. V sindikate nima zaupanja skoraj tretjina vprašanih. Kolegom pri delu zaupa skoraj polovica anketiranih. Zaupanje anketirancev samih vase je zelo visoko. Ljudje v veliki meri iščemo odgovore pri sebi. Zatorej je zaupanje vase in občutek, da smo sposobni poskrbeti zase, pomemben za posameznika.

Tabela 4.20: Zaupanje v institucije sistema

		v celoti	precej	malo	nič	ne vem
		1	2	3	4	9
a)	družini in sorodnikom	53,1	34,8	9,0	1,7	1,4
b)	slovenski vladi	5,7	26,8	48,9	12,2	6,3
c)	cerkvi in duhovnikom	6,1	19,6	37,9	29,1	7,3
d)	sosedom	5,1	32,9	44,9	14,7	2,4
e)	ljude, ki govorijo vaš jezik	5,9	34,0	43,1	9,0	8,0
f)	televiziji, časopisom, radiu	2,0	23,5	55,0	14,6	4,9
g)	šolam, izobraževalnim ustanovam	7,8	44,9	34,7	3,6	8,9
h)	sindikatom	2,3	13,9	44,4	23,4	16,0
i)	bogu	13,0	17,3	26,5	32,5	10,7
j)	samemu sebi	65,0	26,4	5,2	1,0	2,4
k)	kolegom pri delu	10,3	44,4	26,4	3,6	15,4
l)	političnim strankam	1,5	9,8	52,7	25,4	10,6
m)	predpostavljenim, šefom, delodajalcem	4,1	23,2	39,1	12,6	21,0
n)	sodiščem	5,8	28,9	37,4	14,2	13,6
o)	policiji	6,1	31,6	38,4	13,9	10,1

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1991/2: 99

Ljudje v odgovorih v največji meri zaupajo sebi, izrazili pa so tudi visoko zaupanje v družino in sorodnike. Anketiranci v precejšnji meri zaupajo šoli oziroma izobraževalnim ustanovam (44,9 %). Zaupanje v izobraževalni sistem je pomembno. Ljudje z znanjem lahko izboljšujejo zadeve na delovnem mestu, zaupajo vase, saj določeno področje obvladajo. Zaupanje v politične stranke je majhno. Kolegom pri delu zaupa vsaj polovica anketiranih. Zaupanje je pomembno, ko delamo v skupini. Odvisni smo tudi od drugih, na primer pri projektih, zato je pomembno sodelovanje in resnična želja, da stvari izvedemo najboljše, kakor zmoremo.

Tabela 4.21: Zaupanje v institucije sistema

		v celoti	precej	malo	nič	ne vem
		1	2	3	4	9
a)	družini in sorodnikom	54,3	34,6	8,4	1,5	1,0
b)	slovenski vladi	6,1	28,3	48,0	11,1	6,6
c)	cerkvi in duhovnikom	5,0	15,3	39,0	31,6	9,1
d)	sosedom	4,5	34,4	43,6	14,3	3,2
e)	ljude, ki govorijo vaš jezik	5,2	36,5	44,8	6,1	7,4
f)	televiziji, časopisom, radiu	1,5	21,6	58,4	14,0	4,4
g)	šolam, izobraževalnim ustanovam	7,2	49,5	31,3	3,6	8,5
h)	sindikatom	1,8	11,3	41,5	25,4	20,0
i)	bogu	11,9	16,2	26,2	30,9	14,7
j)	samemu sebi	64,2	27,2	5,9	0,8	2,0
k)	kolegom pri delu	8,0	41,4	24,0	4,0	22,7
l)	političnim strankam	0,9	6,8	43,7	33,5	15,0
m)	predpostavljenim, šefom, delodajalcem	4,0	22,1	31,9	10,0	32,1
n)	sodiščem	4,9	26,5	38,6	12,9	17,0
o)	policiji	4,4	26,8	40,1	14,7	13,9

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1992/3: 189

Ljudje v največji meri zaupajo samemu sebi. Že od leta 1990 izražajo visoko mero zaupanja vase. Zaupajo tudi družini in sorodnikom. Vloga družine v družbi je predvsem socializacija posameznika. Ljudje skozi socializacijo ponotranjimo družbene zahteve. Zaupanje v cerkev in duhovnike ni tako visoko rangirano: tretjina vprašanih (31,9 %) ne izraža zaupanja. V družbi je opaziti oslabitev vpliva katoliške religije. Torej religije, ki je prevladujoča v naši kulturi. Ljudje danes na drugačen način dojemajo in sprejemajo vero. Če je nekdo vzgojen v določeni veri, še ne pomeni nujno, da bo to vero živel vse življenje. Nadaljuje se trend zaupanja ljudi samih vase, kar pomeni, da sebe cenimo zelo visoko.

Tabela 4.22: Zaupanje v institucije sistema

kako zaupate		v celoti	precej	malo	nič	ne vem
		1	2	3	4	9
a) družini in sorodnikom	in	55,2	32,6	8,6	1,8	1,7
b) vladi		2,5	11,1	48,6	30,1	17,7
c) cerkvi in duhovnikom	in	3,9	13,5	36,2	38,3	8,1
d) sosedom		5,0	28,9	46,8	15,7	3,6
e) ljudem, ki govorijo vaš jezik		5,9	28,7	46,8	8,6	10,0
f) televiziji, časopisom, radiu		1,7	17,3	59,4	16,8	4,8
g) šolam, izobraževalnim ustanovam		10,4	46,3	30,7	4,4	8,2
h) sindikatom		1,2	10,3	37,3	33,9	17,4
i) bogu		12,3	13,7	24,1	34,3	15,6
j) samemu sebi		69,5	22,5	5,3	0,6	2,1
k) kolegom pri delu		10,8	41,1	26,9	3,5	17,8
l) političnim strankam		0,5	2,7	38,4	48,3	10,2
m) predpostavljenim, šefom, delodajalcem		5,8	19,1	36,4	14,4	24,4
n) sodiščem		3,1	21,4	40,7	18,5	16,4
o) policiji		3,0	17,7	45,5	21,4	12,4

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1993/1: 256

Največje zaupanje imajo anketiranci do sebe. 69,5 % vprašanih je tako odgovorilo. Zaupanje v družino in sorodnike je prav tako visoko. Več kot 50 % vprašanih jim zaupa v celoti. Družina predstavlja pomembno vrednoto za našo družbo, hkrati s tem pa se ustvarja kultura starševstva. Zaupanje do sosedov ima 28,9 % vprašanih, 15,7 % vprašanih pa ne izraža zaupanja do sosedov. Do političnih strank ne izraža zaupanja 48,3 % vprašanih. V sindikate ne zaupa dobra tretjina vprašanih. Naloga sindikatov je, da zastopajo delavce in da poskušajo izboljšati razmere na področju dela. Delež ljudi, ki v celoti zaupa ljudem, ki govorijo enak jezik, je zelo nizek.

Tabela 4.23: Zaupanje v institucije sistema

kako zaupate		v celoti	precej	malo	nič	ne vem
		1	2	3	4	9
a) družini in sorodnikom	in	55,9	33,5	8,2	1,5	0,9
b) vladi		3,3	11,0	48,7	30,7	6,3
c) cerkvi in duhovnikom	in	4,6	14,8	36,2	36,8	7,5
d) sosedom		4,4	34,4	44,5	14,9	1,7
e) ljudem, ki govorijo vaš jezik		4,0	31,6	43,4	11,1	9,9
f) televiziji, časopisom, radiu		2,1	21,6	56,9	16,3	3,1
g) šolam, izobraževalnim ustanovam		10,7	56,7	24,0	2,6	6,0
h) sindikatom		1,5	10,5	39,6	31,3	17,1
i) bogu		13,1	16,1	23,1	34,5	13,2
j) samemu sebi		68,0	23,5	4,9	1,0	2,6
k) kolegom pri delu		9,6	47,4	22,2	4,2	16,7
l) političnim strankam		0,6	4,1	41,0	44,1	10,3
m) predpostavljenim, šefom, delodajalcem		4,9	23,6	36,0	14,5	21,0
n) sodiščem		3,6	22,6	39,3	19,1	15,4
o) policiji		4,5	23,4	40,8	20,8	10,5

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1994/4: 422

Ljudje v največji meri zaupajo samemu sebi (kaže se visok odstotek od leta 1990). Tudi zaupanje do družine in sorodnikov je konstantno visoko. Sprememba je pri zaupanju v vlado, tretjina vprašanih (30,7 %) odgovarja, da do vlade nima nobenega zaupanja. Vlada, državni zbor in politične stranke so del demokracije. Izvoljeni poslanci sprejemajo odločitve, ki vplivajo na življenje državljanov. Zato je kritičen odnos ljudi do politike razumljiv. V sodišča ima malo zaupanja 39,3 % vprašanih, 15,4 % anketirancev pa je neopredeljenih. Sindikatom ne zaupa 31,3 % vprašanih, 39,6 % pa ima malo zaupanja. Zaupanje kolegom pri delu je manjše od 50 %. To je zanimivo, saj si ljudje želijo imeti prijetne odnose na delovnem mestu, hkrati pa ne izražajo tako visokega zaupanja, kot do sami sebe.

Tabela 4.24: Zaupanje v institucije sistema

kako zaupate	v celoti	precej	malo	nič	ne vem
	1	2	3	4	9
a) družini in sorodnikom	56,9	32,8	7,6	1,9	0,8
b) cerkvi in duhovnikom	6,5	14,6	34,1	42,1	12,8
c) sosedom	7,1	30,1	44,5	16,9	1,4
d) TV, časopis, radio	2,5	23,2	57,1	16,2	1,0
e) šole, izobraževalne ustanove	16,1	55,5	21,8	2,8	3,8
f) sindikati	2,4	12,1	41,7	32,5	11,3
g) bogu	16,2	15,9	23,3	37,6	7,1
h) politične stranke	0,9	3,6	34,2	56,0	5,3
i) državni zbor	1,0	9,1	45,6	38,7	5,6
j) predsednik Republike	10,1	26,2	35,4	23,8	4,4
k) Vlada Republike Slovenije	4,9	23,0	45,2	22,1	4,8
l) predsednik Vlade	6,9	25,5	41,3	22,0	4,3
m) vojska	6,3	22,7	40,6	24,6	5,8
n) sodišče	3,5	22,2	43,3	23,8	7,2
o) policija	5,1	23,2	49,9	19,4	2,5

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1995/1: 483

Političnim strankam ne zaupa 56,0 % vprašanih, več kot tretjina vprašanih pa ima malo zaupanja do političnih strank. Zaupanje v izobraževalni sistem ostaja visoko, za razliko od zaupanja v druge institucije. Izobraževalni sistem je pomemben za vsako družbo. Izobrazba pripomore k temu, da človek lahko dobro opravlja svoj poklic in s tem koristi družbi nasploh.

Tabela 4.25: Zaupanje v institucije sistema

kako zaupate	v celoti	precej	malo	nič	ne vem
	1	2	3	4	9
a) družini in sorodnikom	56,9	30,0	10,4	2,1	0,5
b) cerkvi in duhovnikom	7,1	15,1	35,9	37,2	4,6
c) sosedom	5,8	29,4	44,5	18,4	2,0
d) televiziji, časopisom, radiu	3,1	25,1	52,7	15,8	3,2
e) šolam, izobraževalnim ustanovam	13,6	55,2	21,9	3,6	5,8
f) sindikatom	2,5	11,7	39,6	30,4	15,8
g) bogu	14,2	15,1	22,9	35,7	12,2
h) političnim strankam	0,7	3,7	37,9	51,5	6,7
i) državnemu zboru	2,2	9,0	45,3	34,6	8,9
j) predsedniku Republike	10,7	29,5	35,2	18,3	6,4
k) Vladi Republike Slovenije	5,9	22,8	45,1	18,6	7,6
l) predsedniku Vlade	8,0	26,7	40,0	17,7	7,6
m) vojski	7,5	25,6	36,5	22,6	7,8
n) sodiščem	4,0	20,3	41,0	23,9	10,9
o) policiji	6,3	27,7	45,2	15,2	5,7

Vir: Vrednote v prehodu 1996/1: 636,637

Največji odstotek zaupanja izražajo anketiranci do družine in sorodnikov. Cerkvi in duhovnikom v precejšnji meri zaupa 15,1 % vprašanih, 35,9 % pa jim zaupa malo. Sosedom v precejšnji meri zaupa tretjina vprašanih (29,3 %). Podoben odstotek zaupanja je naveden tudi v prejšnjih letih. Gre sicer za odnos, kjer imamo neko korist, a težko govorimo o zelo zaupnem odnosu s sosedi. Se pravi, če se razumemo z družino in s sorodniki, potem sosede potrebujemo v manjši meri. Sindikatom ljudje zaupajo v manjši meri, saj se kaže trend nizkega zaupanja skozi pretekla leta.

Tabela 4.26: Zaupanje v institucije sistema

kako zaupate	v celoti	precej	malo	nič	ne vem
	1	2	3	4	9
a) družini in sorodnikom	45,6	41,1	10,4	1,6	1,3
b) cerkvi in duhovnikom	4,3	13,1	37,1	41,3	4,1
c) sosedom	3,9	25,0	46,4	21,8	2,9
d) televiziji, časopisom, radiu	2,7	29,1	52,1	13,0	3,1
e) šolam, izobraževalnim ustanovam	14,7	55,1	20,8	4,1	5,4
f) sindikatom	2,0	10,8	37,6	34,7	14,9
g) političnim strankam	0,8	5,6	40,1	46,6	6,8
h) državnemu zboru	1,5	11,5	45,1	33,9	8,1
i) predsedniku Republike Slovenije	13,3	28,4	34,4	18,0	5,9
j) Vladi Republike Slovenije	5,2	22,4	44,1	22,2	6,2
k) predsedniku Vlade	6,9	24,0	41,0	21,4	6,7
l) vojski	7,0	24,6	38,3	20,8	9,4
m) sodiščem	4,2	25,4	40,5	21,3	8,7
n) policiji	4,7	28,8	43,2	16,8	6,5
o) bankam	9,4	37,0	37,0	11,6	5,0
p) gospodarstvu, podjetjem	2,3	24,5	50,7	13,4	9,1

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1997/1: 715

Anketiranci v največji meri zaupajo družini in sorodnikom. Cerkvi in duhovnikom v precejšnji meri zaupa 13,1 % anketirancev, nobenega zaupanja ne izraža 41,3 % vprašanih. V Sloveniji prevladuje katoliška religija, prisotne pa so tudi druge veroizpovedi. Zaupanje v državni zbor je na podobno nizki stopnji kot zaupanje v politične stranke. Že iz prejšnjih let je vidna nizka stopnja zaupanja v državni zbor in politične stranke. Ljudem je nekako vseeno, kaj se dogaja v politiki. Hkrati pa ta v veliki meri vpliva na naša življenja, saj se v državnem zboru sprejemajo zakoni, ki urejajo vsa področja življenja.

Tabela 4.27: Zaupanje v institucije sistema

kako zaupate	v celoti	precej	malo	nič	ne vem
	1	2	3	4	9
a) družini in sorodnikom	54,4	34,6	8,6	1,5	0,9
b) cerkvi in duhovnikom	6,3	15,2	38,3	37,2	2,9
c) sosedom	8,8	36,6	42,4	10,5	1,6
d) televiziji, časopisom, radiu	3,9	30,8	53,5	9,2	2,2
e) šolam, izobraževalnim ustanovam	19,9	56,2	17,9	3,6	2,4
f) sindikatom	5,0	24,0	45,9	14,8	10,3
g) bogu	15,8	17,7	26,4	33,9	6,2
h) političnim strankam	0,6	3,7	41,0	52,1	2,7
i) državnemu zboru	0,4	8,7	45,6	41,7	3,6
j) predsedniku Republike	13,2	30,8	34,9	17,8	3,3
k) Vladi Republike Slovenije	4,6	21,7	46,1	24,2	3,4
l) predsedniku Vlade	7,0	26,0	40,2	23,2	3,6
m) vojski	7,6	27,6	39,1	19,5	6,0
n) sodiščem	5,3	27,9	45,8	15,7	5,3
o) policiji	0,9	29,9	44,2	15,0	4,0

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1998/2: 856, 857

Družini in sorodnikom zaupa, v celoti gledano, 54,4 % vprašanih. Sosedom v precejšnji meri zaupa 36,6 % vprašanih. Šolam oziroma izobraževalnim ustanovam, v celoti gledano, zaupa velik del vprašanih. Do političnih strank ima zaupanje malo ljudi, in sicer 41,0 % vprašanih. Opazen je porast zaupanja v sindikate. Zaupanje v boga je na podobni ravni kot zaupanje v cerkev in duhovnike. Gre za dejstvo, da vsi verujemo v nekaj ali nekoga. S tem, ko verujemo v nekaj ali nekoga, življenje dobi smisel.

Tabela 4.28: Zaupanje v institucije sistema

kako zaupate	v celoti	precej	malo	nič	ne vem
	1	2	3	4	9
a) družini in sorodnikom	63,2	28,8	6,6	0,9	0,5
b) Vladi Republike Slovenije	1,8	16,1	52,1	25,6	4,4
c) cerkvi in duhovnikom	3,2	13,2	39,6	38,8	5,3
d) sosedom	5,7	37,4	43,5	12,0	1,5
e) ljudem, ki govorijo vaš jezik	6,4	32,3	47,2	8,5	5,7
f) TV, časopis, radio	2,6	27,8	57,2	11,0	1,4
g) Sindikati	2,2	13,5	43,0	26,9	14,5
h) Bogu	15,1	15,4	23,8	34,5	11,3
i) samemu sebi	69,4	24,1	3,9	1,2	1,4
j) kolegom pri delu	11,3	50,1	22,3	4,5	11,8
k) politične stranke	0,6	4,9	46,1	42,1	6,4
l) šef, delodajalec	5,5	26,0	36,6	14,4	17,6
m) policija	5,8	30,5	44,8	14,0	5,0
p) državni zbor	1,8	12,0	46,5	27,6	12,2
s) predsedniku Vlade	8,8	27,5	38,1	17,6	8,1

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999/1: 54

Družini in sorodnikom v celoti zaupa 61,9 % vprašanih. Cerkvi in duhovnikom v precejšnji meri zaupa 17,3 % vprašanih, malo zaupanja pa izraža 34,0 % vprašanih. Sosedom v precejšnji meri zaupa 39,5 % vprašanih. Šolam oziroma izobraževalnim ustanovam zaupa 59,0 % vprašanih. Zaupanje v nadrejene ni preveč visoko. Gre za ljudi, ki imajo več pooblastil kot njihovi podrejeni. Razumevanje na delovnem mestu je pomembno. Na ta način ljudje lažje sodelujejo med seboj. Nadrejeni pa je tisti, ki ureja celoten proces in potek dela.

Tabela 4.29: Zaupanje v institucije sistema

kako zaupate	v celoti	precej	le malo	sploh nič	ne vem
	1	2	3	4	9
a) družini in sorodnikom	63,8	29,8	4,4	1,0	1,0
b) cerkvi in duhovnikom	7,5	22,6	33,4	31,5	5,0
c) sosedom	10,5	39,8	34,8	12,2	2,6
d) televiziji, časopisom, radiu	7,9	44,3	38,0	7,4	2,4
e) šolam, izobraževalnim ustanovam	25,6	57,1	11,1	2,3	3,9
f) sindikatom	6,6	33,3	34,9	12,0	13,2
g) bogu	20,9	23,1	20,0	27,2	8,8
h) političnim strankam	1,5	12,1	45,9	36,4	4,1
i) državnemu zboru	2,5	21,1	46,0	25,4	5,0
j) predsedniku Republike	21,4	37,8	25,4	10,6	4,9
k) Vladi Republike Slovenije	9,8	34,1	37,5	13,4	5,2
l) predsedniku Vlade	13,6	34,7	33,7	12,7	5,2
m) vojski	12,8	40,5	29,8	11,1	5,9
n) sodiščem	8,5	36,8	35,7	11,9	7,0
o) policiji	11,1	42,0	32,4	10,0	4,5

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2000/1: 185

Družini in sorodnikom zaupa v celoti velika večina anketirancev (63,8 %). Cerkvi in duhovnikom v precejšnji meri zaupa 22,6 % anketirancev. Sosedom v precejšnji meri zaupa 39,8 % anketirancev, kar je več kot tretjina. Zaupanje v politične stranke in državni zbor je dokaj nizko, malce več zaupanja namenijo anketiranci Vladi Republike Slovenije ter predsedniku Vlade. Povečalo se je tudi zaupanje v sindikate. V tržnem kapitalizmu, v katerem je Slovenija, je potrebna tudi zaščita delavcev oziroma vseh zaposlenih.

Tabela 4.30: Zaupanje v institucije sistema

kako zaupate	v celoti	precej	malo	nič	ne vem
	1	2	3	4	9
a) družini in sorodnikom	56,5	34,5	6,8	1,6	0,6
b) cerkvi in duhovnikom	6,8	20,0	38,8	32,5	1,8
c) sosedom	8,7	39,9	40,0	10,0	1,4
d) televiziji, časopisom, radiu	4,0	42,1	45,4	7,7	0,8
e) šolam, izobraževalnim ustanovam	17,9	62,4	16,3	1,5	1,9
f) sindikatom	5,4	30,9	43,9	12,0	7,6
g) bogu	17,8	24,0	26,0	28,7	3,5
h) političnim strankam	0,8	8,6	45,7	42,6	2,3
i) državnemu zboru	1,9	15,8	49,0	30,3	3,0
j) predsedniku Republike	14,3	41,3	32,2	10,2	1,9
k) Vladi Republike Slovenije	7,9	33,4	42,1	13,9	2,6
l) predsedniku Vlade	11,9	36,7	36,8	12,3	2,3
m) vojski	9,1	36,8	38,8	11,7	3,6
n) sodiščem	6,5	35,2	40,9	14,0	3,4
o) policiji	8,9	38,0	39,6	11,4	2,1

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2001/2: 297

Anketiranci, v celoti gledano, zaupajo družini in sorodnikom. Cerkvi in duhovnikom v precejšnji meri zaupa 20 % anketirancev. Sosedom v precejšnji meri zaupa 39,9 % vprašanih. Šolam oziroma izobraževalnim ustanovam v precejšnji meri zaupa 62,4 % vprašanih. Sindikatom v precejšnji meri zaupa 30,9 % anketirancev. Predsedniku Republike zaupa precejšnja mera anketirancev.

Tabela 4.31: Zaupanje v institucije sistema

kako zaupate	v celoti	precej	malo	nič	ne vem
	1	2	3	4	9
a) družini in sorodnikom	53,6	34,5	9,8	1,5	0,6
b) cerkvi in duhovnikom	5,8	15,6	36,8	38,8	3,0
c) sosedom	7,0	36,2	40,3	15,0	1,4
d) televiziji, časopisom, radiu	3,2	32,9	52,4	9,9	1,7
e) šolam, izobraževalnim ustanovam	20,7	56,5	17,4	2,0	3,3
f) sindikatom	5,7	34,9	39,2	12,2	8,0
g) bogu	15,0	18,8	28,2	32,0	6,0
h) političnim strankam	1,0	5,3	43,9	46,7	3,0
i) državnemu zboru	1,5	13,1	48,4	32,8	4,3
j) predsedniku Republike	10,9	35,0	35,3	15,5	3,4
k) Vladi Republike Slovenije	4,7	25,0	44,9	21,7	3,7
l) predsedniku Vlade	6,9	29,3	40,2	19,9	3,7
m) vojski	7,1	31,8	41,1	15,8	4,2
n) sodiščem	4,5	31,1	44,2	15,9	4,5
o) policiji	5,4	34,6	42,2	14,4	3,3

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2002/1: 362

Družini in sorodnikom v celoti zaupa 53,6 % vprašanih. Sosedom v precejšnji meri zaupa 36,2 % anketirancev. Šolam oziroma izobraževalnim ustanovam v celoti zaupa 20,7 % vprašanih, v precejšnji meri pa 56,5 % anketirancev. Sindikatom v precejšnji meri zaupa 34,9 % vprašanih. V boga ima precejšnje zaupanje 18,8 % vprašanih. Čez obdobje od 90-ih let dalje se kaže trend zaupanja predvsem v družino in sorodnike, zaupanje v izobraževalni sistem ter manjše zaupanje v politične stranke.

Tabela 4.32: Zaupanje v institucije sistema

kako zaupate	v celoti	precej	malo	nič	ne vem
	4	3	2	1	9
a) družini in sorodnikom	61,0	30,3	7,5	0,8	0,5
b) cerkvi in duhovnikom	7,4	19,0	37,9	33,8	1,9
c) sosedom	8,8	40,1	41,2	8,9	1,1
d) televiziji, časopisom, radiu	4,5	39,1	46,8	8,5	1,1
e) šolam, izobraževalnim ustanovam	19,2	61,2	13,6	2,7	3,3
f) sindikatom	6,4	32,8	41,4	11,0	8,4
g) bogu	20,0	19,7	25,2	30,8	4,4
h) političnim strankam	0,9	9,1	47,3	39,3	3,3
i) državnemu zboru	2,1	18,5	50,4	25,5	3,4
j) predsedniku Republike	8,3	32,3	41,0	16,2	2,1
k) Vladi Republike Slovenije	5,0	29,6	45,0	17,3	3,0
l) predsedniku Vlade	5,7	32,1	41,8	17,3	3,1
m) vojski	7,0	34,7	39,7	15,5	3,2
n) sodiščem	5,1	30,8	44,4	17,1	2,7
o) policiji	5,4	34,5	43,6	14,4	2,1

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2003/1: 450, 451

V celoti zaupa družini in sorodnikom 61,0 % ljudi, ki so odgovarjali na vprašanje. Malo zaupanja do cerkve in duhovnikov ima 37,9 % anketirancev. Sosedom v precejšnji meri zaupa 40,1 % vprašanih. Šolam oziroma izobraževalnim ustanovam v celoti zaupa 19,2 % vprašanih, za možnost precej se je odločilo 61,2 % vprašanih. Sindikate v precejšnji meri podpira 32,8 % vprašanih, 41,4 % anketirancev ima malo zaupanja v sindikate. Državnemu zboru malo zaupanja izkazuje 50,4 % anketirancev.

5. RAZPRAVA

Kot kažejo podatki v tabelah, ljudje ocenjujejo, da samomor ni v največji meri ogrožajoč problem. Bolj ogrožajoči se jim zdijo revščina, gospodarski problemi in nizka rodnost. Ljudje ocenjujejo, da v odnosih z drugimi ne smemo biti preveč zaupljivi oziroma moramo biti bolj previdni. Hkrati pa izražajo veliko zaupanje do samih sebe. Na delovnem mestu je ljudem pomembno, da delajo s prijetnimi ljudmi in da je zaposlitev zanesljiva. Ljudje si želijo dela tam, kjer bodo imeli občutek, da so nekaj dosegli. Ljudje v Sloveniji so v največji meri navezani na kraj bivanja, na državo in v manjši meri tudi na Evropo, kamor sodimo kot narod. Ljudje ocenjujejo, da so se poslabšala predvsem tri področja v državi: možnost dobiti zaposlitev, možnost dobiti stanovanje, ter možnost imeti in preživljati otroke. Anketiranci izražajo nestrpnost in si za sosede ne želijo alkoholikov, narkomanov in pedofilov. Delež ljudi, ki je zadovoljen s svojim življenjem, znaša okoli 50 %, delež nezadovoljnih je nizek. Delež ljudi, ki pravi, da so srečni, znaša okoli 60 %, delež ljudi, ki so se opredelili za nesrečne, pa je okoli 20 %, v letu 1991 pa je bil ta odstotek višji od 30 %. Največ anketirancev odgovarja, da ima 1 do 5 prijateljev.

V obdobju med letoma 1990 in 2004 se kaže negativen trend pri določenih področjih, ki jih ureja država. Država prevzema življenjska tveganja ljudi (socialno varnost, zaposlitev) in s tem razbremenjuje družine, ali pa nasprotno, odgovornost za tveganje prevali na posameznike. Pomembna pa je tudi stabilnost celotnega sistema (pravil). Bolj, ko je nestabilen, bolj so v stiski. Sistem socialne varnosti se je v tem času spremenil, socialna država se ni v celoti razgradila.

Kapital pritiska na stabilnost oziroma varnost zaposlitev. Ali kot pravi dr. J. Hufschmid: »Finančni investitor zbere tisoče milijonov evrov od vsepovsod in potem pride, recimo, v vašo državo in reče, pogledjte tukaj imam denar, lahko ga investiram v vaše okolje, lahko pa ga investiram tudi v Švico ali na Japonsko ali kam drugam, kaj mi torej ponuja Slovenija, da bom ostal v njej.« Pod tem pritiskom bo vlada popustila, znižala bo davke na dobiček, uredila infrastrukturo in izpolnila še druge zahteve. Ampak če obstajajo močni sindikati, nevladne in politične organizacije, ki prevelikemu prilagajanju pravil nasprotujejo, lahko država samozavestno odkloni takšno izsiljevanje. Če je ta finančni investitor svoj denar zaslužil v nekem okolju, ga mora v to okolje pač reinvestirati.

»Države bi morale biti tako močne, da bi ponovno uvedle dosleden sistem nadzora kapitala, ki bi otežil, če že ne onemogočil prosto gibanje kapitala iz enega okolja v drugega, sem in tja, kjer so pač trenutno najboljše možnosti in najvišji donosi.« (Trampuš 2008: 38)

Stanovanjske razmere je urejala Jazbinškova reforma privatizacije. Vsi, ki so pred letom 1991 imeli družbena stanovanja, so jih lahko od države odkupili zelo poceni. Država zbranega denarja ni investirala v nova socialna stanovanja in je tako zmanjkalo denarja za državne investicije v stanovanjski sklad, hkrati pa je skoraj ves obstoječi stanovanjski sklad postal privatiziran. Ni bilo več možnosti, da bi mlade družine prišle po dostopnih cenah do novih stanovanj. Novogradenj je bilo malo, tiste, ki so bile, pa so bile drage.

Visok je delež prebivalstva, ki se ni pripravljen seliti pod nobenimi pogoji in vztraja na presenetljivo visoki ravni (tretjina prebivalstva), kar je v Sloveniji znak predmodernih razmer. Razlog, da te tretjine ne more nič premakniti k selitvi, ni samo v tem, da so z vsem zadovoljni tam, kjer bivajo, ampak je razlog v tem, da ocenjujejo tveganja, ki so vselej povezana z mobilnostjo, za prevelika, celo za tako velika, da jih ne more prepričati niti boljši zaslužek.

Iz odgovorov je očitno veliko zaupanje v družino, na drugi strani pa je razvidna tudi nekritičnost do načina vzgoje staršev. Družina velja v naši družbi za najvišjo vrednoto, iz tega posledično sledi brezpogojno spoštovanje staršev. Ljudje, ki imajo težave v družini, jih težko pokažejo okolici. Prisotni so občutki sramu, nelagodja pred drugimi ljudmi. Največkrat se zgodi, da v javnost pridejo primeri, kjer je bilo v družini prisotno nasilje, spolne zlorabe ali incest. Ljudje o takšnih dogodkih težko spregovorijo, če kritika na račun starševstva skorajda ni dovoljena. Težave lahko nastopijo pri posameznikih, ki ne dobijo ustrezne pomoči od najbližjih, hkrati pa so ostale socialne vezi slabše razvite. Če je posameznik hkrati nemobilen, potem ostane ujetnik močnih vezi, ki mu ne nudijo ustrezne opore, hkrati pa je razvita močna kultura starševstva in družine (zato je težje izraziti kritiko na račun staršev). Izražanje kritike ne pomeni, da v celoti kritiziramo vzgojne pristope. Gre za realno oceno, kjer vidimo, kaj dragocenega so nam dali starši z vzgojo ter da poudarimo, kar ni bilo ustrezno. V današnjih časih se je podaljšalo obdobje, ko mladi ostajajo dlje časa doma. Zato se je tudi zamaknilo obdobje, ko mladi ustvarjajo svoje družine.

Kako je to povezano s samomorilnostjo?

Znano je, da ljudje ne delajo samomorov zaradi eksistenčnih težav, ampak bolj zaradi eksistencialnih (vprašanje smisla življenja, ko občuti posameznik stisko). Visok delež samomorilnosti imajo razvite in bogatejše družbe. Ko posameznik reši vprašanje eksistence, pridejo do izraza tudi druga vprašanja, ki begajo posameznika. Ko človek ne občuti pomanjkanja in ima zadovoljene osnovne potrebe, postanejo pomembne tudi »višje« potrebe. Nekateri posamezniki v tem iskanju smisla oziroma iskanju izhoda iz krize ne najdejo rešitve.

Družbene spremembe, ki so se zgodile v tranzicijskem času (med 1990 in 2004), niso šle v smer, da bi življenjsko prizadetim posameznikom (ki so se znašli v osebni stiski) olajšale iskanje drugih alternativ za rešitev svoje stiske. V tem je glavni problem. Celoten družbeni sistem (od politike, ekonomije, socialnih mrež) ne more preprečiti samomorov. Odločitev je v rokah posameznika. Družbeni sistem odločilno vpliva na trende, ki določen promil njenih članov privedejo na rob obupa. Ugodni ali neugodni družbeni trendi so v rokah politike. Pri tem velja izpostaviti mobilnost. Imamo delež prebivalstva, ki se ni pripravljen seliti pod nobenim pogojem in tiste, ki bi se selili, pa nimajo priložnosti za to.

V obeh skupinah je del ljudi, ki se v kritičnih trenutkih ne more zanesti na najožjo socialno mrežo ljudi ali pa jim prav socialna mreža predstavlja problem. Kaj jim je storiti? Če nimajo možnosti za selitev oziroma te možnosti ne izkoristijo, lahko obtičijo znotraj disfunkcionalnih socialnih mrež. Posledično vedno bolj bežijo navznoter, posamezniki zaidejo v alkoholizem, si vzamejo življenje. Iz ugotovitev lahko razberemo dejstvo, da je posameznik v odločitvah bolj individualno usmerjen in je tako v manjši meri vpet v družbene silnice. Pomembna ugotovitev je tudi to, da so pri ljudeh bistvenega pomena ustrezne socialne mreže ter možnost, da posameznik »začne znova« v novem okolju.

Dobljene ugotovitve so podprte z velikim številom anketirancev. Gre za raziskave, ki potekajo od leta 1968 pa do danes. V njih so zajeta vsa pomembna vprašanja, ki so vplivala na življenje v naši družbi (sprememba sistema, proces demokratizacije, vključevanje Slovenije v Evropsko unijo ter NATO, ter raziskave s področja zdravja, ekologije in drugih pomembnih tem). Iz tega izhaja velika možnost posplošitve ugotovitev na celotno populacijo v naši družbi.

6. SKLEPI IN PREDLOGI

- Mobilnost prebivalstva se kaže bolj v individualni smeri, se pravi selitev v kraj, kjer posameznik lahko v največji meri poskrbi in ureja življenjske zadeve. Hkrati pa velja poudariti dejstvo, da obstaja tretjina prebivalstva, ki se ni pripravljena seliti in v tem vidi preveliko tveganje. Vprašanje mobilnosti je ključnega pomena; ko se posameznik znajde v stiski in če ne dobi podpore s strani družine, pa nima razvite socialne mreže ali pa je ta disfunkcionalna, potem lahko rečemo, da se je znašel v stiski, ki je lahko za posameznika tudi »brezizhodna«. Pri tem bi bilo pomembno, da se odpravijo regionalne neenakosti, da se izboljšajo prometne povezave s podeželja v mesto. Prav tako bi bilo koristno, da se okrepi psihosocialna pomoč s strani javnih služb ali nevladnih organizacij.
- V slovenski družbi cenimo delo kot pomembno vrednoto. V njem vidimo več kot samo socialno varnost, pri delu želimo doseči uspeh, vzpostaviti funkcionalno socialno mrežo. Pri tem bi bilo smiselno krepiti med ljudmi delo v skupnostih ali četrtih, kjer živijo. Pri projektih v skupnosti bi ljudje med seboj sodelovali in z delom pokazali, da lahko povežemo zastojno delo in druženje.
- Kot narod doživljamo svojo državo kot majhno, največ ljudi želi živeti na podeželju ali v manjšem mestu. Pojav samomorilnosti ljudje ne dojemajo kot ogrožajoč za narod, večji problem se jim zdijo revščina, majhna rodnost in gospodarski problemi. Zato je pomembno, da se o samomoru govori več, ter da se govori na primeren način. To pomeni, da se samomora ne tabuizira in da se ne poroča senzacionalistično. Ko se predstavi zgodba nekoga, ki je storil samomor, je pomembno, da so v prispevek vključeni strokovnjaki in da se predstavi zgodba večplastno. Pri tem pa je prav tako pomembno, ali podajo svojci pristanek na to, da gre zgodba v javnost. Prav tako pa je primerno vključiti izjavo svojcev. O samomoru je potrebno poročati kot o tragičnem dogodku, o trpljenju svojcev, ki so izgubili ljubljeno osebo. Dobro pa je tudi, če strokovnjak pove, kam se lahko svojci in prijatelji umrlega obrnejo po pomoč.
- V veliki meri zaupamo v družino, kar posledično lahko pomeni manj prostora za kritične misli glede načina vzgoje. Malomestni (vaški) tip poselitve ohranja veliko socialno kontrolo. Na splošno izražamo malo zaupanja v druge ljudi (previdnost, ko vzpostavljamo nov odnos).

Pri tem bi predlagala, da bi se povečal delež nevladnih organizacij, ki bi s svojimi dejavnostmi krepile »srednje-močne« socialne mreže.

- Slovenija ima v 2. členu Ustave zapisano, da je socialna država. Država do neke mere pomaga ljudem, ki se znajdejo v socialni stiski. Pri tem bi bilo koristno krepiti solidarnost za pomoč drugim ljudem. Prav tako je prav, da humanitarne organizacije še naprej pomagajo ljudem, ki potrebujejo hrano, obleko ali s plačilom položnic. Prav tako bi bil ustrezen poudarek na tem, da se ljudi nauči, kako si lahko pomagajo sami (z izboljšanjem izobrazbe, s priučitvijo novih spretnosti in socialnih veščin).
- Ljudje so v največji meri občutili, da se je poslabšalo področje zaposlovanja, vprašanje, kako priti do stanovanja, ter možnost imeti in preživljati otroke. Na področju zaposlovanja bi bilo smiselno, da se ljudem zagotovi socialna varnost, kljub čedalje večji fleksibilnosti na trgu dela in zaposlovanju za določen čas. Na področju stanovanjske politike bi bilo primerno, da bi država pomagala mladim družinam in posameznikom, da bi lažje rešili stanovanjski problem. Na področju preživljanja otrok je pomembno, da država s socialnimi transferji pomaga družinam. Pomembna je tudi medgeneracijska povezanost in pomoč starejše generacije mlajši ter pomoč humanitarnih organizacij.

9. LITERATURA

- Beck, Ulrich. 2001. *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina. Prevedla Mojca Savski.
- Berger, Peter L, Thomas Luckmann. 1988. *Družbena konstrukcija realnosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba. Prevedel Aleš Debeljak.
- Bučar-Močnik Mojca, Korenjak, Roman. 1988. Predstavitev primera kronične klicalke s somatskimi težavami. V: prof. dr. Lev Milčinski (ured.), *Psihoterapija 17 Samomorilnost*. Ljubljana: Katedra za psihiatrijo medicinske fakultete v Ljubljani Univerzitetna psihiatrična klinika Ljubljana.
- Čačinovič Vogrinčič, Gabi., Kobal, Leonida., Mešl, Nina., Možina, Miran. 2005. *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.
- Dragoš, Srečo., Leskošek, Vesna. 2003. *Družbena neenakost in socialni kapital*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Durkheim, Emile. 1992. Samomor. *Prepoved incesta in njeni izviri*. Ljubljana: ŠKUC, Filozofska fakulteta. Prevod Braco Rotar (samomor) in Rastko Močnik (tabu incesta in njeni izviri).
- Haralambos Michael, Holborn Martin. 1999. *Sociologija. Teme in perspektive*. Ljubljana: Državna založba Slovenije. Prevedli Matej Makarovič et al.
- Iglič, Hajdela. 2004. Tri ravni socialnega kapitala v Sloveniji. V: Malnar Brina, Bernik Ivan. (ured.) (2004). *S Slovenkami in Slovenci na štiri oči*. Ob 70-letnici sociologa Nika Toša. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kerševan, Marko. 1983. Sociologija in samomor. V: Lev Milčinski (ured.), *Samomor in Slovenci*. Ljubljana: SAZU.
- Knez, Danijela. 2003. Sociološki pogled na samomor. V: Andrej Marušič, Saška Roškar (ured.), *Slovenija s samomorom ali brez*. Ljubljana: DZS, d.d.
- Novak, Mojca. 2004. *Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
- Malnar Brina, Bernik Ivan. (ured.) 2004. *S Slovenkami in Slovenci na štiri oči*. Ob 70-letnici sociologa Nika Toša. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Milčinski, Lev. 1985. *Samomor in Slovenci*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Milčinski, Lev. (ured.) 1983. *Samomor in Slovenci*. Ljubljana: SAZU.
- Milčinski, Lev. (ured.) 1988. *Psihoterapija 17: Samomorilnost*. Ljubljana: Katedra za psihiatrijo medicinske fakultete v Ljubljani, Univerzitetna psihiatrična klinika Ljubljana.
- Musek, Janek. 1994. *Psihološki portret Slovencev*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

- Musek, Janek. 1995. *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.
- Smrke, Marjan. 2004. Brezbožni in srečni. V: Malnar Brina, Bernik Ivan. (ured.) 2004. *S Slovenkami in Slovenci na štiri oči*. Ob 70-letnici sociologa Nika Toša. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Svetlik, Ivan. 1991. Delo in kakovost življenja. V: *Družboslovne razprave 12: kvaliteta življenja*. Ljubljana: Slovensko sociološko društvo, Inštitut za družbene vede.
- Toš, Niko. 2008. Zaupanje Slovenk in Slovencev v institucije sistema (1991-2006). V: Drčar Murko Mojca, Božidar Flajšman, Boris Vezjak, Darko Štranj (ured.), *Pet minut demokracije: Podoba Slovenije po letu 2004*.
- Toš, Niko. (ured.) 1999. *Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1990-1998*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Inštitut za družbene vede. Center za raziskavo javnega mnenja.
- Toš, Niko. (ured.) 2004. *Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999-2004*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Inštitut za družbene vede.
- Toš, Niko., Rus, Veljko. 2005. *Vrednote Slovencev in Evropejcev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Inštitut za družbene vede.
- Trampuš, Jure 2008. Intervju dr. J. Huffscheid, ekonomist. *Mladina*, 2008, 15: 36-40.
- Trbanc, Martina. 1991. Zaposlenost in marginalnost. V: *Družboslovne razprave 12: kvaliteta življenja*. Ljubljana: Slovensko sociološko društvo. Inštitut za družbene vede.
- Trstenjak, Anton. 1983. Okvirne dileme v etiologiji samomora. V: Lev Milčinski (ured.), *Samomor in Slovenci*. Ljubljana: SAZU.
- Weber, Max. 2002. *Protestantska etika in duh kapitalizma*. Ljubljana: Studia Humanitatis. Prevedla Pavel Gantar (uvod), Štefan Vevar (ostalo), Ljubljana 1988.

10. POVZETEK

Definicija samomora, ki jo je razvil Milčinski: »Samomor (suicidum) je dejanje, s katerim se človek usmrti. Pri tem ga vodi težnja, da si vzame življenje oziroma iz njegovega vedenja razberejo tako namen ljudje okoli njega.« (Milčinski 1985: 11) Odločitve sprejema posameznik sam, a hkrati je družbeno stanje tisto, ki na nek način vpliva na posameznikovo življenje. Samomor sem preučevala predvsem iz socialnih vidikov, ki so pomembni za življenje posameznika. Kot glavno teorijo sem izpostavila teorijo dr. Marka Kerševana. Pomemben pa je prispevek Emila Durkheima, ki je prišel do pomembnih spoznanj o samomorilnosti. Kot narod imamo tudi Slovenci svoje karakteristike in o njih piše dr. Janek Musek. Socialne mreže so bistvene za življenje posameznika, prav tako pa je pomembno zaupanje v druge ljudi, ki ga razvijemo ali pa ne. Delo je pomemben segment v življenju posameznika, saj mu ne nudi le socialne varnosti, temveč tudi širi socialno mrežo posameznika. V naši družbi pa bi lahko rekli, da je delo vrednota, zato sem nekaj besed namenila tudi protestantski delovni etiki. Primarna socializacija je tema, ki se mi zdi prav tako pomembna, da o njej pišem v svoji diplomski nalogi. V teoriji dr. Marka Kerševana je med drugim povedano, da je naša družba industrijsko uspešna, a hkrati še zelo zaprta. Prisotna je velika socialna kontrola, v naši družbi pa zaznamo tudi kulturo starševstva, kar pomeni, da težko izražamo kritiko glede vzgojnih pristopov, ko bi bilo to potrebno. Družina kot takšna je bistvena in ljudje v največji meri zaupajo prav njej. Ostala socialna mreža je manj razvita. Če se posameznik znajde v stiski in pri tem ne dobi podpore s strani družine, se lahko znajde v brezizhodnem stanju. Se pravi, da se počuti osamljenega v svojem razmišljanju, od družine ne dobi opore, ki bi jo potreboval. Po drugi strani pa ne ve, na koga se potem obrniti po pomoč. Kar posamezniku pomaga, je zamenjava okolja, kjer posameznik lahko začne znova. Nekaterim ljudem to pomeni preveliko tveganje, zato o tej možnosti ne razmišljajo. Družbeno stanje, ki se je dogajalo v obdobju med letoma 1990 in 2004, je v največji meri vplivalo na poslabšanje razmer na področju iskanja zaposlitve, možnost imeti in preživeti otroke ter kako priti do stanovanja. Država ima razvite mehanizme, ki pomagajo ljudem, ki se znajdejo v socialni stiski. Zato je zanimivo, da ljudje kot ogrožajoče probleme naše države doživljajo gospodarske probleme, brezposelnost, nizko rodnost.

TABELE V DODATKU

Tabela 4.33: Pripravljenost oziroma nepripravljenost za selitev.....	73
Tabela 4.34: Pripravljenost oziroma nepripravljenost za selitev.....	74
Tabela 4.35: Pripravljenost oziroma nepripravljenost za selitev.....	75
Tabela 4.36: Pripravljenost oziroma nepripravljenost za selitev.....	76
Tabela 4.37: Pogoji, pod katerimi bi se bili pripravljeni seliti.....	77
Tabela 4.38: Primerjava življenjskih razmer danes z razmerami pred približno petimi leti....	78
Tabela 4.39: Primerjava življenjskih razmer danes z razmerami pred približno petimi leti....	79
Tabela 4.40: Primerjava življenjskih razmer danes z razmerami pred približno petimi leti....	80
Tabela 4.41: Primerjava življenjskih razmer danes z razmerami pred približno petimi leti....	81
Tabela 4.42: Primerjava življenjskih razmer pri nas danes z življenjem pred približno petimi leti.....	82
Tabela 4.43: Primerjava življenjskih razmer danes z razmerami pred približno petimi leti....	83
Tabela 4.44: Primerjava življenjskih razmer danes z razmerami ob osamosvojitvi.....	84
Tabela 4.45: Primerjava življenjskih razmer danes z razmerami ob osamosvojitvi.....	85
Tabela 4.46: Primerjava življenjskih razmer pri nas danes z razmerami v prvih letih po osamosvojitvi.....	86
Tabela 4.47: Primerjava življenjskih razmer pri nas danes z razmerami v prvih letih po osamosvojitvi.....	87
Tabela 4.48: Primerjava življenjskih razmer pri nas danes z razmerami v prvih letih po osamosvojitvi.....	88
Tabela 4.49: Primerjava življenjskih razmer pri nas danes z razmerami okrog leta 1995.....	89
Tabela 4.50: Primerjava življenjskih razmer v Sloveniji danes z razmerami okrog leta 1996.....	90
Tabela 4.51: Primerjava življenjskih razmer pri nas danes z razmerami okrog leta 1995.....	91
Tabela 4.52: Pripadnost geografski skupini v večji meri in v malo manjši meri.....	92
Tabela 4.53: Navezanost na geografska območja.....	93
Tabela 4.54: Navezanost na geografska območja.....	94
Tabela 4.55: Navezanost na geografska območja.....	95
Tabela 4.56: Pripadnost geografskim skupinam.....	96
Tabela 4.57: Pripadnost geografskim skupinam.....	97
Tabela 4.58: Navezanost oziroma nenavezanost na geografska območja.....	98
Tabela 4.59: Največja navezanost na določeno geografsko območje.....	98

Tabela 4.60: Pripadnost geografskim skupinam.....	99
Tabela 4.61: Pripadnost geografskim skupinam.....	99
Tabela 4.62: Navezanost ali nenavezanost na geografska območja.....	100
Tabela 4.63: Tipi naselij, v katerih bi najraje stanovali.....	100
Tabela 4.64: Navezanost ali nenavezanost na geografska območja.....	101
Tabela 4.65: Različne skupine ljudi, ki jih ne bi želeli imeti za sosede.....	102
Tabela 4.66: Različne skupine ljudi, ki jih ne bi želeli imeti za sosede.....	103
Tabela 4.67: Različne skupine ljudi, ki jih ne bi želeli imeti za sosede, ter osebni stik s katero od navedenih skupin ljudi.....	104
Tabela 4.68: Različne skupine ljudi, ki jih ne bi želeli imeti za sosede.....	105
Tabela 4.69: Različne skupine ljudi, ki jih ne bi želeli imeti za sosede.....	106
Tabela 4.70: Različne skupine ljudi, ki jih ne bi želeli imeti za sosede.....	107
Tabela 4.71: Različne skupine ljudi, ki jih ne bi želeli imeti za sosede.....	108
Tabela 4.72: Različne skupine ljudi, ki jih ne bi želeli imeti za sosede.....	109
Tabela 4.73: Ocenjevanje zadovoljstva s svojim življenjem.....	110
Tabela 4.74: Ocenjevanje zadovoljstva s svojim življenjem.....	110
Tabela 4.75: Ocenjevanje zadovoljstva s svojim življenjem.....	110
Tabela 4.76: Ocenjevanje zadovoljstva s svojim življenjem.....	111
Tabela 4.77: Ocenitev zadovoljstva s svojim življenjem.....	111
Tabela 4.78: Zadovoljstvo z življenjem.....	111
Tabela 4.79: Doživljanje življenja kot srečnega ali nesrečnega.....	112
Tabela 4.80: Doživljanje življenja kot srečnega ali nesrečnega.....	112
Tabela 4.81: Ocenjevanje življenja kot srečnega ali nesrečnega.....	112
Tabela 4.82: Ocenjevanje življenja kot srečnega ali nesrečnega.....	113
Tabela 4.83: Ocenjevanje življenja kot srečnega ali nesrečnega.....	113
Tabela 4.84: Ocenjevanje življenja kot srečnega ali nesrečnega.....	113
Tabela 4.85: Ocenjevanje življenja kot srečnega ali nesrečnega.....	114
Tabela 4.86: Ocenjevanje življenja kot srečnega ali nesrečnega.....	114
Tabela 4.87: Ocenjevanje življenja kot srečnega ali nesrečnega.....	114
Tabela 4.88: Ocenjevanje življenja kot srečnega ali nesrečnega.....	115
Tabela 4.89: Krog prijateljev.....	116
Tabela 4.90: Krog prijateljev.....	116

DODATEK

Sprejemljivke: Mobilnost/imobilnost.

Tabela 4.33: Pripravljenost oziroma nepripravljenost za selitev

	zelo pripravljen	precej pripravljen	niti pripravljen niti nepripravljen	precej nepripravljen	zelo nepripravljen	ne vem
	1	2	3	4	5	8
a) preseliti se v drugo sosesko ali vas	10,8	22,4	13,8	23,7	25,4	3,9
b) preseliti se v drug kraj ali mesto v isti regiji	8,0	20,2	12,6	27,5	28,8	2,9
c) preseliti se v drugo regijo	5,9	14,3	11,8	29,8	35,4	2,8
d) preseliti se izven Slovenije	3,5	7,8	8,1	27,4	50,7	2,5
e) preseliti se izven Evrope	2,9	4,9	6,4	23,6	57,9	4,3

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1994/4: 414

Odgovori anketirancev kažejo, da je pripravljenost za selitev v okviru Slovenije majhna, za selitev izven Slovenije pa je odstotek tistih, ki se ne bi selili, še višji. Ljudje so očitno navajeni na svoj kraj, zato je le majhen delež ljudi pripravljen zapustiti trenutno lokacijo bivanja. Delež vprašanih, ki se ne bi preselil v drugo regijo, je precejšen. Selitev v drugo regijo bi pomenila veliko birokracije in iskanje šole za otroke.

Tabela 4.34: Pripravljenost oziroma nepripravljenost za selitev

	pripravljen	nepripravljen	ne vem
	1	2	9
a) preseliti se v drug kraj ali mesto v isti regiji	42,1	51,9	5,9
b) preseliti se v drugo regijo	31,2	61,1	7,8
c) preseliti se v drugo evropsko državo	18,3	73,5	8,3
d) preseliti se izven Evrope	14,1	78,1	7,8

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1997/1: 710

Ljudje v odgovorih v večini odgovarjajo, da niso pripravljeni na selitev. Četudi se morebiti ne počutijo dobro ali si želijo boljših življenjskih pogojev, motivacija očitno ni dovolj močna, da bi se odločili za selitev. Na splošno so ljudje verjetno zadovoljni ali pa imajo nizka pričakovanja. Razlog bi lahko bile visoke cene nepremičnin. Možno bi bilo, da ljudje gledajo na selitev kot na določeno prelomnico v življenju in zato selitev ne pride pogosto v poštev (na primer selitev mladih v svoje stanovanje ali morebitna selitev v drugo stanovanje po razvezi).

Tabela 4.35: Pripravljenost oziroma nepripravljenost za selitev

	bi bil pripravljen	ne bi bil pripravljen	ne vem
	1	2	9
a) preseliti se v drug kraj ali mesto v isti regiji	46,0	49,9	4,1
b) preseliti se v drugo regijo	34,9	59,3	5,8
c) preseliti se v drugo evropsko državo	18,6	75,7	5,8
d) preseliti se izven Evrope	13,0	80,8	6,3

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2001/1: 247

Iz odstotkov lahko razberem majhno spremembo: 3,9 % več vprašanih bi se bili pripravljeni preseliti v drug kraj ali mesto v isti regiji. Ostali podatki pa so podobni tistim iz leta 1997. To lahko pomeni, da je v naši družbi trend, da ljudje v večini niso pripravljeni na selitev. Vprašanje je, kako se počutijo tisti, ki jim obstoječe okolje ne ustreza, pa ne vidijo ali nimajo možnosti za spremembo okolja. Lahko da so v določenem okolju nesrečni ali pa nimajo ustrezno razvitih socialnih mrež, ki bi jim nudile podporo. Družina lahko ponudi oporo, lahko pa utesnjuje posameznika, zato je možnost ali želja po selitvi in novem začetku bistvenega pomena.

Tabela 4.36: Pripravljenost oziroma nepripravljenost za selitev

	bi bil pripravljen	ne bi bil pripravljen	ne vem
	1	2	9
a) preseliti se v drug kraj ali mesto v isti regiji	60,4	37,3	2,3
b) preseliti se v drugo regijo	51,3	45,8	2,9
c) preseliti se v drugo evropsko državo	31,9	65,4	2,7
d) preseliti se izven Evrope	22,1	74,8	3,1

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2002/1: 364

Iz odstotkov, ki so bili izraženi med letoma 1997 in 2002, se vidi jasna težnja k **povečevanju** deleža anketirancev, ki bi se bili **pripravljeni preseliti**, če bi s tem izboljšali svoje delovne ali življenjske pogoje. V teh letih se potrjuje dolgoročna težnja, ki ima dolgoročne družbenoprostorske posledice. Gre za vidik, povezan z ohranjanjem identitet teritorialne družbene skupnosti na državni, regionalni in lokalni ravni. »Večjo pripravljenost za preselitev je mogoče razumeti kot večjo občutljivost in **odzivnost na razlike in priložnosti** zunaj ožjega, domačega okolja, in torej kot prestopanje meja navajenosti, habituacije. To pomeni prestop od samoumevnosti k refleksivnemu vedenju prebivalcev.« (Štebe, Mlinar 2004: 20-21)

Tabela 4.37: Pogoji, pod katerimi bi se bili pripravljeni seliti

	DA	NE
	1	2
a) večji dohodek	37,6	57,7
b) boljše stanovanje	23,8	71,6
c) če bi dobil boljšo službo	39,4	55,8
d) če bi v istem kraju dobil/a delo tudi moj/a mož/žena	33,5	61,6
e) pod kakšnim drugim pogojem	2,9	92,0
f) pod nobenim pogojem se ne bi preselil	33,6	61,7
ne vem	1,5	92,2

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2002/1: 394

Ko smo vprašanje postavili drugače, smo dobili tudi drugačne odgovore. Iz odgovorov razberem, da se večji del anketirancev ni pripravljen seliti. Če bi se anketirancu povečal osebni dohodek, bi se preselilo 37,6 % vprašanih. Zaradi boljše zaposlitve se je 39,4 % vprašanih pripravljenih seliti. Vendar pa tudi vidimo, da 33,6 % vprašanih ne bi zapustili kraja, kjer živijo, ne glede na našete pogoje. Nekateri pogojujejo selitev tudi s tem, če bi oba partnerja dobila delo v istem kraju; s tem se strinja 33,5 % vprašanih.

Sprejemljivka: primerjava življenjskih razmer danes z razmerami pred približno petimi leti.

Tabela 4.38: Primerjava življenjskih razmer danes z razmerami pred približno petimi leti

	danes dosti boljše	danes boljše	enako	danes slabše	danes dosti slabše	ne vem
	5	4	3	2	1	6
a) kako živijo ljudje	0,5	8,9	14,0	58,8	15,3	2,6
b) demokratičnost odločanja	10,2	43,2	16,4	14,8	3,8	11,8
c) spoštovanje človekovih pravic in svoboščin	7,9	38,0	22,6	18,6	4,7	8,2
d) spoštovanje dela	4,1	24,2	25,6	31,1	8,2	6,9
e) možnost dobiti stanovanje	0,6	4,0	7,4	42,2	34,9	10,8
f) možnost dobiti zaposlitev	0,7	0,4	1,2	32,6	62,7	2,4
g) zakonitost	1,3	16,0	34,1	21,4	6,4	20,9
h) možnost izobraževanja	3,0	17,8	37,7	29,4	4,8	7,2
i) kulturno življenje	2,9	18,7	38,4	26,5	4,6	8,8
j) možnost imeti, preživljati otroke	0,4	3,1	11,4	55,2	25,4	4,6
k) zdravstveno varstvo	1,2	9,9	37,6	35,2	10,0	6,1

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1990/2: 2

V letu 1990 se je v Jugoslaviji začela tranzicija. Gre za spreminjanje družbe na različnih področjih: pravnem, političnem, ekonomskem in socialnem področju. Več kot polovica anketirancev je dejala, da je slabše živeti kot pred petimi leti. Možnost dobiti stanovanje in zaposlitev je bila za anketirance problem. Ocenili so tudi, da je težje imeti otroke kot pred petimi leti. Kot spremembo na boljše anketiranci ocenjujejo demokratičnost odločanja ter spoštovanje človekovih pravic in svoboščin.

Tabela 4.39: Primerjava življenjskih razmer danes z razmerami pred približno petimi leti

	danes dosti boljše	dosti boljše	enako	danes slabše	danes dosti slabše	ne vem
	5	4	3	2	1	9
a) kako živijo ljudje	0,6	4,9	7,7	55,6	29,5	1,7
b) demokratičnost odločanja	5,6	37,5	19,4	18,8	5,0	13,7
c) spoštovanje človekovih pravic in svoboščin	6,1	33,2	25,1	20,4	5,6	9,5
d) spoštovanje dela	5,2	27,2	24,0	28,6	7,7	6,8
e) možnost dobiti stanovanje	1,8	11,7	9,5	41,1	25,1	10,7
f) možnost dobiti zaposlitev	0,5	0,5	1,2	33,0	63,2	1,5
g) zakonitost	1,3	14,0	36,0	22,1	6,0	20,6
h) možnost izobraževanja	1,9	13,4	28,4	34,1	6,8	6,4
i) kulturno življenje	2,5	16,8	31,4	32,5	6,8	10,0
j) možnost imeti, preživljati otroke	0,4	1,7	6,5	56,9	31,8	2,7
k) zdravstveno varstvo	0,5	4,6	21,9	47,6	21,0	4,3

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1991/2: 86

Glede na prikazane odstotke lahko rečem, da se je v letu osamosvojitve države izboljšalo spoštovanje človekovih pravic ter demokratičnost odločanja. Kot slabše ljudje ocenjujejo spoštovanje dela ter možnost dobiti stanovanje in zaposlitev. Tudi možnost imeti in preživljati otroke je po mnenju anketiranih slabša. Lahko sklepam, da imajo ljudje občutek, da je v samostojni državi prisotno več demokracije in so človekove pravice boljše upoštevane, na drugi strani pa so bili materialni pogoji za življenje slabši.

Tabela 4.40: Primerjava življenjskih razmer danes z razmerami pred približno petimi leti

	danes dosti boljše	danes boljše	enako	danes slabše	danes dosti slabše	ne vem
	5	4	3	2	1	9
a) kako živijo ljudje	0,5	8,7	15,0	59,1	14,7	2,0
b) demokratičnost odločanja	5,8	37,2	18,8	17,5	3,9	16,8
c) spoštovanje človekovih pravic in svoboščin	5,8	33,3	24,9	20,1	5,9	10,0
d) spoštovanje dela	5,0	25,5	23,7	30,7	8,1	6,9
e) možnost dobiti stanovanje	0,5	7,8	9,1	45,2	24,9	12,5
f) možnost dobiti zaposlitev	0,4	1,0	1,9	40,7	54,2	1,8
g) zakonitost	0,8	14,3	35,6	20,1	5,4	23,7
h) možnost izobraževanja	1,5	16,6	29,8	38,0	5,8	8,2
i) kulturno življenje	2,3	19,1	37,9	23,2	4,8	12,7
j) možnost imeti, preživljati otroke	0,2	2,6	10,5	59,0	23,4	4,3
k) zdravstveno varstvo	0,4	4,7	26,1	46,9	15,9	6,0

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1992/3: 186

Anketiranci so dejali, da je v času tranzicije težko dobiti zaposlitev in stanovanje. Slabše pogoje vidijo tudi pri preživetju otrok. Pri ostalih kategorijah so anketiranci bolj deljenega mnenja in se niso opredelili tako enoznačno. To pojasnimo s tem, da je možnost dobiti stanovanje in zaposlitev za ljudi zelo pomembna. Ob tem, ko imajo težave pri iskanju službe, lahko občutijo stisko, prav tako pa, če si ustvarijo družino in imajo nizke dohodke.

Tabela 4.41: Primerjava življenjskih razmer danes z razmerami pred približno petimi leti

	danes dosti boljše	danes boljše	enako	danes slabše	danes dosti slabše	ne vem
	5	4	3	2	1	9
a) kako živijo ljudje	0,6	10,1	16,5	52,3	17,3	3,4
b) demokratičnost odločanja	6,6	32,6	17,9	20,9	5,2	16,8
c) spoštovanje človekovih pravic in svoboščin	5,7	28,1	23,8	24,0	7,6	10,7
d) spoštovanje dela	2,1	19,1	19,2	40,0	11,4	8,2
e) možnost dobiti stanovanje	0,9	7,5	8,0	43,5	26,2	14,0
f) možnost dobiti zaposlitev	0,9	0,9	3,0	40,9	52,3	2,1
g) zakonitost	1,0	12,3	28,6	25,4	8,5	24,2
h) možnost izobraževanja	3,0	22,1	30,2	29,9	4,7	10,1
i) kulturno življenje	3,3	23,8	36,7	18,2	3,9	14,0
j) možnost imeti, preživljati otroke	0,6	4,0	12,8	55,4	23,1	4,0
k) zdravstveno varstvo	1,5	17,5	29,9	34,4	9,8	6,8

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1993/1: 254

Anketiranci so mnenja, da živijo v letu 1993 slabše kot pred petimi leti. V večji meri, kot leto prej, ocenjujejo, da je delo manj spoštovano kot pet let prej. Možnost dobiti stanovanje in zaposlitev še naprej ocenjujejo kot slabše urejeno. Glede možnosti imeti in preživljati otroke ocenjujejo, da so razmere slabše kot pred petimi leti. Nezadovoljstvo z razmerami v zdravstvu je manjše kot v prejšnjem letu (v letu 1992 je bilo tako opredeljenih 62,8 % vprašanih, leta 1993 pa 44,2 %). Lahko rečemo, da so določene kategorije, ki se ljudem ne zdijo dobro urejene, medtem ko pri večini drugih področij niso tako prepričani in odstotki precej nihajo.

Tabela 4.42: Primerjava življenjskih razmer pri nas danes z življenjem pred približno petimi leti

	danes dosti boljše	danes boljše	enako	danes slabše	danes dosti slabše	ne vem
	5	4	3	2	1	9
a) kako živijo ljudje	1,2	17,3	18,7	48,0	10,5	4,3
b) demokracija odločanja	6,3	38,3	19,3	16,9	4,2	15,1
c) spoštovanje človekovih pravic in svobod	4,4	34,7	22,4	18,6	5,9	13,9
d) spoštovanje dela	4,8	21,4	19,5	35,1	10,5	8,6
e) možnost dobiti stanovanje	0,7	5,6	7,6	47,4	26,4	12,4
f) možnost dobiti zaposlitev	0,2	2,5	4,4	49,7	39,6	3,6
g) zakonitost	1,3	15,7	28,0	25,3	8,0	21,7
h) možnost izobraževanja	4,1	25,5	29,7	28,9	3,8	8,1
i) kulturno življenje	3,6	29,7	38,0	14,3	2,1	12,3
j) možnost imeti, preživljati otroke	1,0	7,0	17,0	52,8	16,8	5,4
k) zdravstveno varstvo	1,9	18,1	30,9	33,4	8,8	6,9

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1994/4: 421

Anketiranci so ocenili, da je način življenja danes slabši. Spoštovanje dela anketiranci ocenjujejo kot slabše. Kakor v prejšnjih letih, tudi v tem letu vidijo slabše možnosti, da dobijo zaposlitev ali pridejo do stanovanja. Kot težjo možnost ocenjujejo imeti oziroma preživljati otroke. Slovenija sodi med države, kjer je veliko starejše populacije. Ker se rodi manj otrok kot pred desetletji, bo verjetno tudi vprašanje pokojnin potrebno reševati drugače kot je bilo do sedaj.

Tabela 4.43: Primerjava življenjskih razmer danes z razmerami pred približno petimi leti

	danes dosti boljše	danes boljše	enako	danes slabše	danes dosti slabše	ne vem
	5	4	3	2	1	9
a) kako živijo ljudje	1,6	15,6	29,4	41,0	10,8	1,6
b) demokratičnost odločanja	7,5	33,5	27,0	18,7	4,3	9,1
c) spoštovanje človekovih pravic in svoboščin	5,3	27,7	29,7	23,4	8,1	5,8
d) spoštovanje dela	4,6	19,2	24,8	38,8	9,3	3,8
e) možnost dobiti stanovanje	0,6	5,7	9,6	45,8	29,3	9,0
f) možnost dobiti zaposlitev	0,8	3,0	8,8	44,7	40,6	2,2
g) zakonitost	1,3	13,5	39,4	25,6	7,9	12,2
h) možnost izobraževanja	5,9	27,7	32,6	26,4	3,2	4,2
i) kulturno življenje	6,3	28,5	40,8	13,3	2,4	8,7
j) možnost imeti, preživljati otroke	0,7	7,6	24,1	48,3	15,4	3,9
k) zdravstveno varstvo	2,4	14,2	26,2	40,5	13,5	3,3

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1995/1: 481

Anketiranci so v letu 1995 odgovarjali podobno kot v prejšnjih letih. Situacijo, kako živijo, ocenjujejo kot slabo. Enako je tudi s spoštovanjem dela, saj skoraj polovica anketiranih meni, da je delo danes manj spoštovano. Lahko da gre za nezadovoljstvo na delovnem mestu ali pa niso bili zadovoljni s plačilom. Lahko pa tudi, da so delodajalci premalo upoštevali njihova mnenja ali pa težko preživijo skozi mesec s težko prisluženim denarjem. Ob spremembi sistema se je spremenil tudi način zaposlovanja. Zaposlitev za nedoločen čas ni več veliko, veliko je projektne dela. Večjemu delu anketirancev se zdi težje dobiti zaposlitev. Možnost dobiti stanovanje anketiranci ocenjujejo kot slabo. Možnost imeti in preživljati otroke anketiranci ocenjujejo kot slabo. Povečal pa se je delež tistih, ki so nezadovoljni z zdravstvenim varstvom.

Tabela 4.44: Primerjava življenjskih razmer pri nas danes z razmerami ob osamosvojitvi

	danes dosti boljše	danes boljše	enako	danes slabše	danes dosti slabše	ne vem
	5	4	3	2	1	9
a) kako živijo ljudje	1,9	15,7	30,6	38,3	10,4	3,1
b) demokratičnost odločanja	6,5	34,4	27,4	15,3	4,2	12,1
c) spoštovanje človekovih pravic in svoboščin	6,5	30,6	27,8	20,3	6,0	8,8
d) spoštovanje dela	3,7	15,4	23,2	38,7	11,3	7,6
e) možnost dobiti stanovanje	0,9	5,0	9,7	43,2	26,7	14,6
f) možnost dobiti zaposlitev	1,0	2,5	7,2	46,5	39,7	3,0
g) zakonitost	2,2	15,3	33,2	19,8	7,0	22,3
h) možnost izobraževanja	6,3	29,7	32,6	21,0	3,0	7,3
i) kulturno življenje	6,5	33,8	36,5	9,8	2,2	11,2
j) možnost imeti, preživljati otroke	0,9	7,8	25,2	46,5	13,0	6,6
k) zdravstveno varstvo	2,3	15,7	32,2	34,3	10,1	5,3

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1996/1: 630

Iz odstotkov je razvidno, da so določena področja, ki se anketirancem zdijo slabše urejena že od leta 1990. To je kategorija, kako živijo ljudje, se pravi kakovost življenja. Spoštovanje dela se zdi anketirancem slabše kot v preteklem obdobju. Možnost dobiti stanovanje in možnost dobiti zaposlitev sta po mnenju anketirancev slabše urejeni. Lahko da so anketiranci bili v večini zaposleni za določen čas in so jih podaljševali pogodbe vsako leto posebej. V ljudeh to lahko zbujata negotovost ali strah pred izgubo zaposlitve. Z zaposlitvijo pa so povezane tudi druge stvari v življenju (na primer najem kredita).

Tabela 4.45: Primerjava življenjskih razmer pri nas danes z razmerami ob osamosvojitvi

	danes dosti boljše	danes boljše	približno enako	danes slabše	danes dosti slabše	ne vem
	5	4	3	2	1	9
a) kako živijo ljudje	2,5	13,4	27,3	42,4	12,2	2,2
b) demokratičnost odločanja	7,5	32,8	26,9	17,0	4,9	10,9
c) spoštovanje človekovih pravic in svoboščin	6,7	28,0	29,5	22,2	7,9	5,9
d) spoštovanje dela	4,1	15,4	22,0	38,8	13,7	6,0
e) možnost dobiti stanovanje	0,6	3,6	9,9	42,3	34,1	9,6
f) možnost dobiti zaposlitev	0,4	2,4	6,5	43,2	44,9	2,7
g) zakonitost	1,0	13,9	35,1	25,5	9,0	15,5
h) možnost izobraževanja	7,9	30,8	30,4	21,0	3,7	6,2
i) kulturno življenje	6,1	33,2	37,2	10,9	3,0	9,6
j) možnost imeti in preživljati otroke	0,3	7,2	20,2	50,3	17,0	5,0
k) zdravstveno varstvo	1,6	15,8	29,8	35,4	13,1	4,3

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1997/3: 782

Anketiranci leta 1997 v odgovorih izpostavljajo ista področja kot v letu 1992 (po osamosvojitvi). Leta 1992 je 73,8 % vprašanih menilo, da je način, kako živijo ljudje, slabši, leta 1997 pa se je tako opredelilo 54,6 % vprašanih. Torej se je določenemu deležu anketirancev življenje spremenilo in so dejali, da živijo boljše kot nekaj let nazaj. Da delo ni spoštovano, je menilo 38,8 % anketirancev, leta 1997 pa je bilo tako opredeljenih 52,5 % vprašanih. Možnost dobiti stanovanje je po mnenju večine anketirancev slabše dostopna. V letu 1992 je 70,1 % vprašanih tako menilo, v letu 1997 pa je število naraslo na 77,4 % vprašanih. Možnost dobiti zaposlitev ostaja problem večine anketirancev. V letu 1992 je tako menilo 94,9 % vprašanih, leta 1997 pa 88,1 %. To pomeni, da je problematika zaposlovanja bila velika.

Tabela 4.46: Primerjava življenjskih razmer pri nas danes z razmerami v prvih letih po osamosvojitvi

	danes dosti boljše	danes boljše	enako	danes slabše	danes dosti slabše	ne vem
	5	4	3	2	1	9
a) kako živijo ljudje	1,6	12,9	25,5	46,0	12,3	1,8
b) demokratičnost odločanja	4,2	29,0	30,5	20,6	5,4	10,3
c) spoštovanje človekovih pravic in svoboščin	3,4	24,7	33,9	25,8	7,0	5,2
d) spoštovanje dela	2,0	11,5	21,9	46,7	13,9	4,1
e) možnost dobiti stanovanje	0,8	4,1	10,3	45,3	29,5	10,0
f) možnost dobiti zaposlitev	0,7	2,6	7,7	45,5	41,4	2,3
g) zakonitost	1,0	10,6	37,4	27,9	8,8	14,2
h) možnost izobraževanja	6,6	31,7	33,7	20,5	3,4	4,0
i) kulturno življenje	6,1	29,1	43,3	11,8	1,7	8,1
j) možnost imeti, preživljati otroke	0,9	6,3	21,2	51,3	16,6	3,5
k) zdravstveno varstvo	2,2	14,5	30,3	38,9	11,0	3,1

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1998/2: 852

Tudi v tej tabeli se vidi, da so možnosti dobiti stanovanje ali zaposlitev danes slabše. Poleg tega pa 46,0 % vprašanih meni, da je življenje danes slabše. Imeti zaposlitev pomeni, da je posameznik finančno priskrbljen. Če je posameznik brez zaposlitve, potem je odvisen od socialnih transferjev. Ljudje pa imajo občutek tudi, da je spoštovanje dela danes slabše (46,7 % vprašanih).

Tabela 4.47: Primerjava življenjskih razmer pri nas danes z razmerami v prvih letih po osamosvojitvi

	danes dosti boljše	danes boljše	enako	danes slabše	danes dosti slabše	ne vem
	5	4	3	2	1	9
a) kako živijo ljudje	1,7	16,8	29,8	41,5	8,4	1,8
b) demokratičnost odločanja	2,9	26,1	39,5	19,6	3,3	8,6
c) spoštovanje človekovih pravic in svoboščin	2,6	22,0	40,0	24,8	5,5	5,3
d) spoštovanje dela	1,2	14,0	31,3	38,4	9,1	6,0
e) možnost dobiti stanovanje	0,4	7,1	16,3	50,0	18,0	8,3
f) možnost dobiti zaposlitev	0,4	6,8	15,4	49,3	25,8	2,3
g) zakonitost	0,6	11,3	43,1	26,1	5,8	13,0
h) možnost izobraževanja	5,0	31,1	40,2	15,8	1,3	5,9
i) kulturno življenje	3,6	30,3	45,7	8,9	1,4	10,0
j) možnost imeti, preživljati otroke	0,9	7,2	25,7	47,4	14,2	4,6
k) zdravstveno varstvo	1,1	16,3	35,3	37,1	7,5	2,8

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999/4: 160

Pri kategoriji kako živijo ljudje so odstotki zelo zanimivo razporejeni. Delež tistih, ki pravijo, da je danes živeti slabše ali dosti slabše, znaša 49,9 % vprašanih. Tistih, ki pa menijo, da je živeti v novem sistemu enako ali boljše, pa je 46,6 % anketirancev. To pomeni, da se je del prebivalstva hitreje privadil na nove razmere ali pa so bili zadovoljni s kakovostjo življenja. Delež tistih, ki so manj zadovoljni s sedanjim sistemom, je verjetno doživel razočaranje, ki je bistveno vplivalo na kakovost življenja. Podobno je tudi pri kategoriji spoštovanje dela. Delež tistih, ki meni, da je delo manj spoštovano, je 47,5 % vprašanih. Takšnih, ki pa menijo, da je delo enako ali boljše spoštovano, pa je 45,3 % anketirancev. To pomeni, da ne moremo trditi, da je delo danes manj spoštovano.

Tabela 4.48: Primerjava življenjskih razmer pri nas danes z razmerami v prvih letih po osamosvojitvi

	danes dosti boljše	danes boljše	približno enako	danes slabše	danes dosti slabše	ne vem
	5	4	3	2	1	9
a) kako živijo ljudje	2,0	16,6	33,0	36,4	8,6	3,6
b) demokratičnost odločanja	5,1	24,1	37,3	17,8	4,3	11,4
c) spoštovanje človekovih pravic in svoboščin	4,5	22,9	35,9	21,4	7,1	8,3
d) spoštovanje dela	3,1	17,1	28,8	35,6	9,6	5,7
e) možnost dobiti stanovanje	1,1	6,1	13,8	44,9	22,5	11,6
f) možnost dobiti zaposlitev	0,7	6,1	13,8	45,2	31,0	3,1
g) zakonitost	11,1	11,2	41,1	22,1	6,5	17,9
h) možnost izobraževanja	8,7	36,6	31,1	13,6	2,5	7,5
i) kulturno življenje	7,7	31,6	38,9	9,3	1,4	11,0
j) možnost imeti, preživljati otroke	0,7	8,7	24,9	48,4	12,8	4,4
k) zdravstveno varstvo	3,1	15,8	34,4	33,5	8,6	4,6

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2000/1: 182

V letu 2000 so opazne spremembe pri kategoriji kako živijo ljudje. Povečal se je delež tistih, ki menijo, da živijo boljše oziroma enako; tako meni 49,6 % vprašanih. Da ljudje živijo danes slabše oziroma dosti slabše, tako meni 45 % vprašanih. Tisti, ki menijo, da so danes pogoji za življenje slabši, so verjetno občutili večje razlike v primerjavi z ostalimi ljudmi v smislu zadovoljevanja življenjskih potreb.

Tabela 4.49: Primerjava življenjskih razmer pri nas danes z razmerami okrog leta 1995

	danes dosti boljše	danes boljše	enako	danes slabše	danes dosti slabše	ne vem
	5	4	3	2	1	9
a) kako živijo ljudje	1,4	19,2	33,2	38,1	6,1	2,0
b) demokratičnost odločanja	2,9	24,2	45,0	17,9	2,7	7,2
c) spoštovanje človekovih pravic in svoboščin	2,3	23,1	41,3	24,0	4,1	4,1
d) spoštovanje dela	1,9	14,5	31,1	37,6	11,6	3,3
e) možnost dobiti stanovanje	0,8	6,8	17,3	46,8	18,7	9,6
f) možnost dobiti zaposlitev	0,5	7,3	16,8	44,4	28,1	2,8
g) zakonitost	1,1	12,8	48,7	21,2	6,0	10,2
h) možnost izobraževanja	8,9	43,2	30,6	12,5	1,5	3,4
i) kulturno življenje	6,6	36,0	40,2	9,5	1,5	6,4
j) možnost imeti, preživljati otroke	1,4	11,1	28,7	43,6	11,2	4,0
k) zdravstveno varstvo	2,3	21,7	38,1	30,1	6,0	1,9

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2001/2: 294

Podatki iz ankete so tisti, ki nam povedo, da je za ljudi najbolj zaskrbljujoče področje zaposlovanja in stanovanjskih zadev. Večina anketirancev ocenjuje, da je možnost priti do stanovanj manjša. Pogoji, ki jih država daje za nova stanovanja, so za večino ljudi težko dosegljiva. Če želijo mladim omogočiti, da pridejo do stanovanja, najame kredit velik del družine in tako izkoristijo verjetno edino možnost. Stroški, povezani z gradnjo hiše, so prav tako veliki. Zato se potem zdi, da tisti, ki imajo dovolj denarja, lahko pomagajo otrokom. Tisti del prebivalstva, ki ima manjše finančne zmožnosti, pa težje pomaga otrokom priti do stanovanja. Mladi, ki pa si želijo iti na svoje, pa se znajdejo v stiski, finančni ali osebni.

Tabela 4.50: Primerjava življenjskih razmer v Sloveniji danes z razmerami okrog leta 1996

	danes dosti boljše	danes boljše	približno enako	danes slabše	danes dosti slabše	ne vem
	5	4	3	2	1	9
a) kako živijo ljudje	1,4	17,3	28,8	42,7	7,9	1,9
b) demokratičnost odločanja	1,8	21,2	42,9	21,0	4,0	9,1
c) spoštovanje človekovih pravic in svoboščin	1,8	21,6	38,7	24,7	7,4	5,8
d) spoštovanje dela	2,0	12,7	29,2	40,2	11,7	4,2
e) možnost dobiti stanovanje	0,4	6,0	18,3	47,2	20,3	7,9
f) možnost dobiti zaposlitev	0,4	3,9	15,4	46,5	30,4	3,5
g) zakonitost	1,0	13,3	44,5	25,1	6,7	9,4
h) možnost izobraževanja	7,9	35,7	32,9	16,4	2,6	4,5
i) kulturno življenje	5,7	38,3	37,0	10,3	1,8	6,9
j) možnost imeti, preživljati otroke	0,4	9,0	27,2	47,9	11,9	3,9
k) zdravstveno varstvo	1,9	16,2	35,7	34,2	8,3	3,7

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2002/1: 358

Splošni trend prebivalstva kaže, da se je v času tranzicije poslabšala možnost dobiti zaposlitev, možnost dobiti stanovanje in posledično možnost imeti oziroma preživljati otroke. Manjši delež prebivalstva je očitno imel možnost, da izkoristi razmere v tranziciji. Večini prebivalstva pa se je položaj poslabšal pri bistvenih življenjskih vprašanjih. Vemo, da zaposlitev za določen čas zmanjšuje socialno varnost. Dolgotrajno iskanje zaposlitve ljudem lahko poveča stres, občutek nemoči, da ne more posameznik preživeti svoje družine. Odločitev za otroka je danes težja. Če ni urejeno stanovanjsko vprašanje in vprašanje zaposlitve, potem se odločitev za otroka preloži na poznejša leta.

Tabela 4.51: Primerjava življenjskih razmer pri nas danes z razmerami okoli leta 1995

	danes dosti boljše	danes boljše	približno enako	danes slabše	danes dosti slabše	ne vem
	5	4	3	2	1	9
a) kako živijo ljudje	2,1	17,1	33,5	38,4	7,7	1,2
b) demokratičnost odločanja	2,6	25,0	44,2	17,4	3,6	7,2
c) spoštovanje človekovih pravic in svoboščin	2,2	22,5	44,6	20,5	4,4	5,8
d) spoštovanje dela	2,1	13,9	29,8	40,7	9,3	4,1
e) možnost dobiti stanovanje	0,8	5,7	17,7	48,2	18,3	9,3
f) možnost dobiti zaposlitev	0,4	4,8	14,8	50,1	26,0	3,8
g) zakonitost	0,6	11,5	46,5	23,5	7,2	10,8
h) možnost izobraževanja	8,7	45,2	27,8	13,0	1,7	3,7
i) kulturno življenje	4,8	38,9	38,5	9,7	1,5	6,7
j) možnost imeti, preživljati otroke	1,1	10,8	30,1	44,0	9,8	4,2
k) zdravstveno varstvo	2,1	17,1	36,4	32,6	8,9	2,8

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2003/1: 448

Trendi so dolgoročno manj ugodni za večinsko prebivalstvo. To bi lahko povezali z individualizmom, ki je prisoten v sedanji družbi. Drži, da je država dolžna dati pogoje, da si ljudje uredijo življenje, ljudje pa sami poskrbijo za srečo. Ljudem je težko, ko doživljajo, da so v finančni stiski, manjši delež ljudi pa bogati. Določen del prebivalstva se verjetno spopada z vsakdanjimi vprašanji, kako preživeti skozi mesec, lahko jih težijo zdravstvene ali osebne stiske. Družbene spremembe v tranzicijskem času niso šle v smer, da bi življenjsko prizadetim posameznikom, ki zaradi spleta neugodnih okoliščin padejo v osebno krizo, olajšale iskanje preživetvenih alternativ. Družba ne more preprečiti samomorov, saj je odločitev zanj v rokah posameznika. Lahko pa družbeni sistem vpliva na trende, ki določen promil njenih članov privedejo na skrajni rob obupa.

Sprejemljivka: geografska pripadnost.

Tabela 4.52: Pripadnost geografski skupini v večji meri in v malo manjši meri

	predvsem pripadam	pripadam
1) kraj ali mesto, kjer živite	44,2	19,3
2) regija, kjer živite	8,2	14,3
3) dežela v celoti, Slovenija	40,4	38,2
4) Evropa	1,9	13,9
5) svet kot celota	2,2	4,8
6) ne vem	2,7	8,8

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1992/1: 148

Anketiranci so v letu po osamosvojitvi v večji meri odgovorili, da pripadajo kraju, kjer živijo. Za nekaj odstotkov manj ljudje kažejo pripadnost domovini. To si lahko razlagam kot dejstvo, da se je Slovenija osamosvojila in je postala samostojna država. Ljudje so pokazali nepripadnost regiji. To lahko pomeni, da jim regija kot takšna ne pomeni veliko. Večino časa preživijo v domačem kraju. Lahko da anketiranci delajo v bližini kraja, uradne zadeve pa urejajo v bližnjem mestu. Nobena obveznost jih ne veže na pokrajino. Zanimiv je podatek, da 13,9 % vprašanih odgovori, da pripadajo Evropi. Evropa v tem času še ni imela pravnega vpliva na našo državo. Lahko, da so ljudje iskali neko večjo skupnost, kateri bi pripadali. Pred letom 1991 je bilo več narodov v skupni državi, potem pa smo postali samostojni.

Tabela 4.53: Navezanost na geografska območja

	da, navezan	najbolj navezan
a) svoj kraj	92,9	65,9
b) svojo občino	77,9	3,5
c) svojo regijo	78,3	5,3
d) slovenijo kot celoto	91,8	16,9
e) sosednje in bližnje države	35,5	0,4
f) Evropo kot celoto	41,1	0,8
g) svet kot celoto	40,6	1,4
ne vem		5,9

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1993/1: 260

Če je vprašanje postavljeno drugače, dobimo tudi drugačen odgovor. Ljudje v največji meri čutijo navezanost na svoj kraj, zatem pa na Slovenijo kot celoto. Navezanost kot takšno pa izkazujejo na vse kategorije. Navezanost na svojo občino (77,9 %) in svojo regijo (78,3 %) je skoraj identična. Visoka navezanost na kraj lahko pomeni, da so ljudje navezani na okolje, ustvarili so si življenjski slog, ki jim ustreza. Navezanost na Evropo je pod 50 %. To je razumljivo. V tistih letih se še ni veliko govorilo o Evropi oziroma Evropski uniji. Bili smo v fazi, ko so samostojno državo Slovenijo priznavale države po vsem svetu. Potekala je tranzicija, ki je prebivalstvu obetala boljše čase.

Tabela 4.54: Navezanost na geografska območja

	zelo navezan	navezan	le malo navezan	sploh ni navezan	ne vem
	1	2	3	4	8
a) vašo sosesko ali vas	32,3	44,5	18,3	4,2	0,7
b) vaš kraj ali mesto	32,4	49,4	13,7	3,9	0,7
c) vašo regijo	28,6	48,2	17,4	3,7	2,2
d) Slovenijo	48,8	43,3	5,9	1,1	1,0
e) Evropo	22,9	41,8	22,3	6,4	6,6

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1994/4: 414

Glede na število kategorij, ki so napisane, se temu primerno porazdelijo odstotki. Ljudje v največji meri izražajo navezanost na Slovenijo. To bi lahko razložila s tem, da so bili verjetno ponosni, da živimo v samostojni državi, obetali so si spremembe na boljše. Standardno visoka je pripadnost za vas ali kraj, v katerem živijo ljudje. To bi pomenilo, da se ljudje v veliki meri strinjajo z reko: »Povsod je lepo, a najlepše je doma«. Navajeni so na svoj kraj. Nekateri ljudje so se preselili v drug kraj, ko so ustvarili svojo družino, nekateri pa so se preselili v drug del vasi.

Tabela 4.55: Navezanost na geografska območja

	predvsem navezan	navezan
a) občino, mesto, kjer živim	56,0	16,6
b) pokrajino, regijo, kjer živim	14,7	25,5
c) Slovenijo	24,5	44,1
d) Evropo	1,1	4,9
e) kaj drugega	1,6	3,3
f) ne vem	2,1	5,6

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1995/4: 618

Anketiranci so v največji meri navezani na mesto, kjer živijo. To pomeni, da trend navezanosti na kraj, kjer živijo, po letu 1991 še vedno traja. Hkrati pa je tudi navezanost na Slovenijo kot domovino precejšnja. To lahko pomeni, da so ljudje čustveno navezani na svoj kraj bivanja. V naši družbi se ljudje ne selijo tako pogosto in zato lažje razvijejo navezanost na kraj. Razlog pa je lahko tudi v tem, da je do stanovanj težje priti (zaradi cen in stroškov), zato ne čutijo potrebe, da bi menjali kraj bivanja. V svojem kraju prav tako razvijejo socialne mreže, ki ljudi povezujejo.

Tabela 4.56: Pripadnost geografskim skupinam

	najbolj pripadam	pripadam
kraj ali mesto, kjer živite	48,9	16,5
regija, kjer živite	13,8	24,6
Slovenija kot celota	28,7	36,9
Evropa	2,5	9,9
svet kot celota	2,9	3,9
ne vem	3,3	8,2

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1997/1: 710

Anketiranci so odgovorili, da najbolj pripadajo kraju ali mestu, kjer živijo. To pomeni nadaljevanje trenda, ki se kaže v prejšnjih letih. Pripadnost Sloveniji ostaja približno enaka kot v prejšnjih letih. Ljudje v določeni državi gojijo patriotska čustva do lastne države (domoljubje). Po drugi strani pa se odnos do države kaže tudi s tem, koliko prebivalcev ima doma zastavo svoje države. Pripadnosti do regije anketiranci ne izrekajo v veliki meri, bolj pomembna jim je verjetno občina.

Tabela 4.57: Pripadnost geografskim skupinam

	predvsem pripadam	pripadam	najmanj pripadam
kraj ali mesto, kjer živite	51,7	21,5	3,4
regija, kjer živite	8,5	30,1	6,1
naša dežela kot celota - Slovenija	31,4	33,6	4,8
Evropa	2,4	6,2	14,9
svet kot celota	3,8	4,8	50,3
ne vem	1,3	2,1	14,2
brez odgovora	0,9	1,8	6,4

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999/3: 139

Anketiranci v največji meri izrekajo pripadnost kraju ali mestu, kjer živijo oziroma naši deželi kot celoti. Nadaljuje se trend, ki nakazuje veliko navezanost domačemu kraju in državi, ki je samostojna in suverena v vseh odločitvah. Do regij ljudje ne izkazujejo naklonjenosti. To bi lahko razložili s tem, da regije nimajo nobenih pristojnosti, ki bi bile pomembne za ljudi oziroma bi imele vpliv na vsakdanje življenje ljudi.

Tabela 4.58: Navezanost oziroma nenavezanost na geografska območja

	DA	NE
a) svoj kraj	92,8	7,2
b) svojo občino	79,0	21,0
c) svojo regijo	85,6	14,4
d) Slovenijo kot celoto	94,0	6,0
e) sosednje in bližnje države	45,2	54,8
f) Evropo kot celoto	55,9	44,1
g) svet kot celoto	61,1	38,9

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2000/1: 202

Anketiranci so v največji meri navezani na Slovenijo kot celoto, takoj za tem pa na svoj kraj. Navezanost na občino je visoka (79 %). Občina je pomemben člen, saj ljudje urejajo vse pravne zadeve, skrbi za organizacije, ki morajo biti ljudem na voljo v vsakdanjem življenju. Navezanost na Evropo kot celoto presega 50 %. Ta podatek nam pove, da imajo ljudje predstavo o tem, da Slovenija leži v Evropi oziroma je del Evrope. Vsi skupaj sodimo med evropske narode, ki smo si v nekaterih lastnostih podobni, v drugih pa se razlikujemo.

Tabela 4.59: Največja navezanost na določeno geografsko območje

1 – svoj kraj	59,8
2 – svojo občino	4,7
3 – svojo regijo	8,6
4 – Slovenijo kot celoto	19,2
5 – sosednje in bližnje države	0,3
6 – Evropo kot celoto	0,7
7 – svet kot celoto	2,4
9 – ne vem, brez odgovora	4,2

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2000/1: 202

Ljudje se v veliki večini čutijo navezane na svoj kraj, zatem pa sledi navezanost na Slovenijo kot celoto. Pri ljudeh je torej očitna velika navezanost na kraj bivanja. Delež ljudi, ki živi v mestih, je majhen. To pomeni, da večina ljudi živi v manjših krajih.

Tabela 4.60: Pripadnost geografskim skupinam

	predvsem pripadam	pripadam
kraj ali mesto, kjer živite	52,5	15,0
regija, kjer živite	18,4	28,6
Slovenija kot celota	23,0	39,5
Evropa	1,7	7,7
svet kot celota	2,2	3,0
ne vem, brez odgovora	2,3	6,3

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2001/1: 247

Anketiranci so v največji meri izrazili pripadnost kraju ali mestu, kjer živijo. Prav tako pa anketiranci izražajo veliko navezanost na Slovenijo kot celoto. Vprašanje je, kako so ljudje sicer povezani v krajih, ali imajo močne socialne mreže ali pa bolj živijo sami zase.

Tabela 4.61: Pripadnost geografskim skupinam

	predvsem pripadam	pripadam
kraj ali mesto, kjer živite	42,1	13,5
regija, kjer živite	10,5	22,6
Slovenija kot država	34,7	35,4
Evropa	3,4	14,1
svet kot celota	5,3	6,2
drugo, ne vem, brez odgovora	4,0	8,1

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2002/1: 364

Anketiranci so izrazili, da v največji meri pripadajo Sloveniji kot državi. Zatem sledi mesto ali kraj, kjer ljudje živijo. Pripadnost regiji pa je nižja. Tu je prisotna več kot 10-letna visoka pripadnost anketirancev do domovine in do kraja ali mesta, kjer živijo. Torej so prebivalcem Slovenije blizu kraji, kjer živijo in mogoče še kakšen kraj blizu njih. Na ta način smo bolj usmerjeni na manjši okoliš.

Tabela 4.62: Navezanost ali nenavezanost na geografska območja

	nisem navezan	malo navezan	navezan	močno navezan	ne vem
	1	2	3	4	9
a) svoj kraj	4,0	9,4	48,0	38,5	0,1
b) svojo občino	9,8	17,8	50,9	21,0	0,5
c) svojo regijo	5,9	16,8	53,4	23,0	1,0
d) Slovenijo	1,2	5,1	46,7	46,7	0,3
e) srednjeevropske in bližnje države	24,9	41,1	26,6	5,0	2,5
f) Evropa kot celota	23,4	37,4	30,7	5,0	3,6
g) svet kot celoto	25,0	30,0	31,4	8,2	5,4

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2002/1: 393

Anketiranci v tem vprašanju kažejo navezanost tako na svoj kraj, svojo občino in svojo regijo. Največjo navezanost pa opredeljujejo do regije in do države. V Sloveniji imamo zelo raznolike pokrajine, prav tako pripisujemo določene lastnosti ljudem v določeni regiji (na primer, da so Gorenjci škrti).

Tabela 4.63: Tipi naselij, v katerih bi najraje stanovali

1 – na podežlju, kjer prevladujejo kmetije	31,3
2 – v manjšem kraju, kjer večino prebivalstva niso kmetije	27,2
3 – v večjem kraju ali manjšem mestu (do 20.000 prebivalcev)	10,9
4 – v predmestju večjega mesta	13,9
5 – v mestnem središču večjega mesta (z nad 50.000 prebivalcev)	3,2
6 – vseeno kje, samo, da so dobre prometne povezave	10,1
7 – vseeno mi je, neodločen	3,3

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2002/1: 393

Anketiranci si v največji meri želijo živeti na podežlju, kjer prevladujejo kmetije, v manjšem odstotku pa si želijo živeti v manjšem kraju, kjer ni blizu kmetij. To lahko razlagam s tem, da očitno večina prebivalstva ne želi živeti v večjih krajih ali mestih. Želijo si mirnega življenja in sosedov, ki niso tako blizu, vendar malo oddaljeni. Samo 10 % anketiranih bi živelo v večjem kraju ali manjšem mestu. V večjem mestu pa samo dobre 3 % ljudi. To pomeni, da se prebivalstvo v Sloveniji ne čuti povezano z mestom, kjer je velika koncentracija ljudi na enem mestu. Prometne povezave niso bistvenega pomena, saj imajo ljudje doma vsaj en avto ali pa so dobre prometne povezave že vzpostavljene.

Tabela 4.64: Navezanost ali nenavezanost na geografska območja

	zelo navezan	navezan	le malo navezan	sploh ni navezan	ne vem
	1	2	3	4	5
a) vaš kraj ali mesto	47,8	40,5	9,7	1,7	0,3
b) vašo regijo	36,0	46,1	13,8	3,3	0,8
c) Slovenijo	46,6	47,8	4,3	1,2	0,2
d) Evropo	20,5	44,0	22,8	9,4	3,3

Vir: Vrednote v prehodni III. Slovensko javno mnenje 2003/2: 492

Ljudje izražajo navezanost na vse geografske skupine v veliki meri. Zanimivo je, da 44,0 % vprašanih izraža navezanost na Evropo. Slovenija je leto pozneje vstopila v Evropsko unijo. S tem so na nek način pokazali naklonjenost temu dejstvu.

Sprejemljivka: Nestrpnost do različnih skupin prebivalstva.

Tabela 4.65: Različne skupine ljudi, ki jih ne bi želeli za sosede

	je izbral	ni izbral
	1	2
a) ljudje, ki so bili sodno kaznovani	37,3	60,1
b) ljudje druge rase	39,5	58,4
c) levi skrajneži	31,2	66,7
d) alkoholiki	44,5	54,4
e) desni skrajneži	32,8	5,0
f) ljudje z velikimi družinami	39,7	58,0
g) čustveno nestabilni ljudje	36,2	61,5
h) Muslimani	37,6	60,5
i) imigranti	39,6	57,9
j) ljudje z AIDS-om	40,7	57,2
k) narkomani	46,8	52,0
l) homoseksualci	42,5	56,1
m) Judje	37,2	60,5
n) Romi	41,9	56,2

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1992/1: 129

Anketiranci izražajo do ljudi, ki so bili sodno kaznovani, veliko socialno distanco. Ljudi druge rase v letu 1992 verjetno še ni bilo veliko v Sloveniji, lahko pa, da so pri prebivalstvu zbujali odpor in nezaupanje. Alkoholiki so v ljudeh prav tako zbujali neprijetna čustva in si jih niso želeli v bližini. Muslimane kot ljudi, ki so v manjšini in katere vero verjetno pozna le malo ljudi, si anketiranci ne želijo za sosede. Čustveno nestabilnih ljudi prav tako anketiranci ne bi želeli za sosede, saj se verjetno bojijo njihovih reakcij ali pa ne vedo, kako bi jim pomagali. Ljudje imajo do homoseksualcev veliko socialno distanco.

Tabela 4.66: Različne skupine ljudi, ki jih ne bi želeli imeti za sosede

	je izbral	ni izbral
	1	2
a) ljudje, ki so bili sodno kaznovani	55,0	44,3
b) ljudje druge rase	44,3	55,4
c) levi politični skrajneži	57,9	41,6
d) alkoholiki	69,4	30,4
e) desni politični skrajneži	58,5	41,4
f) ljudje z velikimi družinami	36,0	63,7
g) čustveno nestabilni ljudje	58,6	41,2
h) Muslimani	49,1	50,6
i) imigranti	55,6	44,2
j) ljudje z AIDS-om	61,2	38,6
k) narkomani	67,4	32,4
l) homoseksualci	61,6	38,2
m) Judje	46,6	53,1
n) Romi	59,7	39,9

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1993/1: 272

Glede na odgovore lahko rečem, da se ustvarja skupina ljudi, ki so tako ali drugače za ljudi manj zaželeni. Alkoholike in čustveno nestabilne ljudi si anketiranci ne želijo za sosede. Ljudje z AIDS-om in narkomani so tisti, ki so se zaradi različnih življenjskih okoliščin znašli v stiski, potrebujejo pomoč soljudi in želijo biti sprejeti v družbo. Anketiranci imajo do homoseksualcev veliko socialno distanco. Lahko bi rekli, da je v družbi bolj sprejemljiva heteroseksualna zveza.

Tabela 4.67: Različne skupine ljudi, ki jih ne bi želeli imeti za sosede, ter osebni stik s katero od navedenih skupin ljudi

	Ima predsodke	Imel osebni stik
a) ljudje, ki so bili sodno kaznovani	60,4	16,7
b) ljudje druge rase	28,3	22,4
c) levi skrajneži	45,2	9,0
d) alkoholiki	69,1	38,6
e) desni skrajneži	42,3	9,3
f) ljudje z veliko otroki	14,6	36,5
g) čustveno nestabilni ljudje (depresija, togotni ljudje, labilni)	49,9	24,4
h) Muslimani	30,7	29,2
i) priseljenci, begunci, delavci iz drugih republik	40,5	32,8
j) bolniki z AIDS-om	50,6	2,3
k) narkomani	65,8	6,5
l) homoseksualci	56,2	4,6
m) Judje	20,7	4,7
n) Romi	54,8	17,5
o) nobenih od teh, ne bi me motilo/z nobenim od teh nisem prišel v stik	8,0	24,8

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1994/2: 359

Anketiranci so odgovarjali, da so najmanj zaželeni sosede alkoholiki. Narkomani so tudi populacija, ki je anketiranci ne bi želeli imeti za sosede. Do ljudi, ki so bili sodno kaznovani in do homoseksualcev imajo ljudje veliko socialno distanco. Odstotek tistih, ki so imeli stik z različnimi skupinami prebivalstva, se pri nekaterih kategorijah bistveno razlikuje od odstotka socialne distance, ki jo namenjajo določenim skupinam prebivalstva (na primer bolniki z AIDS-om).

Tabela 4.68: Različne skupine ljudi, ki jih ne bi želeli imeti za sosede

	ne bi želel za sosede	mašilo
	1	2
ljudje, ki so bili sodno kaznovani	55,3	44,7
ljudje druge rase	17,2	82,8
politični skrajneži	69,4	30,6
alkoholiki	79,2	20,8
čustveno nestabilni ljudje	49,9	50,1
Muslimani	23,1	76,9
priseljenci, tuji delavci	18,1	81,9
ljudje z AIDS-om	50,6	49,4
narkomani	75,8	24,2
homoseksualci	61,2	38,8
Judje	22,0	78,0
Romi	48,7	51,3

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1995/2: 524

Med ljudmi, ki so jih anketirali, je največja socialna distanca do alkoholikov. Narkomani so prav tako deležni socialne distance, saj se ne obnašajo kot večina prebivalstva. Do homoseksualcev imajo anketiranci prav tako veliko socialno distanco. Pri alkoholizmu gre za družbeno problematiko in ne samo za posameznika. Posameznik, ki meni, da v družbi ne more v celoti izpolniti pričakovanj in ki v sebi čuti nemoč, se ne more uveljaviti v celoti, kot bi si to želel.

Tabela 4.69: Različne skupine ljudi, ki jih ne bi želeli imeti za sosede

	ne bi želel za sosede
a) ljudje, ki so bili sodno kaznovani	46,7
b) ljudje druge rase	21,1
c) politični skrajneži	68,5
d) alkoholiki	78,0
e) čustveno nestabilni ljudje	49,6
f) Muslimani	33,6
g) priseljenci, tuji delavci	28,3
h) ljudje z AIDS-om	46,8
i) narkomani	79,5
j) homoseksualci	60,3
k) Judje	24,8
l) Romi	53,3

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1998/2: 856

Ljudje v odgovorih pravijo, da so alkoholiki tista skupina prebivalstva, do katere ljudje gojijo socialno distanco. Narkomani so prav tako deležni socialne distance, njihovo življenje nas ne zanima prav dosti, odrinjeni so na rob družbe. Prav tako so homoseksualci tisti, do katerih se goji socialna distanca v naši družbi. Lahko rečemo, da se ljudje v izpolnjevanju pričakovanj, ki so prisotna v družbi, lahko »zlomijo«. Stiska ljudi se vidi, a hkrati si takšnih ljudi ne želimo v svoji bližini.

Tabela 4.70: Različne skupine ljudi, ki jih ne bi želeli imeti za sosede

	ne bi želel za sosede	mašilo
ljudje, ki so bili sodno kaznovani	40,5	59,5
ljudje druge rase	12,0	88,0
levi skrajneži	36,0	64,0
alkoholiki	69,3	30,7
desni skrajneži	37,0	63,0
ljudje z veliko družinami	9,1	90,9
čustveno nestabilni ljudje	30,4	69,6
Muslimani	22,6	77,4
priseljenci, tuji delavci	16,0	84,0
ljudje z AIDS-om	33,2	66,8
narkomani	65,3	34,7
homoseksualci	44,3	55,7
Judje	16,8	83,2
Romi	36,6	63,4

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999/3: 122

Ljudje izražajo veliko socialno distanco do alkoholikov. Ljudje, ki so zasvojeni z alkoholom, lahko ostanejo sami v svoji stiski (če ne dobijo podpore v svoji družini). Narkomani in skrajneži so prav tako skupine, do katerih večinsko prebivalstvo vzpostavi socialno distanco. To pomeni, da v kolikor ne dobijo podpore od lastne družine in imajo šibko socialno mrežo, potem lahko ostanejo sami v svoji stiski. Gre za dvorezen meč: po eni strani živimo v družbi, ki podpira pitje alkoholnih pijač. Po drugi strani pa ljudi, ki imajo težave v življenju zaradi alkohola, na nek način odpravimo stran in jih ne želimo v svoji okolici.

Tabela 4.71: Različne skupine ljudi, ki jih ne bi želeli imeti za sosede

	ne bi želel za sosede
a) ljudi, ki so bili sodno kaznovani	46,7
b) ljudi druge rase	19,9
c) levi skrajneži	48,7
d) alkoholiki	76,1
e) desni skrajneži	51,7
f) ljudi z velikimi družinami	10,1
g) čustveno nestabilni ljudje	40,5
h) Muslimani	28,5
i) priseljenci, tuji delavci	28,2
j) ljudi z AIDS-om	46,6
k) narkomani	79,3
l) homoseksualci	55,3
m) Judje	22,0
n) Romi	48,0

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2000/1: 184

Alkoholiki, narkomani in homoseksualci so skupine prebivalstva, do katerih imajo anketiranci v največji meri socialno distanco. Gre za vprašanje, kako se spopadamo s težavami v življenju in če imamo v življenju razvito socialno mrežo, ki nam nudi ustrezno podporo. Če posameznik ne dobi ustrezne podpore, se lahko znajde v stiski.

Tabela 4.72: Različne skupine ljudi, ki jih ne bi želeli imeti za sosede

	ne bi želel za sosede	mašilo
a) ljudje, ki so bili sodno kaznovani	41,1	58,8
b) ljudje druge rase	16,1	83,9
c) levi skrajneži	43,8	56,2
d) alkoholiki	70,5	29,5
e) desni skrajneži	49,6	50,4
f) ljudje z veliko družinami	8,9	91,1
g) čustveno nestabilni ljudje	40,2	59,9
h) Muslimani	26,4	73,6
i) priseljenci, tuji delavci	22,6	77,4
j) ljudje z AIDS-om	40,8	59,2
k) narkomani	74,0	26,0
l) homoseksualci	50,7	49,4
m) Judje	21,6	78,4
n) Romi	43,0	57,0
o) antiglobalisti	32,5	67,5
p) pedofili	85,5	14,3

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2002/1: 363

V letu 2002 so dodali dve novi kategoriji: antiglobaliste in pedofile. Tako so prav pedofili tisti, ki jih ljudje največji meri ne bi želeli imeti za sosede (85,5 %). Vsi ljudje imamo nagnjenja do nečesa. Ko pa ta nagnjenja izvajamo in s tem posežemo v integriteto posameznika, pa moramo za to kazensko odgovarjati. Iz odgovora ljudi je razvidno, da so že vnaprej kriminalizirali samo nagnjenje. Ljudje še vedno odgovarjajo, da si za sosede ne želijo narkomanov (74,0 %). Za njimi so alkoholiki s 70,5 %. Romov s 43,0 % si prav tako anketiranci ne želijo za sosede. Antiglobaliste si za sosede ne bi želelo 32,5 % vprašanih. Če pogledamo kategorije priseljenci, Muslimani, Romi in Judje, vidimo, da se je odstotek ljudi, ki jih ne bi želeli za sosede, zmanjšal. Avtor navaja, da nestrpnost do teh skupin kaže, da je bilo v času nastanka samostojne države med »pripadniki nacije« in »tujci« prisotnih veliko krivic in nasilja, ki so ločevali ljudi. Leta 1992 ne bi imeli imigrantov za sosede 39,6 % vprašanih, leta 2002 pa 22,7 %. Muslimanov si ne želi za sosede 37,6 % vprašanih, leta 2002 pa 26,5 %. Judov si ni želelo za sosede leta 1992 37,2 % anketirancev, leta 2002 pa 21,7 %. Pri Romih je malo drugače. Leta 1992 jih ne bi imelo za sosede 41,9 % vprašanih, leta 2002 pa 43,1 %. Pri Romih avtor navaja, da gre za vprašanje (ne)strpnosti v razmerju do drugačnosti. Ne doživljamo jih kot tujcev, temveč kot nekoga, ki je drugačen od večinskega prebivalstva. (Hafner-Fink 2004: 66)

Sprejemljivka: Splošno zadovoljstvo z življenjem.

Tabela 4.73: Ocenjevanje zadovoljstva s svojim življenjem

Nezadovoljen									zadovoljen	ne vem
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
3,1 %	1,9	6,1	5,9	20,2	15,7	14,4	16,3	5,7	9,6	

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1992/1: 130

V letu 1992 je bilo nezadovoljstvo z življenjem kar nizko pri prebivalstvu Slovenije. Delež ljudi, ki so se opredelili kot nezadovoljne, je 11,1 % vprašanih, delež zadovoljnih pa je 31,6 %. To pomeni, da je osamosvojitve države vplivala na življenje ljudi. Zgodile so se spremembe in ljudje so jih ocenili kot ugodne ali neugodne.

Tabela 4.74: Ocenjevanje zadovoljstva s svojim življenjem

Nezadovoljen									zadovoljen	ne vem
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
2,7 %	1,5	3,5	7,1	20,1	14,5	16,1	17,1	7,9	9,0	0,6

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1995/2: 525

V letih po osamosvojitvi države Slovenije so ljudje izražali nižje odstotke zadovoljstva z življenjem. Tako je leta 1995 34 % vprašanih odgovorilo, da so zadovoljni s svojim življenjem, leta 1999 je tako menilo 53,9 % vprašanih. Delež nezadovoljnih je v letu 1995 znašal 7,7 % vprašanih. Leta 1999 je tako odgovorilo 6,5 % vprašanih. Tukaj vidimo, da ni bistvene razlike.

Tabela 4.75: Ocenjevanje zadovoljstva z življenjem

1 – zadovoljen	30,1
2 – dokaj zadovoljen	51,6
3 – ne kaj dosti zadovoljen	14,8
4 – sploh nisem zadovoljen	2,3
9 – brez odgovora	1,3

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1997/1: 708

V veliki večini so anketiranci odgovorili, da so zadovoljni s svojim življenjem. To bi lahko pomenilo, da so preskrbljeni za življenje in se po drugi strani počutijo dobro.

Tabela 4.76: Ocenjevanje zadovoljstva s svojim življenjem

Nezadovoljen										zadovoljen	ne vem
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		99
1,1 %	2,2	3,2	3,1	14,4	8,7	13,2	24,9	11,6	17,4		0,2

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999/3: 122

Odstotek ljudi, ki izražajo nezadovoljstvo s svojim življenjem, je 6,5 % vprašanih. Zadovoljnih ljudi s svojim življenjem je kar 53,9 %. To pomeni, da je več kot polovica anketirancev zadovoljna s svojim življenjem.

Tabela 4.77: Ocenitev zadovoljstva s svojim življenjem

	Slovensko javno mnenje 2001/1	Slovensko javno mnenje 2002/1
1 – zadovoljen	37,4	33,0
2 – dokaj zadovoljen	47,7	50,8
3 – ne kaj dosti zadovoljen	11,0	12,2
4 – sploh nisem zadovoljen	3,4	2,3
9 – brez odgovora	0,5	1,6

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2001/1: 245, 2002/1: 359

Tudi če smo anketirancem dali na izbiro druge sprejemljivke, so odgovori podobni tistim iz drugih let. V veliki večini anketiranci izražajo zadovoljstvo z življenjem.

Tabela 4.78: Zadovoljstvo z življenjem

zelo nezadovoljen										zelo zadovoljen	ne vem
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
0,6 %	0,1	1,9	2,5	2,6	22,7	10,5	15,2	24,5	9,8	9,0	0,7

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2003/2: 498

Nezadovoljstvo z življenjem izraža 4,5 % vprašanih, medtem ko zadovoljstvo z življenjem izraža 43,3 % vprašanih. To pomeni, da je večina ljudi zadovoljna z dosedanjim načinom življenja.

Sprejemljivka: doživljanje sreče v življenju.

Tabela 4.79: Doživljanje življenja kot srečnega ali nesrečnega

1 – zelo srečen	7,7
2 – precej srečen	39,7
3 – ne preveč srečen	34,2
4 – sploh nisem srečen	5,0
8 – ne morem reči	11,0
9 – ni odgovora	2,5

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1991/2: 103

Iz odstotkov je razvidno, da so anketiranci bolj neodločeni. V največji meri se ljudje čutijo precej srečne, saj kar 39,7 % anketirancev misli tako. Odstotek tistih, ki so se opredelili za nesrečne, je 34,2 % vprašanih.

Tabela 4.80: Doživljanje življenja kot srečnega ali nesrečnega

1 – zelo srečni	8,7
2 – precej srečni	46,2
3 – ne precej srečni	36,2
4 – sploh niste srečni	4,2
9 – ne vem	4,7

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1992/1: 127

Največji odstotek anketirancev meni, da so precej srečni. V manjšini so tisti anketiranci, ki so dejali, da so zelo srečni (8,7 % vprašanih). Odstotek tistih, ki pravijo, da niso srečni, je podoben kot prejšnje leto (36,2 %).

Tabela 4.81: Ocenjevanje življenja kot srečnega ali nesrečnega

1 – zelo srečen	11,4
2 – precej srečen	48,4
3 – ne preveč srečen	26,7
4 – sploh nisem srečen	3,0
8 – ne morem reči	8,5
9 – ni odgovora	2,0

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1993/1: 257

Odstotek tistih, ki pravijo, da so precej srečni, je precej visok (48,4 %). Anketirancev, ki odgovarjajo, da niso preveč srečni, je manj kot 30 odstotkov (26,7 %).

Tabela 4.82: Ocenjevanje življenja kot srečnega ali nesrečnega

1 – zelo srečni	13,4
2 – precej srečni	60,4
3 – ne preveč srečni	22,5
4 – sploh niste srečni	2,8
9 – ne vem	0,9

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1995/2: 516

Odstotek zelo srečnih se je povečal za dva odstotka. Odstotek precej srečnih se je povečal na 60,4 % vprašanih. Odstotek ne preveč srečnih se je zmanjšal za štiri odstotke.

Tabela 4.83: Ocenjevanje življenja kot srečnega ali nesrečnega

1 – zelo srečni	10,2
2 – precej srečni	58,8
3 – ne preveč srečni	22,9
4 – sploh niste srečni	3,3
9 – ne vem	4,7

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1997/1: 707

Odstotek tistih, ki se imajo za zelo srečne (10,2 %). Za odgovor precej srečni se je odločilo 58,8 % vprašanih. Za odgovor ne preveč srečni se je opredelilo 22,9 % vprašanih. Večina ljudi se torej počuti srečne.

Tabela 4.84: Ocenjevanje življenja kot srečnega ali nesrečnega

1 – zelo srečni	15,2
2 – precej srečni	60,7
3 – ne preveč srečni	19,0
4 – sploh niste srečni	2,4
9 – ne vem	0,7
0 – brez odgovora	2,0

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999/3: 120

Odstotek zelo srečnih je večji kot leta 1997. Za zelo srečne se je opredelilo 15,2 % vprašanih. Za odgovor precej srečni se je opredelilo 60,7 % vprašanih. Tistih, ki so odgovorili, da niso preveč srečni, pa je 19,0 %.

Tabela 4.85: Ocenjevanje življenja kot srečnega ali nesrečnega

1 – zelo srečen	11,9
2 – precej srečen	60,0
3 – ne preveč srečen	19,1
4 – sploh nisem srečen	1,9
9 – ne morem reči	7,2

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2000/2: 231

Iz odstotkov je razvidno, da je več kot polovica anketiranih precej srečna. 11,9 % vprašanih je odgovorilo, da so zelo srečni. Odstotek tistih, ki so dejali, da niso preveč srečni, je manjši (19,1 %). Na splošno gledano so ljudje kar srečni.

Tabela 4.86: Ocenjevanje življenja kot srečnega ali nesrečnega

1 – zelo srečni	12,2
2 – precej srečni	55,2
3 – ne preveč srečni	25,6
4 – sploh niste srečni	4,3
9 – ne vem, brez odgovora	2,8

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2001/1: 245

Odstotki so podobni kot leto nazaj. Odstotek tistih, ki se imajo za precej srečne, se je zmanjšal za dobrih 5 odstotkov. Povečal se je odstotek tistih, ki so dejali, da niso preveč srečni. Zdi se mi, da ljudje odgovarjajo glede na subjektivno oceno in zato so verjetno odstotki različno visoki.

Tabela 4.87: Ocenjevanje življenja kot srečnega ali nesrečnega

1 – zelo srečni	13,8
2 – precej srečni	59,9
3 – ne preveč srečni	20,1
4 – sploh niste srečni	2,9
9 – ne vem	3,2

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2002/1: 358

Iz odstotkov je razvidno, da je večina anketirancev srečnih. Po drugi strani pa odstotek tistih, ki odgovarjajo, da so zelo srečni, narašča. Prav tako pa odstotek tistih, ki pravijo, da niso preveč srečni, posledično pada.

Tabela 4.88: Ocenjevanje življenja kot srečnega ali srečnega

1 – popolnoma srečen	10,6
2 – zelo srečen	18,5
3 – dokaj srečen	53,0
4 – niti srečen, niti nesrečen	14,6
5 – dokaj nesrečen	2,3
6 – zelo nesrečen	0,6
7 – popolnoma nesrečen	0,1
8 – ne vem	0,3

Vir: Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 2003/2: 489

Pri tem vprašanju so odgovori drugače razdeljeni, zato so tudi odgovori različni. Zdi se mi, da so odstotki vseeno podobni rezultatom iz preteklih let. Več kot polovica anketirancev se počuti - na splošno - srečne. Odstotek ljudi, ki so odgovorili, da so nesrečni, pa ni visok. Iz tabel se opazi, da se je delež ljudi, ki se je opredelil za nesrečne, z leti zmanjševal.

Sprejemljivka: razširjenost socialnih mrež.

Tabela 4.89: Krog prijateljev

1 – 1 do 5	33,9
2 – 6 do 10	30,5
3 – 11 do 20	17,1
4 – 21 do 30	4,4
5 – 31 in več	4,3
9 – nima prijateljev	3,7
0 – brez odgovora	5,8

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1994/1:331

Odgovori anketirancev nam povedo, da imajo ljudi, na katere se lahko obrnejo, ko so v krizi in se družijo z njimi tudi sicer. Le majhen odstotek ljudi se je izrekel, da nima prijateljev.

Tabela 4.90: Krog prijateljev

1 – 1 do 5	41,5
2 – 6 do 10	28,1
3 – 11 do 20	14,7
4 – 21 do 30	4,2
5 – 31 in več	2,9
9 – nima prijateljev	8,4

Vir: Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1996/2:674

Ljudje po večini imajo prijatelje, h katerim se lahko obrnejo po nasvet. Delež tistih, ki so dejali, da nimajo prijateljev, se je povečal.